



T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OĞUZ ATAY'IN TUTUNAMAYANLAR ROMANININ JACK
MEZİROW'UN DÖNÜŞÜMSSEL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

SEVCAN ALTINTAŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. AHMET GÖKHAN BİÇER

BARTIN-2024



T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**OĞUZ ATAY'IN TUTUNAMAYANLAR ROMANININ JACK MEZİROW'UN
DÖNÜŞÜMSEL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevcan ALTINTAŞ

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman :

Üye :

Üye :

BARTIN-2024

KABUL VE ONAY



BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Ahmet Gökhan BİÇER danışmanlığında hazırlamış olduğum “OĞUZ ATAY’IN TUTUNAMAYANLAR ROMANININ JACK MEZİROW’UN DÖNÜŞÜMSEL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

11.06.2024

Sevcan ALTINTAŞ

ÖNSÖZ

Her tez çalışması özel bir süreçten geçer ve bu yüzden biriciktir. Bu çalışma da içinde canım annemin acı kaybıyla ışığı zor gördüğüm karanlık dünyanın yer aldığı, ardından hayatımdaki güneşim güzel kızıma kardeş olan ikinci güneşim evladımın dünyaya gelişiyle birlikte sevinç duygusunun oluştuğu, kayıplar ve kazançların meydana geldiği, hayatımda tam anlamıyla inişlerin ve çıkışların gerçekleştiği bir zamanlamada gerçekleşti. O nedenle bu süreç benim için oldukça özel ve biriciktir. Çalışmalarım esnasında varlığı ile bana güç ve motivasyon veren, tam anlamıyla her şeyim olan eşime, evlatlarım Elif Nisa ve Hatice Kübra'ya, bana destek olan herkese teşekkürü borç bilirim.

Çalışma boyunca bana yol gösteren, ufkumu genişleten, motivasyonumu ve inancımı artıran danışman hocam Sn. Doç. Dr. Ahmet Gökhan BİÇER'e minnet ve saygılarımı sunarım. Çalışmaya katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Gökhan KAYIR'a, Prof. Dr. Çetin SEMERCİ'ye, Doç. Dr. Ömer KEMİKSİZ'e, Dr. Öğr. Üyesi Enver DURUALP'e ve Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS'a kalbi teşekkürlerimi sunarım. Aynı zaman da çalışmaya kıymetli katkılarından dolayı saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hüseyin KAYGIN'a içtenlikle teşekkür eder, saygı ve sevgilerimi sunarım.

Sevcan ALTINTAŞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

OĞUZ ATAY'IN TUTUNAMAYANLAR ROMANININ JACK MEZİROW'UN DÖNÜŞÜMSEL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Sevcan ALTINTAŞ

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Gökhan BİÇER

Bartın-2024, sayfa: 99

Bu araştırmanın amacı hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi bağlamında Oğuz Atay'ın eseri *Tutunamayanlar* ile yetişkin eğitimi kapsamında yer alan dönüştürücü öğrenme arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni tercih edilerek, literatür taraması yöntemi ile veriler toplanmıştır. Literatür tarama çalışması gerçekleştirilerek derinlemesine bilgi toplanması amaçlanmıştır. Hayat boyu öğrenme, edebiyat ve dönüştürücü öğrenme ile ilgili bilimsel araştırmalar dikkate alınmış ve incelenmiştir. Yapılan tarama ve incelemeler ile edebiyatın öğretici yönü üzerine durulmuş, *Tutunamayanlar* romanı dönüştürücü öğrenme ile irdelenerek eserde yer alan Turgut Özben karakterinin dönüşümü değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Turgut Özben karakterinin dönüşümünün, dönüşümsel öğrenme basamaklarına göre gerçekleştiği gözlenmiştir. Ayrıca bu alanda yeterli çalışma yapılmadığı gözlenmiş, bu çalışmanın da bu alana ışık tutması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dönüştürücü öğrenme, edebiyat, hayat boyu öğrenme, Oğuz Atay, öğrenme, *Tutunamayanlar*, yetişkin eğitimi.

Bilim Alanı Kodu: 10210.

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

ANALYSIS OF OĞUZ ATAY’S DISCONNECTED IN THE CONTEXT OF JACK MEZIROW’S TRANSFORMATIVE LEARNING THEORY

Sevcan ALTINTAŞ

Bartın University

Graduate School

Department of Lifelong Learning and Adult Education

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Ahmet Gökhan BiÇER

Bartın-2024, pp: 99

This research aims to examine the relationship between Oğuz Atay's work *The Disconnected* and Transformative Learning, in the context of lifelong learning and adult education. For this purpose, phenomenological design, one of the qualitative research designs, was preferred, and data were collected through the literature review method. It aimed to gather in-depth information by conducting a literature review study. Scientific studies on lifelong learning, literature, and transformative learning were considered and analysed. With the screening and examinations, the instructive aspect of literature was emphasised, the novel *Tutunamayanlar* was examined with transformative learning and the transformation of Turgut Özben character in the work was evaluated. As a result, it was observed that the transformation of Turgut Özben character was realised according to transformational learning steps.. In addition, it has been observed that there needs to be more studies in this field, and this study is aimed to shed light on this field.

Keywords: Adult education, learning, lifelong learning, literature, Oguz Atay, *The Disconnected*, transformative learning,.

Scientific Field Code: 10210.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	ii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
EKLER DİZİNİ.....	xii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
TUTUNAMAYANLAR VE DÖNÜŞTÜRÜCÜ ÖĞRENME.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Sayıtlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar.....	4
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	5
2.1. Kavramsal Çerçeve Bölüm Bir.....	5
2.1.1. Öğrenme.....	5
2.1.2. Hayat Boyu Öğrenme.....	6
2.1.3. Duygusal Zekâ ve Öğrenme.....	8
2.1.4. Edebiyat ve Öğrenme.....	9
2.1.5. Yetişkin Eğitimi.....	11
2.1.6. Andragojik Öğrenme.....	16
2.1.7. Öz Yönelimli Öğrenme.....	21
2.1.8. Dönüştürücü Öğrenme.....	27
2.1.8.1. Perspektif Dönüşümü.....	32
2.1.8.2. İkilem Oluşturma.....	33
2.1.8.3. Eleştirel Yansıtma.....	34
2.2. Kavramsal Çerçeve Bölüm İki.....	36
2.2.1. Oğuz Atay'ın Hayatı.....	36
2.2.2. Oğuz Atay'ın Eserleri.....	38
2.2.3. Oğuz Atay'ın Edebiyat Dünyası.....	39
2.3. Kavramsal Çerçeve Bölüm Üç.....	44
2.3.1. Tutunamayanlar.....	44

2.3.2. Tutunamayanlar Öğretileri	53
3. YÖNTEM	59
3.1. Araştırma Modeli.....	59
3.2. Veri Toplama Araçları	59
3.3. Veri Toplama Süreci.....	59
4. BULGULAR	62
4.1. Sahip Olduğu İkilemin Yönünü Değiştirmesi	62
4.2. Kendisini İncelemesi	64
4.3. Mevcut Varsayımların Eleştirel Olarak Değerlendirmesi	67
4.4. Dönüşüm Sürecinin Farkında Olması	68
4.5. Yeni Roller, İlişkiler ve Eylemler İçin Yeni Seçenekler Keşfetmesi	70
4.6. Eylem Planı Düzeni Oluşturması	72
4.7. Planlarını Oluşturmak İçin Bilgi ve Yetiler Edinmesi	72
4.8. Yeni Rollerini Edinmeye Çalışması	74
4.9. Yeni Roller ve İlişkilerde Rekabet Duygusu ve Kendine Güven Geliştirmesi 75	
4.10. Kazanılan Yeni Perspektifleri Kendi Yaşamına Uyarlaması.....	76
5. SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	78
5.1. Sonuçlar	78
5.2. Tartışma.....	78
5.3. Öneriler	79
5.3.1. Gelecek Araştırmalara Öneriler	79
KAYNAKÇA.....	81
EKLER	89
ÖZGEÇMİŞ	98

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Sayfa

No

No

2.1: Öz- yönelimli öğrenme programı.....	24
2.2: Öz yönetimli öğrenen ile denetimli öğrenen farkı	24
2.3: Yetişkinlerde öğrenmenin kuramsal temeli.....	26
2.4: Jack Mezirow’ un dönüşümsel öğrenme aşamaları.....	30
2.5: Öğrenme çemberi.	31



TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
3.1: Jack Mezirow'un dönüştürücü öğrenme adımları.....	57



EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No

EK1.: Uzman görüşü formu.....	83
-------------------------------	----



SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Çev.	: Çeviren
HBÖ	: Hayat Boyu Öğrenme
ÖYÖ	: Öz Yönetimli Öğrenme
T	: <i>Tutunamayanlar</i>
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vd.	: ve diğerleri



TUTUNAMAYANLAR VE DÖNÜŞTÜRÜCÜ ÖĞRENME

1. GİRİŞ

Bu bölüm; yapılan araştırmanın problemini, önemini, amaçlarını, sayıltılarını, sınırlılıklarını ve konuyla ilgili kavramların tanımlarını içinde barındırmaktadır.

1.1.Problem

Bilgi toplumları, hayat boyu öğrenme yetisi edinmiş bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir eğitim ve öğrenme küresel boyutta önem kazanmaktadır. Öğrenme, zamandan ve mekândan bağımsız olarak gelişebilmekte, hayat boyu devamlılığını sürdürebilmektedir. Hayat boyu öğrenme insanın nefes aldığı ilk günden, nefesinin sonlandığı güne kadar devam etmektedir. İnsan yaşarken yeni bilgiler edinip öğrenebilen, öğrendiklerini de yaşamında kullanabilen bir varlıktır. Bireylerin bu gelişimi hayat boyu öğrenme ile gerçekleşmekte olup yetişkin eğitimi kuramlarından dönüştürücü öğrenme de buna oldukça katkı sağlamaktadır. Çünkü dönüştürücü öğrenme ile bireylerin kendilerinde ve hayatlarında yenilik sağlayarak, bireylerin gelişimini sağlamaktadır. Öğrenmenin sonu olmadığı gibi duyguların da sonu yoktur. Duyguların dışa vurumu da dil ve edebiyatla olmaktadır. Edebiyatın etki ettiği alan oldukça fazladır, aynı zamanda her sosyal bilimin öğretici yönü olduğu gibi edebiyatın da öğretici yönü mevcuttur. Edebiyatın öğreticiliği direkt olabildiği gibi dolaylı yollarla da olabilmektedir. Dolaylı yollar ele alındığında var olan çalışmalardan biri de romanlardır. Romandaki olayın akışı, karakterlerin içinde bulundukları durum ve olayları yansıtış şekilleri, hayata bakış açıları bireylerde öz değerlendirme ve değişime olanak sağlayacak düzeydedir. Romanın bu etkileri göz önüne alındığında, dönüştürücü öğrenmenin roman üzerinde çalışılması alana katkı sağlayacaktır. *Tutunamayanlar* romanında da dönüşüme uygun karakter varlığı mevcuttur. Buna istinaden çalışmada *Tutunamayanlar* adlı roman dönüştürücü öğrenme gözüyle irdelenerek edebiyatın yetişkinler üzerindeki dolaylı öğretici etkisi üzerinde durulacaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Edebiyat insana özgü değerlerin farklı kalıp ya da düşüncelerle aktarıldığı sanat dalıdır. Edebiyat ile birlikte hayatımıza giren Oğuz Atay da eserleri ile insana özgü birtakım değerlerin aktarımında oldukça farklı yöntemlere başvurmuştur. Bu araştırmanın amacı da *Tutunamayanlar*'ın başkarakteri Turgut Özben'in dönüştürücü öğrenme etkisiyle

dönüşümünün gerçekleşmesiyle yetişkin eğitime katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* adlı eserinin insana kattığı değerleri, anlatılmak istenenlerin hayat boyu öğrenme bağlamında yetişkinlere kattığı bilgi, düşünce ve duyguların incelenmesini sağlamaktır.

Araştırmanın alt amaçları ise şu şekildedir:

- Bu çalışmayla hayat boyu öğrenmenin çeşitli şekillerde gerçekleşebildiğini göstermek planlanmıştır.
- Edebiyatın öğretici yönünü hayat içinde fark edebilmek, bunu bilinçli bir şekilde de kullanarak faydasından en yüksek seviyede yararlanmak.
- Bir roman okurken onun öğretici yönünden faydalanmak için duygusal zekâ ve dil gibi etkenlerin de varlığı söz konusudur, bunları araştırarak çalışmanın güvenilirliğini artırmak.
- Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* adlı eserinin incelemesi ile sanatçının zihinsel yapısının, toplumsal ya da bireysel düşüncelerinin farkındalığına varabilmek.
- Nasıl ki edebiyat yediden yetmişe her yaşa ve her kesime hitap ediyorsa hayat boyu öğrenme de herkes içindir. Hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitiminde etkili öğrenme yöntemlerinden biri de dönüştürücü öğrenme yöntemidir. Bu öğrenme yöntemini roman içindeki Turgut karakteri üzerinde daha fazla gözlemleyebilmek.
- Şimdilerde eğitimde duygusal zekânın çıkış alanı olarak görülmesi, olayların, fırsatların, durumların farklılık göstermesi, edebiyatın direkt ya da dolaylı öğretiminin olması, edebiyatın hayat boyu öğrenme üzerindeki işlevinin incelenmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek.
- Yapılmış olan literatür çalışmasında edebiyat ürünü olan roman ve hayat boyu öğrenme ile ilgili yeterince çalışma olmadığı gözlenmiştir. Çalışmayla hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi alanına farklı bir bakış açısı kazandırılmak istenmesi de amaçların arasındadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Hayat boyu öğrenme (HBÖ) ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcuttur ancak edebiyat ve HBÖ ilişkisi incelenmemiştir. Aynı zamanda edebiyat ve öğrenme üzerine çeşitli araştırmalar ve sonuçlar gözlenmiştir ancak yine de edebiyat ile hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi kapsamında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışma,

elde edilmesi planlanan amaçların gerçekleşmesi durumunda literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir.

Çalışmamızda Oğuz Atay'ın çeşitli sanat, bilim ve diğer bilim dallarından yararlandığı, büyük bilgi gerektiren eseri *Tutunamayanlar* örneği ile edebiyatın informal alanda ve dolaylı olarak hayat içindeki öğrenme etkisine değinilecektir. Bu yapılırken de dönüştürücü öğrenmenin etkisinden yararlanılacaktır. *Tutunamayanlar*'ın içerisinde yer alan toplumsal tespitler ve karakterlerin ikileme düşerek dönüşüme açık olması dönüştürücü öğrenmenin değerlendirilmesini sağlamaktadır. Planlanan bu çalışma, hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi açısından bakıldığında edebiyat alanıyla ilk defa bağdaştırılarak bir sonucun ortaya koyulduğunu gösterecektir. Aynı zamanda Türk edebiyatının okuyuculara anlatmak istedikleri, gösterdikleri içerik analizi yapılarak hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi alanında çalışmakta olan araştırmacılara yeni bir yol, bir ufuk olarak katkı sağlayacaktır. Hayat boyu öğrenmede formal eğitim özellikle Halk Eğitim Merkezi ve Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yapılan araştırmalar oldukça fazladır, ancak informal kısma geldiğimizde dönüştürücü öğrenmenin etkisi ile de birlikte hayat boyu öğrenmenin çeşitliliği ile edebiyatın hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi içindeki yeri ve önemine değinilecek araştırma henüz mevcut değildir. Ayrıca daha önce edebiyat ve hayat boyu öğrenme ilişkisi de incelenmediğinden araştırmanın orijinallik değeri de artacaktır. Literatürdeki boşluğa değinilerek hayat boyu öğrenmeye farklı anlamlar da katarak bireylerdeki dönüşümsel öğrenme süreci de gözlemlenebilecektir.

1.4.Sayıtlılar

- ✚ Veri toplama araçlarının, amaca uygun olduğu varsayılmaktadır.
- ✚ Veri analizi konu ve amaca hizmet edecek şekilde uygulanmıştır.
- ✚ Araştırılan kaynaklardaki bilgilerin doğru olduğu kabul edilmiştir.
- ✚ Araştırmada kullanılan kaynaklardaki bilgilerin yeterli düzey ve miktarda olduğu varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

- ✚ Dönüştürücü öğrenme bağlamında araştırma verisi olarak Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* eseri üzerine araştırma yapılmıştır.

- ✚ Yetişkin eğitimi kuramları çeşitlilik arz etmektedir, ancak çalışmada dönüştürücü öğrenme üzerinde durulmuştur.
- ✚ Edebiyat ve hayat boyu öğrenme, her yaşa hitap etmektedir ancak çalışmada yetişkin kesim hedef grup olarak belirlenmiştir.

1.6.Tanımlar

- **Öğrenme:** Karşılaşılan bir olguya reaksiyon meydana getirerek bir faaliyetin uygulanması ya da davranış değiştirilmesi sürecidir (Alkan, 1987: 209).
- **Hayat boyu öğrenme (HBÖ):** “Hayat boyu öğrenme sosyal, toplumsal, kişisel ve istihdama yönelik bakıldığında bir bireyin; yeterlilik, bilgi ve beceri geliştirmek amacıyla hayatı süresince katıldığı her türlü öğrenme faaliyetidir” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).
- **Yetişkin eğitimi:** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Nairobi’de 1976 senesinde yapılan genel konferansın 19. oturumunda yetişkin eğitimi şu şekilde tanımlamıştır;

Yetişkin eğitimi, içeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun ister örgün, ister yaygın, ister okul, yüksekokul ve üniversite eğitiminin devamı şeklinde veya bunların yerine geçmek üzere ya da çıraklık düzeyinde olsun, içinde yaşadıkları toplumda yetişkin sayılan kişilerin bilgilerini genişletmek, mesleki ve teknik becerilerini ilerletmek ya da becerilerine yeni bir yön vermek, bir yandan kişisel gelişmelerini gerçekleştirmek bir yandan da dengeli ve bağımsız bir şekilde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılmak için tutum ve davranışlarında değişiklikler yaratmak üzere, yararlandıkları düzenli eğitim süreçlerinin tümü anlamına gelmektedir (Güneş ve Deveci, 2020: 31).

- **Duygusal zekâ:** Duygusal zekâ, duyguları düzenleyen bir sistemdir ve öncelikle bireyin kendi duygularının daha sonra da karşısındaki bireyin duygularının farkına varmasıdır (Avcı, 2019: 198).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Çalışmanın bu bölümünde alan yazın araştırması neticesinde konuya ilişkin açıklama yapılmaya çaba gösterilmiştir. Bu bağlamda öğrenme, hayat boyu öğrenme, duygusal zekâ ve öğrenme, edebiyat ve öğrenme gibi bağlamlar incelenmiştir. Aynı zamanda yetişkin eğitimi ile ilgili bilgiler yer almakta olup yetişkin eğitimi çerçevesinde ele alınan andragojik öğrenme, öz yönetimli öğrenme ve dönüşümsel öğrenme açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.Kavramsal Çerçeve Bölüm Bir

Çalışmanın kavrama dayalı araştırması bu başlık altında incelenmiştir.

2.1.1. Öğrenme

Öğrenme, hayat içindeki yaşama tutunma, uyum sağlama ve yaşamı idame etme gibi temel unsurların olmazsa olmazıdır. Senemoğlu (2004: 88)'na göre öğrenme; fiziksel manada büyüme ve vücutta farklı etmenlerin sebep olduğu geçici değişikliklere atfedilmeyecek aynı zamanda bir yaşantı neticesinde sergilenen davranışta ya da meydana gelebilecek davranıştaki kısmen kalıcı ve iz bırakan değişimdir. Buradan da anlaşıldığı üzere öğrenme için bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu bireyde iz kalmaktadır. Yaşantı olarak bahsedilen bu iz, davranış değişikliğidir (Ulusoy, 2011: 11). Öğrenme her ne kadar beşikten mezara olarak adlandırılrsa da 1980 yılından beri yapılan çalışmalar göstermektedir ki öğrenme anne karnından itibaren başlamaktadır (Lethbridge, 2013'e atfen Tezcan ve Deveci 2018: 123; Kaygın, 2020: 2). Dinamik bir süreç olan öğrenme, bireyler ve çevre ile etkileşim neticesinde beş duyu organıyla dışarıdan gelen bilgileri almaktadırlar. Dış dünyadan elde edilen bilgiler zihinde çalışılarak yeni anlamlar oluşturulmakta ve böylelikle süregelen yeni bilgi ve beceriler öğrenilmektedir. İnsan etraftan kendisine ulaşan verileri irdelemekte, değerlendirmekte ve bunun neticesine göre hareket etmektedir. Bir insan yeni bir durumla karşılaştığında ve öğrendiğinde önceki durumdan farklılaşmaktadır. Böylelikle öğrenme ile kişide çeşitli alanlarda farklılaşma meydana gelmektedir, öğrenme ile bu durum beklenen bir durumdur. Kişide meydana gelen bu değişiklik öncelikle zihinde başlamakta sonrasında davranış ve tutumda gözlenmektedir (Güneş, 2017: 4). Öğrenme pek çok biçimde meydana gelmektedir, kasıtlı olabilmekle birlikte kasıtlı olmadığı durumlar da mevcuttur. Her türlü öğrenme, her zaman devam etmektedir (Slavin, 2013:116). Öğrenme,

birey olarak her birimiz ve bir bütün olarak ulusun refahın anahtarıdır. Öğrenme, içinde düşündüğümüz, hissettiğimiz ve hareket ettiğimiz çevrenin farkına varma sürecidir aynı zamanda öğrenme, değişikliklerin getirdiği çeşitli zorluklarla başa çıkmak için her derde deva olarak kabul edilmektedir (Laal, 2013: 937). Kişi öğrendikleri sayesinde gelişir, geliştikçe öğrenme motivasyonu artmaktadır.

Öğrenme ile gelişme birbirinden ayrılmazlar. Gelişmenin sonu olmadığı gibi öğrenmenin de sonu yoktur. İnsan, öğrendikleri ile yaşar ve yaşadıklarından öğrenir. Yaşam, devam etmekte olan uzun ince yol tamamlanmamış bir oluşturmaktır; birey sadece sürekli öğrenme ile kendini tamamlamaya doğru yol alabilir (Miser, 2020: 8). Öğrenme ortaktır, yaşam boyu sürer ve bütünseldir. Öğrenme herkesin sorumluluğundadır. Çünkü topluluğun kendisi öğrenme yoluyla gelişebilir (Merriam ve Kim, 2008: 73).

Sonuç olarak öğrenme, toplumun ve her bir bireyin yaşamını kolaylaştırarak, refah düzeyini artıracak en önemli etmendir. Öğrenme, tek bir olguyla sınırlı kalmayıp, süreklilik arz edecek konumdadır. Sürekli öğrenme ile birlikte gelişmenin de devamlılığı söz konusu olduğundan bireylerin yaşam içindeki meselelerle baş etme dirayeti artacak, kişi kendini tamamlama yolunda emin adımlarla ilerleyebilecektir.

2.1.2. Hayat Boyu Öğrenme

HBÖ, yirmi birinci yüzyılda değişen ve yenilenen eğitim, istihdam ve yaşam koşulları neticesinde gerekliliği önem kazanmış kavram ve uygulama alanı haline gelmiştir. Yaşam boyu öğrenme, bireyin yaşamının tüm bölgesinde meydana getirdiği, algın, yaygın ve örgün öğrenmeyi kapsamaktadır. Yaşam boyu eğitimde kadınlar ve erkekler kendi talepleri doğrultusunda eğitimlerini şekillendirebilmektedirler. Bunun olabilmesi için de bağımsız öğrenme ile öğrenmeyi öğrenmenin gerekliliği söz konusudur (Turan, 2005: 89). Gelişmiş ülkeler yaşam boyu eğitimin yaygınlaştırılmasını savunurken, öğrenen toplum olarak, yaşam boyu öğrenme, insanlara çeşitli sorunlarla başa çıkma konusunda rehberlik eden en etkili ilaştır. Derde deva olmanın yanı sıra, bireylerin kendilerini keşfedip tamamlama ihtiyacını da hayat boyu öğrenme ile sağlayabilmektedir. Miser (2020: 8)' e göre insan ancak sürekli öğrenme sayesinde kendini tamamlamaya doğru yol alabilir. Sürekli öğrenme de HBÖ ile gerçekleşmektedir.

HBÖ ise kelimenin tam anlamıyla, beşikten mezara kadar yaşamın tüm aşamalarında öğrenme anlamına gelmektedir. Demek ki öğrenme, yaşam boyu olmalı ve okuldan işe, ev ve toplum alanlarına kadar tüm yaşam alanlarına yerleştirilmelidir. Bu nedenle, öğrenen bir toplum, her bireyin öğrenmesi için fırsatların bulunduğu yerdir. İçinde bulunduğumuz dönemde kültürel, sosyal, eğitimsel ve ekonomik alandaki değişimler, yaratıcılık, sanat ve kültür hakkında yeni düşünme stillerini gerektirmektedir. Yeni düşünce biçimleri bireylerin daha aktif ve sorumlu olmasına yardımcı olmaktadır. Sanat söz konusu olduğunda bireylerin kendi öğrenmeleri ve toplumları hakkında öğrenmenin gerçekleştiği birçok konu vardır. Ayrıca hayat boyu öğrenme insanların yerelde de aktif olarak yer almaları için gereklidir (Laal, Aliramaei ve Laal, 2014: 4047).

Kaygın (2020: 4)' a göre hayat boyu öğrenme, bireyin tüm yaşam boyunca öğrendiklerini temsil eder. Edinilen bilgilerin güncellenmesi gerekmektedir. HBÖ, kişilerin hayatları süresince hem iş olanaklarını genişletmesi hem de kişisel olarak bazı yeterlilikleri kazandırması için gerekli bilgi ve becerilerin devamlı gelişimini ve iyileştirilmesini teşvik etmek için hem formal hem de informal olarak öğrenme fırsatlarını sağlaması ya da kullanması anlamına gelmektedir (Ulus, 2020: 19). Hayat boyu öğrenme, bilgi ve beceri olarak değerlendirildiğinde derinlemesine bir gelişim sağladığından önceki öğrenmelere dayanmaktadır (Akman vd, 2020: 1).

Hayat boyu öğrenme bireyin ilgi ve merak gibi olgularını canlı tutar. Hayatta karşılaşılabilecek değişikliklere karşı hazır olabilmek, kişisel gelişim açısından yetenekleri harekete geçirebilmek için amaçlı, ardışık ve daimi öğrenim görebilmek için fırsatlara ihtiyaç vardır. Hayat boyunca öğrenme hem rastgele olabilmekte hem de amaçlı olabilmektedir. HBÖ, kişilerin yeterliliklerini ve potansiyelini hayatı süresince devam ettiren bir süreçtir. Öğrenme, bireyden kaynaklanan merak ve ilgi ile yeni bilgiler edinme isteğidir. Faure'nin raporunda da belirttiği gibi; öğrenme zamandan ve mekandan bağımsız olmalıdır. Toplumun temel taşı da hayat boyu öğrenen bireylerdir (Güleç vd., 2012: 42). Yaşam boyu öğrenen bireylerin öğrenme tercihleri ve yaklaşımları farklılık göstermektedir. Kimi öğrenenler öğrenmede inisiyatif kullanırken kimi öğrenenler ise geleneksel eğitim ile verileni almaya meyillidir.

Knowles (1975: 14'e atfen Kaygın, 2021: 203)' a göre öğrenmede öncelik kullanan kişilerin (proaktif öğrenciler), öğretmenlerin ayaklarının dibinde oturup öğretilmeyi talep eden bireylerden (reaktif öğrenciler) fazla bilgi öğrendiğini ve nispeten daha iyi

öğrendiğine dair ikna edici kanıtlar olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca proaktif öğrenenler öğrenmeye daha kasıtlı ve daha istekli bir şekilde girmekte ve öğrendiklerini daha iyi, daha uzun tutabilmekte ve de hayatlarında kullanabilmektedir. Merriam ve Kim (2008: 74-75) hayat boyu öğrenmeye farklı pencereden bakarak şu şekilde örneklendirmiştir: Yeni doğmuş bir Müslüman bebeğin kulağına ezan fısıldanır; aynı sözler son sözler olarak ölmekte olan bir aile üyesine de fısıldanır. Müslümanın hayat boyu öğrenme yolculuğu böyle karakterize edilmektedir. Sonuç olarak hayat boyu öğrenme, hemen her kültürde var olan, farklı şekillerde dile getirilse bile hayatın içinde faydacılık ilkesiyle varlığını sürdürmeye devam eden bir olgudur. Hayat boyu öğrenme bireyin topluma faydalı olma amacıyla başlayan, ancak bireylerin deneyimlerinin farklılaşması gibi etkenlerle kişiye özel uygulanması gereken, içsel farkındalık ve öğrenme ile gelişim içeren bir süreçtir.

2.1.3. Duygusal Zekâ ve Öğrenme

Öğrenme, öğrenenin duygularına bağlı olarak meydana gelmektedir. Duygulara bağlı bir öğrenmeden bahsederken de duygusal zekâ söz konusu olmaktadır. Duygusal zekâ, kişilerin duygularını akıllıca, bilgece, duyarlı ve faydalı bir biçimde kullanma yeteneğidir. Duygusal zekâ, akademik zekâ çalışmalarının daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak duygusal zekâ geliştiğinde akademik başarıda da artış olmaktadır (Yeşilyaprak, 2001: 144). Duygusal zekâ sadece akademik başarıyı artırmakla kalmayıp, bireyin farklı alanlarda başarılı olmasını da sağlamıştır. Aynı zamanda artık bireylerin bilişsel mantıksal zekâ seviyelerinin yani “IQ” seviyelerinin yüksek olması, o kişilerin başarılı olacağını dile getirmek yetersiz kalmaktadır. Ve de bireylerin her yaşta geliştirilebilen ve bilhassa eğitim ile üst düzeye çıkarılabilecek olan sosyal, kişisel, duygusal ve yaşama ait boyutlarını da içine alan zekâ düzeyleri yani “EQ” seviyeleri ön plana çıkmaya başlamaktadır (Avcı, 2019: 197). Goleman (2019b: 56)’a göre büyük lider olabilmekte de duygusal zekânın etkisi oldukça büyüktür, bu hususta IQ ya da teknik yetiler ile duygusal zekâ ön plandadır. İşeri (2016: 72)’nin lise öğrencileri ve duygusal zekâ üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, sosyal duygusal öğrenme ve duygusal zekânın birbiriyle ilişkili oldukları ayrıca duygusal zekânın akran ilişkileri, görev tanımlama ve öz düzenleme düzeyleri gibi sosyal duygusal öğrenme alt boyutlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler ve akademik başarı üzerine bu denli etkili olan duygusal zekâ, edebiyat ile birlikte düşünüldüğünde yetişkin eğitiminde etkili olduğu bilinmektedir.

Goleman (2019a: 340)'ın yapmış olduğu araştırmalarda duygusal zekânın birey eğitiminde etkisine önem verilmiş ve bu çerçevede edebiyatın da etkisi yeniden ele alınmıştır. Ona göre gençliğin iyi eğitimi, bir ulusun gerçek umududur. Edebiyatın öğretici yönü duygusal zekâ ile kavranabilmektedir. Duygusal zekâ ile edebiyat ilişkisi göz önüne alındığında edebiyatın öğrenmeye katkısı göz ardı edilemez. Edebiyat, içerisinde duygu, düşünce ve etkileşimi barındırmakta, bu süreç de hayat boyu devam etmektedir (URL-1, 2022). Sonuç olarak da hayat boyu öğrenme kapsamına giren edebiyat, duygusal zekânın da aracılığı ile yetişkin eğitimi kapsamında değerlendirilebilmektedir.

2.1.4. Edebiyat ve Öğrenme

Dünyada içinde bulunduğumuz yüzyılda bilgi çağı yaşanmaktadır. Bu çağda ise yaşam boyu öğrenmenin gerçekteşmesinde önemli araçlardan biri de dildir. Anlama, sorgu yapma, okuma, düşünme, yargılama ve sorunlara çözüm bulma gibi işlemler dilin sağladığı durumlar ile gerçekteşebilmektedir. Sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimin yol göstericisi olan dil; kültür aktarımı ve çevre ile uyum gibi olayların hepsini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yaşama çok boyutlu yönlerden bakılmasında, değerler eğitiminin verilmesinde, dil becerilerinin hayat boyu geliştirilmesinde ve birçok problemin çözümü hususunda oldukça önem arz etmektedir. Edebiyat da dil aracılığı ile gerçekteşen anlatma şeklidir. Duygu ve düşünceleri etkili ve güzel bir şekilde anlatım sanatı olarak da söylenebilmektedir. Yaşam bütün olarak ele alındığında hayatın duygu ve düşünceden oluştuğu da gözlenmektedir (URL-1, 2022). Edebî metinlerde kullanılan dil, yazar öznenin romanda gelişen olaylara karşı bakış açısını okuyucuya tarif eder niteliktedir (Polat, 2018: 87). Aynı zamanda edebiyat metinleri reçeteye gelemeyecek kadar dinamik gösterge niteliği taşımaktadır. Her edebî eserin ait olduğu tür ile ilişkisi başkaldırı, yenilik ve farklılık şeklinde olabilmektedir (Parla, 2021: 29). Edebiyat, işitilen, görülen, yaşanılan ve düşünölen şeyleri en etkili ve güzel şekilde sunma sanatıdır. Edebiyat kelimesi köken olarak incelendiğinde “edep”, yani eğitim ve terbiyeden geldiği gözlenmektedir. Böylelikle eğitim ve edebiyat arasında sağlam bir ilişki olduğu aşıkârdır. Kavcar (2017)' e göre sanat kalpten kalbe giden en sağlıklı, en sıcak ve dolaysız araçtır. İnsanları güzele, doğruya ve iyiye yöneltme, insanların güzellik duygusunu geliştirme ve toplumun gelişmesi yolunda görev alması edebiyatın temel hedeflerindendir. Yazar bu hedeflerini bazen kötüyü bazen de iyiye canlandırarak ya da göstererek gerçekteştirmektedir. Edebiyat dediğimiz zaman akla tek bir durum ya da olgu gelmemektedir. Edebiyatın etki ettiği alan epey fazladır. Edebiyatın

dili, dini ve zamanı olmamaktadır. Yazıldığı an nasılsa duygular, yıllar sonra da okuyucuda o anki hissiyatı vermektedir (Karakaya, 2014: 80). Edebiyat her ne kadar zamansız olsa da çağın gerekliliklerine uyum sağlamak durumundadır.

Daha önce de aktarıldığı gibi şimdilerde çoğu alanda değişimler söz konusu olmaktadır. Bu değişimlere uyum sağlanması için sanatsal ve kültürel alanda düşünce biçimlerinde yenilik gereklidir. Sanat denildiğinde ise toplumsal ve bireysel bazda öğrenme konuları mevcuttur (Laal, 2014: 4047). İnsanın öğrenme süreci hayatı boyunca devam etmektedir. Bu hayat içerisinde yer alan sosyal bilimlerin de öğretici yönü vardır.

Edebiyatın öğretici yönü direkt didaktik eserlerle olmakla birlikte, yaşantıların yansıtıldığı eserlerle dolaylı da olabilmektedir. Edebiyatın öğretici yönünden bahsedildiğinde dolaylı ya da doğrudan öğreticilik niteliği taşıyan, çeşitli edebî anlatım ve teknik özelliklerinden yararlanan istisnai bir alandır. Ayrıca roman ve hikâyelerde yaşanmış ve yaşanabilecek olayların aktarılması da okuyucu açısından bir bilgidir. Bugün, yetişkin eğitiminde sanatın kullanılmasına ilişkin kayda değer çalışmalar söz konusudur. Gerçek hayata ilişkin anlatımlara kurgulanmış karakterler üzerinden konuşarak “hayatilik” kazandırılmaktadır. Çünkü dolaylı anlatma, bireyin öğrendiklerini kendisine mal etmesinde bir hayli etkili olmaktadır (Öncü, 2017: 156). Kiremitçi (2015: 343) de Klasik Türk edebiyatında var olan öğretici eserleri yazılma amaçlarına göre sıralamıştır. “Doğrudan bilgi vermeyi amaçlayan eserler, öğreticilikle estetiğin eşit düzeyde önemsendiği eserler ve bilgilendirme yönü olmakla birlikte sanat yapma gayesinin baskın olduğu eserler” biçiminde üç grup olarak değerlendirmiştir. Tabi bu eserlerin hedef grubu da yazılış amaçları kadar önem arz etmektedir.

Edebiyatın hedef gurubu bugün artık hiçbir sınır ile sınırlandırılmadan her okuyucuyu kapsamalıdır. Aksi gerçekleştiğinde edebiyat sınırlı şartların ve bireylerin elinde soyut kalacaktır. Dolayısıyla yaygın alıcının ya da geniş halk kitlelerini benimsediği edebiyatın mutlaka önemsenmesi gerekmektedir (Karakaya, 2014: 78). Bu da hayat boyu öğrenenlerin herkesi kapsadığı gibi edebiyatın herkesi kapsaması gerektiğini göstermektedir. Edebiyatın geniş okuyucu yelpazesıyla birlikte geniş konu birikimine de sahip olduğu gözlenmektedir.

Edebiyat yazınsal alanda farklı durumları içerisinde barındırabilir, bireylerin hayatında var

olan, onları düşündüren ve etkileyen her şey edebiyatın konusu olabilir. Edebî eserlerde işlenen konular o zamanki dönemin sosyal ve siyasi gelişmelerini de içerebilir. Edebiyatla birlikte işlenen farklı konular, farklı bakış açılarını beraberinde getirerek yazarın da diğer bilim dallarından etkilenmesini sağlar. Sanatsal (edebî) metin; bireylerde zevk uyandırmak, onları etkilemek için ortaya konulan, konuşma dilinde var olan kelimelere söz sanatlarıyla yeni anlam ve ifade yüklenen yazılara denmektedir. Farklı deyişle edebî metin düşünce, hayal ve duyguların bireyde hayranlık ve heyecana kapılacak biçimde yazılmasıyla meydana gelen edebiyat ürünleridir. Önal (2009: 22-31)' a göre edebî metin “edebiyat sanatı sınırları içerisinde yer alan, direkt bir şekilde sanatçı-muhatap ilişkisini kuran ve kullandığı malzeme kelimeler olan sanat eseri” demektir. Yazılan bir edebî eser, yazarının hayatından izler taşıyabildiği gibi onun duygu ve düşüncelerini de eserlerinde görebilmekteyiz. Eserde yer verilen tüm bilgiler okur için öğretici olabilmekle birlikte, farklı bilim dallarından kesitler sunulması da eğitici olmaktadır.

Sonuç olarak edebiyat ve öğrenmeyi ilişkilendirdiğimizde, edebî eserlerde yazarlar okuyuculara farklı bakış açısı ve perspektif kazandırabilmek, aynı zamanda heyecan uyandırabilmek adına farklı bilim dallarından yararlanmak durumundadır. Bunlar okuyucu için bir bilgidir. Aynı zamanda yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların roman, hikâye tarzı eserlerde işlenmesi de okuyucular için bilgi niteliğindedir. Edebiyatın duygu açısından zamansızlığı ve de çağa uyum sağlayabilmesi ile her kesime hitap etmesi edebiyatın ve öğrenmenin de genişliğini göstermektedir. Bu da edebiyatın hayat boyu öğrenenler ve yetişkin eğitimi için kaliteli öğrenme aracı olarak varsayılabilirliğini göstermektedir.

2.1.5. Yetişkin Eğitimi

İnsanoğlunun var olduğu zamandan bugüne dek eğitim de var olmuş ve nesiller boyunca eğitimin nasıl, nerede, ne kadar süre ile, ne zaman, ne amaçla, kime veya kimlere yönelik olacağı ve buna benzer konularda çeşitli, farklı düşünceler ve uygulamalar geliştirilmiştir (Bayer, 2006: 1). Bireyler hayatlarında doğrudan ya da dolaylı yollarla öğrenme deneyimi yaşamaktadır. Yetişkinlerin günlük yaşamlarının bir parçası olarak öğrendikleri yüzyıllardır bilinmektedir. Örneğin: Eski Çinli, İbrani, Yunan ve Romalı öğretmenler çoğu yetişkinlere eğitim vermiş, yetişkin eğitiminin amaçları hakkında felsefe yapmış ve özellikle yetişkinler için Sokratik diyalog gibi teknikler icat etmiştir (Knowles, 1978: 9).

Ancak yirminci yüzyılın ilk on yıllarına kadar öğrenmeleri sistematik olarak incelenmemiştir. Yetişkin öğrenimi üzerine yapılan ilk araştırmaların çoğunu çerçeveleyen soru, yetişkinlerin öğrenip öğrenemeyeceği şeklinde olmuştur. Bu konudaki araştırmaların sonuçlarını rapor eden ilk kitap olan Thorndike, Bregman, Tilton ve Woodyard'ın *Yetişkin Öğrenimi* (1928) olmuştur. Yetişkin eğitimi alanının profesyonelleşmesinden iki sene sonra yayınlanmıştır. Thorndike ve diğerleri yetişkin öğrenmesine davranışsal psikolojik bir perspektiften yaklaşmışlardır (Merriam, 2001: 3). Eğitimin bireysel ve toplumsal manada önemi o dönemlerde bilinmekte olup, gerekli teorik ve uygulama çalışmaları uygulanmıştır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda da eğitimin önemi giderek artmış, örgün olarak okullarda verilen eğitim yeterli olamamaktadır. Öğrenme süreci anne karnında başlayıp, mezara kadar devam etmekle birlikte eğitimde farklı yöntem ve uygulamalar ile kişilerin yetenek ve yeterlilik düzeyi en üst seviyeye çıkarılmaya çalışılmaktadır. Yetişkin eğitimi de; kendi hayatında öz-yönetim duygusu gelişmiş insanların, yaşamlarının herhangi bir döneminde meydana çıkan sorunlarını çözmek ve aynı zamanda onların öğrenme sürecini etkileyen etmenlere özen göstererek öğrenmelerini sağlamaya çalışan örgün ve yaygın eğitim uygulamaları ile sargın öğrenme düzenlemeleridir (Miser, 2020: 18). Yetişkin eğitimi çerçevesinde var olan uygulamaları planlayan ve uygulayan çeşitli kurumlar mevcuttur. Yetişkin eğitimi ise hayat boyu öğrenenler açısından farklı boyuta ulaşmıştır. Türkiye’de çeşitli dönemlerde yetişkin eğitimi üzerine durulmuş, yasalar ve yönetmeliklerle de desteklenerek yetişkin eğitiminin gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak öncelikle kimler yetişkin grubuna girmekte bunu bilmek gerekmektedir.

İnsanlar, üreme yöntemi ile bir birey dünyaya getirebilecek uygunluğa geldiği zaman biyolojik çerçeveden yetişkin olmaktadır. Bir birey iyiyi kötüyü, doğruyu ve yanlışını kendi kendine ayırt edebileceği düşünülerek sürücü belgesi alabilme, oy kullanabilme gibi haklara ulaştığında, yaptıklarının sorumluluğunu alabildiğinde yasal manada yetişkin sayılmaktadır. İnsan, yetişkin bireylere has sayılmakta olan ana babalık, tam zamanlı çalışma ve oy kullanma gibi eylemleri gerçekleştirmeye başladığı anda toplumsal düzeyde yetişkin sayılmaktadır. Genel itibarıyla 25-44 yaş arası genç yetişkin dönemi, 45-64 yaşlar orta yetişkinlik, 65 yaş ve üzeri geç yetişkinlik ya da yaşlılık şeklinde tanımlanmaktadır. Bir insanın, toplum tarafından yetişkin olarak görülmesi onun toplumsal, yasal ve biyolojik

gelişiminin ürünüdür (Miser, 2020: 17). Knowles (1996: 55) kitabında yetişkinleri dört başlık altında değerlendirmektedir:

a) Biyolojik olarak yetişkin: Birey biyolojik açıdan üreme dönemine geldiğinde, ergenlik dönemine giriş yaptığında yetişkinlik çağına ulaşmış demektir.

b) Yasal olarak yetişkin: Bireylerin sürücü belgesi alabileceği, baskı ya da zorlama olmadan kendi isteği ile evlenebileceği, oy kullanabileceği ve buna benzer etkinlikleri yapabilecek yaşa geldiğinde kişiler yasal çerçevede yetişkin olmaktadır.

c) Toplumsal olarak yetişkin: Toplumsal manada kişiler, eş, anne/baba, tam zamanlı çalışan, oy kullanan birey ve buna benzer sorumluluklarla yetişkinlik görevlerini üstlendiklerinde yetişkin olmaktadır.

d) Psikolojik olarak yetişkin: Bireyler psikolojik çerçeveden incelendiğinde, kendi hayatlarını yönetebildikleri ve kendi yaşantılarındaki sorumluluklarını alabilmekle alakalı bir benlik kavramına eriştiği esnada yetişkin olmaktadır.

Yetişkin eğitimiyle varılmak istenen yol, bu alandaki bireylerin nitelikleri ve genel esaslar göz önünde bulundurularak, bireylerin var olan yeteneklerinin geliştirilmesidir (Masar, 2021: 15).

Yetişkin eğitiminin yöneldiği insanlar hedef kitleyi oluşturmaktadır. Yetişkin eğitiminin ana hedef kitlesini yetişkinler oluşturur. Kapp, eğitimin sadece gençleri ve onların eğitimini değil, aynı zamanda yetişkinleri ve onların eğitimini de ilgilendirdiğini kaydetmiştir (Kapp, 1833'e atfen Loeng, 2017). Yetişkin eğitimi ile toplumun yapısı yeniden inşa edilmiştir. Okuryazarlık oranının artması buna örnek gösterilebilmektedir. Yaşam süreci öğrenmekle devam ettiği için, öğrenmenin sonu yoktur. Yetişkinler hayata ve tecrübelerine dair fikirler sayesinde gençlere öğrenme süreci içerisinde düşünmeyi öğretmiştir. Gençlerin zekâsını yaşlılardan daha iyi kullanabilmesi için yetişkin eğitiminde uygulanan yöntem ve tekniklerin onlara reçete edilmesi gereklidir. Okullarda uygulanan kısır döngü içindeki eğitim, keyifli bir girişim değil, tatmin edici bir sona götürdüğü için katlanılması gereken bir şeydir. Ama gerçek bir mutluluk değildir, sonunda kendilerini rahatsız hissetmektedirler. Bu nedenle genellikle standart bir eğitim sürecini "tamamlamış" olan öğrenciler kep ve cüppe, elinde diploma ile bağırarak: "Evet, başardım Tanrım!" diyerek kendini hayata teslim ederken eğitimi düşünecektir. Başarılı gençler için uğrunda acı çektiği bu hayat ve öğrenme süreci sıkıcı, çekici olmayan, basmakalıp bir düzen ve sıkıntı içinde geçecektir. Öğrenmeyi öğrenemeyen gençler üniversite düzeyinde de

sıkıntılar yaşayacaktır, örneğin ağır kitapları okumakta zorlanacaktır. Eğitim süreci ne kadar makineleştirilip, zorunlu hale getirilirse getirilsin ruh ve anlam olmadıkça eğitimde başarıya ulaşılamamaktadır. Eğitimde yeni güdüler, yeni tekniklere, yeni kavramlara ihtiyaç vardır. Niteliksel deneyler yapıldığı sürece öğrenmenin çeşitlenmesi ve hızlanması sağlanacaktır. İkincil olarak eğitim, yaşamla sınırdadır. Mesleki anlamda kişi yapacağı işi öğrenirse daha çok verim alabilmektedir. Kişiye, mesleki anlamda yapacağı işi zorunlu olarak uzmanlar tarafından öğretildiğinde, emeğinin anlamı birey için eğitim olacaktır. Mesleki eğitimin bittiği yerde, hayata atılan kişinin yetişkin eğitimi devam etmektedir, yetişkin eğitimindeki asıl amaç hayata anlam katmaktır. Üçüncüsü, yetişkin eğitime yaklaşım, nesneler üzerinden değil durumlar üzerinden yapılmalıdır. Akademik sistemimiz okul ve eğitim müfredatı üzerine kurulmuştur. Öğrenci istekleri ve ilgi alanları ikincil plana bırakılmış ancak yetişkin eğitimi müfredat çevresinde toplanmış, yetişkin öğrencilerin ilgi düzeyine göre inşa edilmiştir. Her yetişkin kendini bazı durumlar içinde bulabilmektedir. İşinde, boş zamanlarında, aile hayatında, toplum hayatında gibi, bu gibi durumlarda düzenlemeler yapma ihtiyacı yetişkin eğitimi için bir çağrı niteliğindedir. Kişi konuyu düşünür, duruma girer ve gerektiğinde işe koyulmaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere yetişkin eğitiminde öğreticiler ya da metinler ikincil konumda, yetişkin öğrenci birincil konumdadır. Hatta öğreticiler de gerektiğinde öğrenci konumuna gelebilmektedir. Dördüncü sırada ise yetişkin eğitimindeki en büyük kaynak, kişinin deneyimleri yer almaktadır. Eğitim hayatı içinse, hayat da eğitimidir (Lindeman, 1926: 23-29). UNESCO’da yer alan Yetişkin Öğrenenler Komisyonu da, 1997 yılında tüm insanlar için yetişkin eğitimi çağrısında bulunurken şu sözlerin altını çizmektedir: “Tüm erkek ve kadınların hayatın her alanına bilgili ve etkin katılımı, insanlığın hayatta kalması ve geleceğin zorluklarıyla başa çıkması için eğitime ihtiyacı var.” Pek çok yetişkin eğitimci için, enerjilerini nereye odaklayacakları onların becerilerine bağlıdır (Nesbit, 1999: 278). Aynı zamanda yetişkinlerin eğitiminde hedef kitle, amaç ve ihtiyaçlar da önemlidir.

Yetişkinler; cinsiyeti, yaşı, öğrenim düzeyi, öğrenme arzusu, sorunları ve ilgileri farklı olan bireylerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla yetişkin bireylerin tümünün öğrenme ihtiyacı farklılık göstermektedir. Yetişkin bireyler arasında öğrenme ihtiyaçları birbirinden farklı olan pek çok grup mevcuttur. Bu sebeple yetişkin eğitiminin temelde hedef kitlesi yetişkinler olmakla birlikte, her bir yetişkin eğitimi etkinliğinin de hedef kitlesi farklılık göstermektedir (Miser, 2020: 20). Yetişkin bireylerin amacına yönelik eğitim ortamı hazırlanacaksa eğer onlarla ilgili çeşitli durumlar ve özellikler göz önünde bulundurularak

hazırlanmalıdır. Eğitim ortamlarında öncelik, yetişkin bireylerin özelliklerinin belirlenmesi olduğundan, eğitim etkinlikleri planlanmadan önce yetişkinlerin kim olduğunun ve istek ve ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir (Yazar, 2012: 25).

Yetişkin eğitiminde temel hedef kitle yetişkinlerdir ancak yetişkinlere uygulanan her eğitim yetişkin eğitimi olarak atfedilemez. Yetişkinlerde öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, yetişkinlere yönelik olarak uygulanan her eğitimin onlara göre düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak yetişkinlerin özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınmadan yapılan eğitimler ismi yetişkin eğitimi olarak geçse bile yetişkin eğitimi değildir (Miser, 2020: 21). Nitekim yetişkinler için de uygulanan eğitim bireylerde sınır olarak görülen bilgi ve beceri gelişiminde de etkili olduğu gözlenmektedir. Kırklı yaşlarda olan zanaatkâr bireylerde dahi daha fazla eğitim ve deneyim ile sadece el becerisinin aksine anlayış unsuru da ne kadar büyükse almış olduğu eğitimi içselleştirip, uyum ve beceri yeteneğinin de o derece arttığı söylenebilmektedir (Robert, 1998: 193). İçinde bulunduğumuz günün şartlarında da ileriki günlerin dünyasında da yetişkin eğitimi gerekli kılan birçok sebep mevcuttur. Ama ana sebep şudur: Toplumsal ve bireysel çerçeveden bakıldığında değişmeyen tek şeyin değişimin olması, toplumların ve bireylerin değişime maruz kaldığında çaresiz hissetmelerinin çözümü ise öğrenmenin gerçekliğidir. Hayat, başından sonuna öğrenme etkinliğidir. Bunun temel yapısını gençlik ve çocukluk dönemindeki öğrenme etkinlikleri meydana getirir; tacını ise örgün yetişkin eğitimi ve sargın öğrenmeler oluşturur. Öyleyse yetişkin eğitimi, bireylerin ve toplumsal yapının sağlam bir geleceğinin olması için gereklilik arz etmektedir. Hayatın en etkin ve en uzun dönemi olan yetişkinlik evresini bilgidan mahrum eden bir kişinin ya da bir toplumun sağlam bir gelecek umut etmesi sadece boş bir hayalden ibaret olabilmektedir (Miser, 2020: 23).

Hart (1927: 234), çocukların eğitiminde ilerleme kaydetmeden önce yetişkinlerin eğitime yönelik bir psikolojiye sahip olunmasını ve yetişkin eğitimi için büyümeyi serbest bırakacak, zekâyı teşvik edecek, bilimi kullanacak ve gerçek sosyal ilişkilere tercüme edecek bir psikolojiye sahip olunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Miser (2002: 56-58)'e göre toplumsal yarar gözetilerek incelendiğinde, bireylerin değişimin negatif etkilerinden korunabilmesi ve aynı zamanda değişimlere uyum sağlayabilmesi için yetişkin eğitimi hiç bu denli önemli bir duruma gelmemiştir. Ayrıca bireylerin kendisiyle rekabeti ve yapmış olduğu işte en iyisi olmak için bir emek

gösterdiğinde, toplumsal dayanışma, iş birliği içinde üretkenlik ve verimlilikte sorumluluk ve rol, yetişkin eğitime düşmektedir. Yetişkin eğitimi için elde edilen bilgilere göre yetişkin eğitimi, bir araya geldiklerinde yetişkin öğrenimi bilgi tabanını oluşturan teoriler, modeller, ilkeler ve açıklamalardan oluşan bir mozaiktir. Bu mozaığın iki önemli parçası andragoji ve öz-yönelimli öğrenmedir (Merriam, 2001: 3).

2.1.6. Andragojik Öğrenme

Andragoji kavramının temel anlamı yetişkinlerle ilgilidir. Yunanca, aner (genitive andros), "erkek" anlamına gelirken, agein "yönlendirmek" anlamına gelir; yani andragoji "yönetici erkekler" anlamına gelir ki bu “önde gelen yetişkinler” olarak yorumlanabilmektedir. Bununla birlikte andragoji kavramı her iki cinsiyetteki yetişkinler için de kullanılabilmektedir (Loeng, 2018: 2). Alman lise öğretmeni Alexander Kapp, andragoji kavramını yetişkin öğrenimine yönelik bir terim olarak kullanan ilk kişidir. *Platonun Eğitim Fikirleri* isimli kitabında yaşam boyu öğrenme ihtiyacının gerekliliğini açıklamaktadır. Kapp, eğitimin sadece gençleri ve onların eğitimini değil, aynı zamanda yetişkinleri ve onların eğitimini de ilgilendirdiğini dile getirmiştir. Kapp, farklı mesleklerde eğitime vurgu yapmıştır. Öğrenmede içselleştirmeye değinmekle birlikte bireyde karakter oluşturma gereksiniminden bahsetmiştir. Eğitimin sadece çocuklar, gençler için değil yetişkinler ve hatta yaşlılar için de gerekli olduğunu söylemiştir. Öğretmen ve öğrenci arasında gerçek bir diyalogun öneminden bahsetmiş, kendi kendine öğrenme ve yaşam boyu öğrenme felsefesiyle ülke için eğitimde “birey” ve “devlet pedagojisi” bağlamı üzerinde durmuştur. Kapp, eğitimi 4 temaya ayırmaktadır: 1- Doğum öncesi eğitim, 2-Pedagoji,3-Andragoji,4-Devlet pedagojisi. Kişinin kendini tanımasını gerektiğini söyleyerek, deneyimlerin gerekliliğini savunmuştur. Aynı zamanda ana dilin eğitimdeki önemini de vurgulamıştır. Kapp’a göre öğrenme zihinsel bir yayılım olmakla birlikte toprağa ekilen tohumdur. Tohumun filizlenmesi gibi bilgiler de filizlenerek yeşerecek, yeni bilgilere öğretilere kaynak olacaktır (Loeng, 2017). Andragoji ile yetişkin eğitimi temellerinin atılmasında öncü olan Kapp, eğitime oldukça katkıda bulunmuştur.

Kapp “Andragoji” kelimesinin bulan tanıtan kişi olabilir ancak yetişkin eğitimi yeni bir durum değildir. Genç yetişkinleri din hizmetine hazırlamak amacıyla Avrupa’da çocuklara ve ergenlere eğitim veren okulların ortaya çıktığı dönem olan yedinci yüzyıldan beri yetişkin eğitimi uygulanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda da yetişkin eğitimi içeren

eylemler olduğu bilinmektedir. Avrupa’da okuma topluluğu, kilise eğitimi ve Amerika’da şehir kütüphaneleri, müzeler ve tarım toplulukları bunlara örnek gösterilebilmektedir (Beck, 2015). Dünyada yetişkin eğitimi anlamında andragoji kelimesinin kullanılması 1800’ lü yıllara dayanmasına rağmen, andragojinin içinin doldurulması ve dünya çapında bilinmesi 1967 yılından itibaren Knowles’ın andragoji üzerinde yapmış olduğu çalışmalar ile sağlanmışır (Akın, 2014: 298). Knowles, yetişkin eğitimini yetişkin öncesi eğitimden ayırmak için yeni bir yetişkin eğitimi teknolojisi önermiştir. Andragojinin tanımlayıcı nitelikleri Knowles’ a göre şunlardır:

Öğrenenler öz-yönelimli ve özerktir aynı zamanda eğitimci sunum yapandan çok öğrenmeyi kolaylaştırır. Knowles bunu başarıyla test edip geliştirmiştir. Andragoji çok sayıda geniş bir yelpazede teori ve tasarım ortamlarına sahiptir. Örneğin: Kurumlar, iş yerleri, endüstri, sağlık, hükümet, yükseköğrenim, mesleki eğitim, dini eğitim ve ilk, orta ve iyileştirici eğitim şeklindedir (Henschke, 2011: 34). Andragoji görüldüğü üzere yüzyıllar süresince üzerinde durulan konu olmakla birlikte üzerinde pek çok araştırma yapılan meseledir. Andragoji ile yetişkin eğitimi bağlamında Thorndike öncülüğü ile bilimsel çalışmalar yapılmış olup Lindeman’ın öğrenen yetişkinlerle ilgili çalışmaları devam etmiştir. Çalışmalar neticesinde yetişkin öğrenenler ihtiyaç ve ilgileri yönünde aldıkları eğitim ile motive olmaktadır, yetişkinler genellikle hayat odaklı öğrenmeye yönelmektedir ve en zengin kaynakları da deneyimleri olmaktadır. Aynı zamanda yetişkinler kendini yönlendirme gereksinimi de duymaktadır (Knowles vd., 2012: 77). Öğrenmeyi gerçekleştirme yöntemleri de farklılık göstermektedir.

Knowles’a göre yetişkinler öğrenmeyi problem çözme mantığı ile gerçekleştirmektedir. Yetişkinlerin öğrenme süreçlerini problem çözme yoluyla öğrenmeyi tercih etmelerinin sebepleri ise motivasyonunu artırıcı etkiye sahip olması ve kişisel bazda yararlı olmasıdır. Böylelikle yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuş ve andragoji kavramı ortaya çıkmıştır. Yetişkin eğitimi yaklaşımı benimsenirken yetişkinlerin çeşitli özellikleri dikkate alınmıştır. Bunları da şu şekilde sıralayabiliriz: Benlik algı varsayımı, hazır bulunuşluk, deneyim, öğrenme yönelimi, öğrenmeye güdülenme (Knowles vd., 1984’e atfen Girgin, 2023: 43).

Benlik Algı Varsayımı: Bağımlı kişilikten ziyade bağımsız hareket edebilen bireylere dönüşme.

Hazır Bulunuşluk: Bireyin öğrenmeye hazır hale gelmesi.

Deneyim: Bireyin büyüme ve olgunlaşma esnasında öğrendiği her şeyin onun için bilgi deposu haline gelmesi.

Öğrenme Yönelimi: Yetişkinlerin öğrenmek istedikleri konu genellikle hayatlarında karşılaştıkları sorunlar üzerinedir. Uygulayarak öğrenme onlar için değerlidir.

Öğrenmeye Güdülenme: Yetişkin öğrenciler genellikle içe dayalı motivasyona sahiptir. Olgunlaştıkça bu güdülenme daha da artmaktadır.

Knowles (1989: 531-544) bu kavramları şu şekilde açıklamıştır: Benlik kavramı; bir bebek dünyaya tam bağımlı halde gelir. Ve büyüyüp yetişkinlik çağına kadar geçen süreçte bu bağımlılık durumu pekiştirilmektedir. Hayat içerisinde yetişkinlik çağına gelindiğinde var olan sorumluluklar, karar verme yetkisine sahip olunması, kararlarından doğan sonuçlara katlanabilme ve kendi yaşamına yönelebileme gibi özelliklerle kişiliğin benlik kavramı oluşmuştur. Ve yetişkinler böyle görülmesinden mutluluk duymaktadırlar. Kendilerine saygılı olunmasına ve çevre tarafından biricik görülmesine gereksinim duyarlar. Ayrıca yetişkinler kendi özerk kararlarına uygun olmayan eğitim ve öğrenme durumlarına da başkaldırı göstermektedirler. Deneyim, her yetişkin herhangi bir işe daha önceki öğrenme geçmişindeki edindiği bilgiler ile girmektedir. Yetişkinler yaş aldıkça farklı deneyimlere sahip olmuş, bilgi hazinesi genişlemiştir. Bunun için de kişi bulunduğu ortamda yaşantılarına değer verilmediğini hissederse, ortamda kendisinin ve yaşantılarının reddedildiğini düşünerek öğrenmeyi reddedebilir. Hazır bulunuşluk, öğrenmeye hazır olma durumu bebeğin yürümesine benzemektedir. Emekleyen bir bebek, nasıl ki bacak kasları güçlenmeden, eklemlerinden ve iskeletinden destek almadan ve vücut buna hazır olmadan yürüyemezse yetişkinler de bu şekilde öğrenmeye ve kendini geliştirmeye hazır ve uygun zihinsel, fiziksel ve mental yapıya sahip değilse öğrenme gerçekleşemez. Örneğin: İş için bir kişinin öğrenme durumunu göz önüne alırsak, henüz çalışmayan biri iş bulmak için öğrenmeye oldukça açıktır, ancak yönetim konusunda öğrenmeye hazır değildir. İşe alındığında ise o işi kaybetmemek adına yapılması gereken ne varsa onları yapmaya hazırdır ve onları yapmaktadır. Birer basamak çıktıkça diğer basamak için hazır hale gelmektedir. Öğrenme yönelimi, yetişkinler öğrendiklerinin uygulamak için ivedilik gösteren bir yaklaşım içindedirler. Yetişkinler sorun merkezli düşünce yapısına sahiptirler. Eğitim onlar için yaşadıkları ve içinde bulundukları sorunların çözümü için gerekli bilgidir. Öğrenmeye güdülenmede öğrenmenin içsel bir süreç olduğu su götürmez bir gerçektir. İçsel süreç zarfında bireyin öz yönetiminin ön planda olması güdülenmeyi artıracaktır. Bireyin “tüm benliği ile katılımını sağlamak” eğiticinin uygulamaya can veren sanatıdır.

Yetişkinlerin kendi öğrenme yöntemini keşfetmesini sağlamak, öğrenmelerini planlamak ve yürütmelerine izin vermek, sorumluluklarını paylaşabilmesine olanak sağlamak ve kendilerini değerlendirebilmesini imkan vermek onların öğrenmeye güdülenmesini sağlamakta en iyi etkinliklerdir. Yetişkin eğitimi, öğrenciye ve bağımsız, uyarlanabilir bir bireyin yaratılmasına odaklanır. Forrest ve Peterson (2017: 190)'a göre de andragojinin temelinde, öğrenme ile ilgili dört varsayım vardır: Kendi kendini yöneten bir benlik kavramı, öğrenmeye hazır olma, deneyimleri kullanma ve öğrenmeye performans merkezli bir yönelme şeklindedir. Yetişkin eğitimciler de bu andragojik varsayımlardan yararlanan teknikleri kullanmaktadır.

Bunlara bağlı olarak, yetişkin birey, kendi öğrenmesinin farkında olarak sorumluluk alabilmeli ve öğrenmesini yönetmeyi bilmelidir. Yetişkinler, yaşantı yoluyla deneyim sahibi olabilmekte ve birikimlerini şu anki öğrenme ortamına getirebilmektedir. Bu da gençlerle arasındaki öğrenme farklarının en büyüğüdür. Çünkü yetişkin birey, daha uzun süre yaşamıştır ve bu sayede çeşitli yaşantı deneyimleri elde etmiştir; elde ettiği bilgilerle öğrenme ortamına ve yaşamına daha çok veri işlemektedir. Çocuklarla yetişkinlerin öğrenme ihtiyaçları farklı olmakla birlikte, yetişkinler genellikle bir sorunla karşılaştığında o sorunu çözmeye yönelik ya da bir görev bilinciyle eğitim almaktadırlar. Yetişkin öğrenmesinde önemli olan noktalardan biri problem çözmedir. Yetişkinin güdülenmesi, içsel motivasyonu, bir konuyu öğrenmeye olan merak ve isteği iç etkenlere bağlıdır. Yetişkin içsel motivasyonu öğrenme yaşantısında daha fazla önemslenmekte ve ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte dışsal motive edici etmenler de göz ardı edilmemelidir (Ersözlü, 2014: 140).

Andragoji, herkesin değer gördüğü, yetişkin bireylerin beklentilerine önem verildiği ya da grup içinde birliğin sağlandığı, karşılıklı saygının, duygudaşlığın ve hoşgörünün içselleştirildiği bir ortam oluşturmalarının amaç edinilmesi bağlamında eğitimde demokrasi kültürünün de yayılmasını sağlayabilmektedir. Yaşam süresinin artmasıyla birlikte yaşlı nüfusunda artış gözlenmektedir. Bu artmakta olan yaşlı nüfusun hayat boyu eğitimi ya da yeniden eğitimi üzerinde düşünülmesi gereken önemli konulardandır. Buradan hareketle andragojinin ilgi görmesinin sebeplerinden biri de bir yetişkin eğitimi kuramı olmasıdır. Andragoji böylelikle yetişkin eğitiminin bir diğer ismi halindedir (Çiçek, 2022: 22). Yetişkinlerin deneyimleri ve doğal merakı, öğrenenler ile eğitim konuları arasındaki organik bağ oluşmasını sağlamaktadır. Yetişkin öğrenciler, özellikle kendi kendini

yönetme potansiyeline sahiptir. Yaşam ve uygulama deneyimleri hayati kaynaklar olarak kullanıldığında önemli bir öğretim görevini gerçekleştirmektedir. Bu görev de, kavramların "soyut dünyası" ile kişisel deneyimlerin "gerçek dünyası" arasında bağlantılar geliştirmektir. Bu bağlantılar sayesinde, öğrenciler aktif, işbirlikçi öğrenme süreçlerine dahil olmaktadır (Gitterman, 2004: 96). Süreçlere dahil olma esnasında andragojik varsayımlar da göz önüne alınmalıdır.

Yetişkinlerin öğrenme ve eğitim alma sürecine katkı sağlanması ve bu öğrenme sürecinin başarılı olmasında, andragojinin yetişkin öğrenmesi üzerine sunmuş olduğu varsayımlar etkili olmaktadır. Bu sebeple yaşam boyu öğrenmede dikkate alınması gereken hususlar, yetişkinlerin öğrenme özellikleri ve öğrenmenin meydana geldiği durumlardır. Andragojinin yetişkin bireylerin öğrenme özellikleriyle ilgili gösterdiği varsayımlar, bilhassa planlanan yetişkin eğitimi etkinliklerinde, yetişkinlerin daha etkin ve kalıcı öğrenme tecrübesi edinmelerine ve yaşam boyu öğrenmenin hedeflerine hizmette bulunacaktır. Buna istinaden yaşam boyu öğrenmeye ait tüm etkinlikler olarak değerlendirilen bu tür düzenlemelerde andragojinin sağladığı imkanlardan kurumsal fayda ya da öğretmenlerin faydalanması programın amacına ulaşmasına katkıda bulunacaktır. Yaşam boyu öğrenme sürecine katılanlar ve program yürüten bireyler arasında sıkı bir bağ kurulması eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekmektedir. İhtiyaçların belirlenmesi, hangi araç ve yöntemlerin kullanılacağı, programın ne zaman ve nasıl yürütüleceği, öğrenme etkinliğinin amacına ulaşma düzeyinin nasıl değerlendirileceği gibi faktörler bu bağın oluşumunu gerektiren durumlardır (Tezcan ve Deveci, 2018: 132-133). Yetişkin eğitimi ve halk eğitiminin gelişmesine aynı zamanda daha etkili yürütülmesine andragojik yöntem ve tekniklerle yapılması ön görülen yollar ve bu yolları kullanacak yetişkin eğitimcilerin fazla katkısı olacaktır (Malkoç, 1989: 93).

Yetişkinlerin eğitimi için farklı ve yeni metotlar geliştirilmiştir. Bunun başlıca sebebi, yetişkin öğrenmesi ve eğitiminin diğer öğrenmelerden farklı olmasıdır. Buna istinaden yeni metotlar geliştirilmiştir. Andragoji de bu metotlardan biridir. Andragojik eğitime göre birey yaş aldıkça olgunlaşmaktadır ve olgunlaşan kişi özgürce hareket edebilmekte bu durum da kendi kendisini yönetilmeyi de beraberinde getirmektedir. Burada başlıca etken kişinin olgunlaşma sürecine göre irade gücünün farkındalığı ve iradesiyle karar verip gerçekleştirdiği etkinliklerden sorumlu olduğunun bilincinde olmasıdır. Andragojik modelin amacı sadece yetişkin bireylere kendini geliştirme ve yönlendirme ortamı

sağlamak değildir. Ana amaç, bilgiyi eyleme dönüştürerek toplumsal dönüşümü sağlamak, yarınlara aktarımı sağlamaktır (Yılmaz, 2020: 692). Bir kişi olgunlaştıkça benlik kavramında bağımlılık durumundan kendi kendini yönetme durumuna doğru bir değişim yaşar, bir deneyim rezervuarı biriktirir ve öğrenme için bir kaynak haline gelir, öğrenmeye hazır olma durumu gelişimsel görevlere ve sosyal rollere doğru yönlendirilir ve zaman perspektifi bilginin ertelenmiş uygulamasından dolaysız uygulamaya doğru değişir. Bu son olgu, yetişkini konu merkezli öğrenmeden ziyade sorun merkezli öğrenmeye yöneltir (McKenzie, 1977: 225).

Sonuç olarak andragojik öğrenme, yetişkin eğitimi çerçevesinde ele alınan, ilk isimlendirme olarak değerlendirebileceğimiz, bireysel ve toplumsal çerçeveden dönüşümsel öğrenmeye de altyapı niteliğinde olan eğitim ve öğrenme kuramıdır. Andragoji ile birlikte eğitim sadece gençler ve çocuklar için gerekli olmaktan çıkmış tüm kesimi yetişkin ve hatta yaşlıları da kapsar hale gelmiştir. Eğitimin herkesi kapsamı bağlamında andragoji de HBÖ ve yetişkin eğitimi çerçevesinde yer almış, içinde bulunduğumuz dönemde gerekliliği de oldukça önem arz eder hale gelmiştir.

2.1.7. Öz Yönelimli Öğrenme

Öz yönelimli öğrenme(ÖYÖ) kişilerin diğer bireylerin yönlendirmesi olmadan, öz denetime sahip bir yöntemle öğrenme etkinliklerini yürütme ve geliştirme hususunda kişisel görev addettiği, öğrenme etkinliklerine katılma eğilimidir (Brockett, 1983’ atfen Kaygın, 2021: 202). Öz-yönelimli öğrenmeyi genel manada tanımlamak gerekirse: Kişilerin hedeflerini saptama, öğrenmeye yönelik ihtiyaçlarını tespit etme, öğrenme için uygun yöntemleri seçme, öğrenme kaynaklarının belirlenmesi ve değerlendirme özelliklerinden birisinin desteği ile ya da desteksiz süreç için öncelik kullanmasıdır. Knowles (1975: 14-18’e atfen Kaygın, 2021: 203)’a göre ÖYÖ ile bireyler kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ve kendi öğrenme yöntemleri ile öğrenme sürecine girmeyi tercih etmektedir. Aynı zamanda ona göre öğrenmede öncelik kullanan kişilerin (proaktif öğrenciler), pasif bir biçimde sadece öğretilmeyi bekleyen insanlardan (reaktif öğrenciler) daha iyi öğrendiğine ve fazlaca bilgi edindiklerine dair sonuçlar olduğunu dile getirmiştir. Ayıryeten proaktif öğrenenler öğrenmeye daha amaçlı ve talepkâr bir şekilde girmekte ve öğrendiklerini daha iyi kullanıp, zihinlerinde daha uzun tutabilmekte ve bunları

hayatlarında kullanabilmektedir. Öz-yönetimli öğrenen olabilmek için belli fikir sahibi olma, planlama, tasarlama ve uygulama gibi uygulanması gereken hususlar bulunmaktadır (Yılmazsoy ve Kahraman, 2019: 785). Gibbons (2002: 9-13)'a göre öz yönelimli öğrenme programının beş unsuru vardır, onlar şu şekildedir:

1. Programlar, doğal yollarla öğrendiğimiz bir öğrenme hayatıyla uyumlu olmalıdır. Basit bir ÖYÖ varsayımı, doğumdan ölüme kadar öğrenme hayatları yaşadığımızdır: Önce çalışmayı, sonra iyi yaşamayı ve son olarak da fark yaratmayı öğrenmemiz gereklidir. Doğal kapasitelerimiz, sahip olduğumuz yeteneklere göre bireysel bir şekilde karşılaştığımız deneyimler, keşfettiğimiz güçlü yönler, bizi yönlendirmeye ve motive etmeye başlayan ilgi alanları ve geliştirdiğimiz öğrenme kalıpları ile donatılmıştır ve her birimiz bu doğal kapasitelerimizi sergiler ve geliştiririz. Ayrıca bir ÖYÖ programı hayat boyu süren doğal ve bireysel öğrenme dürtüleri ile uyumlu olmalıdır.
2. Programlar ergen öğrencilerin yaşadığı olgunlaşma, dönüşüm ve geçişlere göre uyarlanmalıdır. Ergenler hızlı yaşarlar. Genellikle dengeyi bozan fiziksel, beyinsel ve hormonal değişime sahiptirler. Ele almaları gereken dönüşümler veya geçişler arasında en önemli olan kişisel, istikrarlı bir kimlik oluşturmak ve onaylamaktır. Bu oluşumun anahtar özellikleri, yansıma, karakter ve yeterlilik. Karşılaştıkları en büyük geçiş, bağımlı çocukluktan yeni özgürlükleri güvence altına almaları gereken bağımsız erken yetişkinliğe ve onlarla birlikte gelen sorumlulukları yerine getirmedir. ÖYÖ programları bu değişikliklerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini geliştirmek için tasarlanmalıdır.
3. Programlar, dolu bir yaşamın tüm yönleriyle ilgilenmelidir. Akademik çalışmalar önemlidir ancak aynı zamanda insan deneyiminin kişisel, sosyal ve teknik alanları da bir öz yönelimli öğrenme programına dâhil edilir. Kişisel alan, bireyin yeteneklerini, değerlerini ve ilgi alanlarını içermektedir. Sosyal alan, bireyin yeteneği, başkalarıyla ilişki kurması, onlardan öğrenmesi ve onlarla birlikte çalışması ile ilgilidir. Teknik alanda yeterlilikte, performans ve üretkenliğe vurgu yapılır. ÖYÖ, akademik başarıya katkısından ve esas olarak başarılı öğrenme yaşamı sunmasından bahsedilen alanlara odaklanmak akademisyenlere odaklanmak

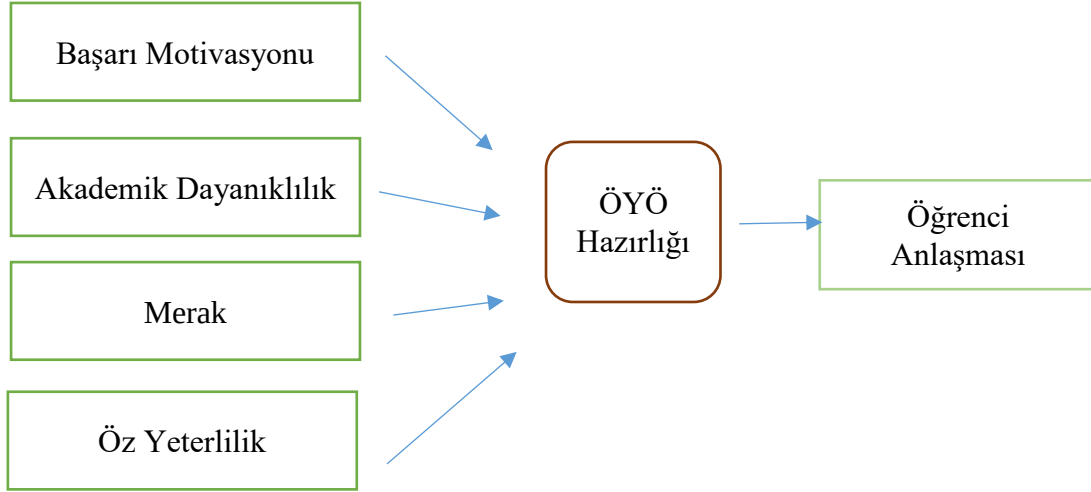
kadar önemlidir.

4. ÖYÖ programlarında öğrenim, zekâmızın yanı sıra duyularımız, duygularımız ve eylemlerimiz de dâhil olmak üzere tüm insani kapasitelerimizi kullanmalıdır. ÖYÖ doğrudan deneyime dayalıdır. Zihin düşünür, araştırır ve planlar. Duygular karışır, sürer ve düşüncelerimizi ve çabalarımızı yönlendirir. Ancak duyularımız, duygularımız ve düşüncelerimiz ile birlikte eyleme, üretkenliğe uygulamaya ve elle tutulur sonuçların üretimine odaklanmalısınız. ÖYÖ ile farkındalığı artırarak, güdüyü geliştirerek zorlu sonuçlara başarılı bir şekilde ulaşılmasını sağlayan planları şekillendirin.
5. ÖYÖ faaliyetleri, bireylerin gelişimlerine uygun ortamlarda yürütülmelidir. Sınıf, öz yönelimli öğrenmeye hizmet verecek şekilde dönüştürülürse yararlı bir ortamdır, ancak sınıf dönüştürülmüş, sınırlı bir ortamdır. Simülasyon, bilgisayarlar ve diğer medya doğrudan veya dolaylı olarak birçok deneyim oluşturabilir. ÖYÖ, alanı genişletildiğinde en iyi şekilde gelişir. Bu, yerel toplulukla başlar ve dışa doğru yayılır. Dünyadaki en geniş meydan okuma deneyimini içermektedir.

Bu beş temel ilkeye dayanan ÖYÖ programı ayrıca şu maddeleri de içermelidir.

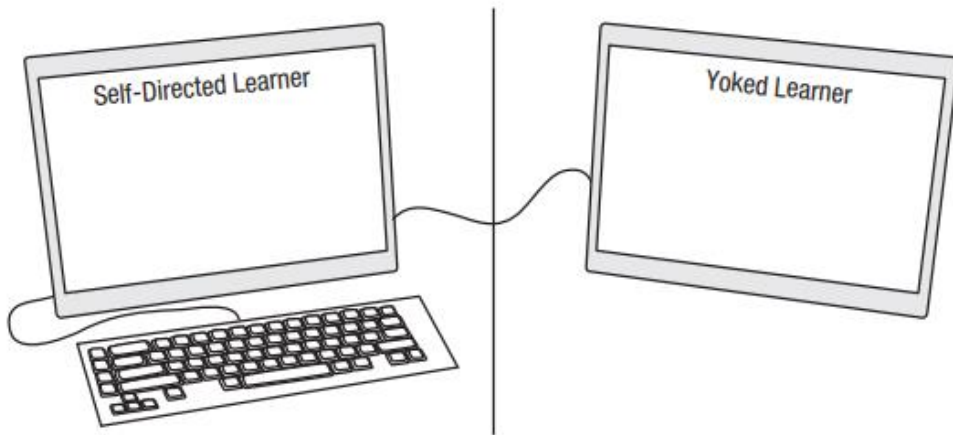
- ❖ Öğrenme deneyiminin çoğu mümkün olduğu kadar öğrenci kontrolü üzerinde olması.
- ❖ Beceri geliştirme.
- ❖ Öğrencilerin imkânlar dâhilinde olan en iyi sonuca ulaşmaları için kendilerine meydan okumayı öğrenmeleri.
- ❖ Öğrenci öz yönetimi, yani kendilerinin ve öğrenim girişimlerinin yönetimi.
- ❖ Öz isteklendirme ve öz değerlendirme. Bu beş unsur öz yönelimli öğrenme faaliyetlerinin temel yapısını özetlemektedir.

George vd. (2021: 585) öz yönetimli öğrenme programı olarak nitelendirdiğimiz ÖYÖ programını farklı etmenlerle araştırmıştır. Bu etmenleri şu şekilde görebilmekteyiz:



Şekil 2.1 : Öz- yönelimli öğrenme programı (George vd., 2021: 585).

George ve arkadaşları yapmış olduğu bu araştırma neticesinde, bir kişiyi kendini yönetmeye yönlendirecek farklı faktörlere odaklanmıştır. Böylelikle kendini, öğrenmenin farklı yönlerine aktif olarak dâhil ederek öğrenmeyi başarıyla tamamlamaları mümkün olacaktır. Çalışmadan anlaşıldığı üzere, başarı motivasyonu ve merak, bir öğrenciyi bilmek istedikleri kadar etkili bir şekilde öğrenmeye itecektir. Böylelikle kendileri için belirledikleri hedeflere ulaşabileceklerdir. Öte yandan öz yeterlilik ve akademik dayanıklılık, onun karşılaştığı olumsuz zorluklarla yüzleşmesini sağlayacaktır. Öğrenimleri sırasında karşılaştıkları zorlukların, isteyerek ve aktif olarak üstesinden geldikleri için de aldıkları eğitimi başarılı bir şekilde tamamlayacaklardır.



Şekil 2.2: Öz yönetimli öğrenen ile denetimli öğrenen farkı (Gureckis ve Markant, 2012: 468).

Gureckis ve Markant (2012: 476), bilgisayar gibi teknolojik aletlerin kullanımı ve öz yönetimli öğrenmenin etkisini incelediği araştırmasında bu şekli kullanmaktadır. Aslında bu şekil de birçok şeyi ifade etmektedir. Kendi öğrenme becerini yönlendirip geliştirebilen kişi, kendi öğrenmesine daha hâkim ve yönlendirici olabilmektedir. Öz yönetimli öğrenmeyi tercih etmeyen grup ise sadece verileni öğrenmekle kalmaktadır. Ayrıca onlara göre de öz yönetimli öğrenenler, öğrenme süreci üzerinde çaba sarf etmeye alışkındır ve aynı zamanda bireylerin çevrelerindeki bilgileri özgürce keşfetmelerine ve örneklemelerine izin vermektedirler.

Öz yönelim sadece son zamanlarda popüler hâle gelen kişisel gelişim ve kendine yardım modasına uyma çabası değildir, öz yönelimli öğrenme bir yaşam biçimidir. Kişinin kendi fikirleri doğrultusunda, kendi kendine eğitim alması veya kişinin kendi öğrenmesi amacıyla sorumluluk edinmesi yetişkin eğitimi benimsemeye yönelik kasıtlı çabasını yansıtmaktadır (Brockett, R. G. ve Hiemstra, R., 1991: 31). Kişinin kendi çabasıyla öğrenmesi, hayat boyu öğrenmede elzemdir.

Hayat boyu öğrenme ile kişilerin kendilerini güncelleyerek değişen toplumla ahenkli olmaları ve bu sayede toplumdan dışlanmamaları mümkün olacaktır. UNESCO 1972’de yayınladığı raporda yeni öğrenme metotları kişilerin bireysel gelişimini desteklediğini ve öz-yönelimli öğrenmenin eğitim sisteminin değişmez ilkesi olduğunu söylemiştir (Samancı ve Ocakçı, 2017: 711-722). Aynı zamanda hayat boyu öğrenme insanlara yaşamları süresince çeşitli durumlarda kendi öğrenmelerini yönetme yetkisi vermektir (İstanbul, 2020: 123). Bireylerin gerçekleştirdikleri kendi kendine başlatılan öğrenme, hayat boyu öğrenmenin en etkili ve en yaygın olanıdır (Collins, 2004’e atfen Çukurbaşı ve Kıyıcı 2020: 47). Öğrenmede zamandan ve mekândan bağımsızlık söz konusudur. Önemli olan şey öğrenmek ve bilgiyi kullanmaktır. Burada sorulması gereken soru “Öğrenmeyi öğrenmek nasıl gerçekleştirilebilir?” olmalıdır. Bunu şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bilgiye ulaşmada farklı kaynaklar kullanma,
- Bilgiyi karar verme, planlama ve çözüm üretme için kullanma,
- Bilgiyi gündelik hayatta kullanma vb. (Çolakoğlu, 2022: 155-156). Bu bilgiler ışığında birey kendi kendine öğrenmeyi başlatabilmektedir. Böylelikle hayat boyu öğrenenler öğrenmeyi öğrenerek bilgiyi kullanmayı başarabilirler.

Yetişkinlerde öğrenme yetişkinlerin bilgi ve uzmanlık kazanması süreci olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda öğrenenlerin evrensel olarak öğrenme süreci üzerinde denetim sahibi olmak istediği ve bunun sonucunda da öğrenmenin arttığı fikirleri de yetişkin eğitiminden gelmektedir. Aşağıda yetişkinlerde öğrenmeyi planlama sürecinin dört evresini görmekteyiz. Bu dört evre öğrenenlerin kendi öğrenme süreçlerini denetlemesi konusunda bilinenlerin araştırılmasına yönelik kategori veya bakış açıları işlevini görmektedir (Knowles vd., 2015: 5-6).



Şekil 2.3: Yetişkinlerde öğrenmenin kuramsal temeli.

Yetişkinlerde öğrenmenin ayırt edici bir felsefesinin temeli olarak öğrenenin öğrenmede kendi kendini yönlendirme yeteneğini geliştirmek genişlik ve güce sahip olmasıdır. Üç farklı ancak birbiriyle ilişkili alanın her biri - çevreyi kontrol etme ve manipüle etme, sosyal etkileşim ve perspektif dönüşümü - farklı bilme yollarını ve dolayısıyla farklı öğrenme ihtiyaçlarını, farklı eğitim stratejilerini ve yöntemlerini ve farklı araştırma ve

değerlendirme tekniklerini içermektedir. Kendi kendini yönlendiren bir öğrenici, öğrenme çabaları üzerindeki kısıtlamaların farkında olan bir kişi olarak anlaşılmalıdır; bu kısıtlamalardan kasıt kişinin algı, düşünce ve davranış alışkanlıkları ve sosyokültürel baskıdır. Kendi kendini yöneten bir öğrenici, durumunu anlamak, hayatına anlam ve yön vermek için alternatif perspektiflere erişebilir durumdadır. Aynı zamanda öğrenen sosyal etkileşimde duyarlılık ve yetkinlik kazanmıştır, çevreyi kontrol etme ve manipüle etme ile ilgili üretken görevlerde ustalaşmak için gereken beceri ve yetkinliklere sahiptir (Tight, 2012: 136). ÖYÖ ile kendi kendini yönetmeye artı bir özellik olarak ÖYÖ'nün üç hedefi de mevcuttur. Bunlar şu şekildedir: Birincil olarak öz yönetimli öğrenmenin hedefi bireyde var olan öz yönetim kapasitesinde artış sağlamaktır. Bu artışı sağlarken bireylerin proaktif öğrenici modelinden mümkün olduğunca yararlanmasını sağlamaktır. İkinci bir hedef ise dönüşümsel öğrenmenin desteklenmesidir. Dönüşümsel öğrenme içerisinde yer alan eleştirel yansıtma ile birey istek, ihtiyaç ve ilgilerini tanıyabilmekte ve süreç içinde öz-bilgi farkındalığı ile öğrenmede kendisini yönlendirebilmektedirler. Üçüncü hedefi ise duygusal zekâ ile öğrenmenin sağlanması, bu hususta da sosyal teşvik sağlanmasıdır (Merriam, 2001:5).

2.1.8. Dönüştürücü Öğrenme

Kalıcı gerçekler olmadığı ve değişim sürekli olduğu için, bildiklerimizden veya inandıklarımızdan her zaman emin olamayız. Bu nedenle dünyamızı daha iyi anlamanın yollarını ararken yetişkinlikte daha eleştirel bir dünya görüşü geliştirmemiz zorunlu hâle gelmektedir. Daha güvenilir inançlar geliştirmek, sadakatleri keşfetmek, doğrulamak ve bilinçli kararlar vermek, yetişkin öğrenme sürecinin temelidir. Bireyde, yenilikleri inşa etme ve benimsemeye ilişkin bu öğrenme sürecini açıklayan kuram, dönüştürücü öğrenme kuramıdır (Taylor, 2008: 5). Dönüştürücü öğrenme denildiğinde ilk akla gelen isim Jack Mezirow' dur. Transformatif öğrenme (dönüştürücü/dönüşümsel öğrenme) kuramı, ilk defa 1978 yılında Jack Mezirow tarafından ortaya atılmıştır. Mezirow'a göre dönüştürücü öğrenme, kişisel gelişim ve olgunlaşma amacıyla yetişkin bireylerin kişisel inançlarını, varsayımlarını, bakış açılarını ve duygularını kasıtlı bir şekilde sorgulamayı öğrenmesidir. Dönüşümsel süreçten geçmekte olan kişilerin, kendi kişisel inançlarını, varsayımlarını, bakış açılarını, duygularını ve tecrübelerini yeni anlamlı bakış açılarına dönüştürmesi beklenmektedir. Dönüştürücü öğrenme, özerk düşünce yapısını geliştirmektedir. Dönüştürücü öğrenme, bireyin inançlarını, varsayımlarını, bakış açılarını, duygularını ve

tutumlarını eleştirel yansıtma yöntemi ile değiştirmeyi sağlayarak dünyayı tanımada yeni yollar keşfedip uygulama haline getirmesidir (Akpınar, 2010: 186). Bu kuram, yetişkin eğitime odaklıdır bununla birlikte kişi ve kişilerin değişimlerine yoğunlaşmaktadır. Dönüşümsel öğrenme kuramında kişide öz yönetim söz konusudur. Bakış açısı bireyin çevresindeki olayların akışını anlama veya yorumlama biçimi, olayları, durumları veya konuları dikkate alma şeklidir. Mezirow dönüştürücü öğrenmeden bahsederken şöyle söylemektedir: Bireylerin yeni hayat tarzlarıyla ilgili farkında olarak yaptıkları ve uygulayageldikleri varsayımlarını, referans yapılarını, planlarını ve inançlarını, eleştirel bir yansıtma yöntemiyle değiştirdikleri zaman dönüşüm gerçekleşmektedir ki, bu dünyalarını tanımlamanın yeni bir yoludur. Kuram, öncelikle doğasında varlığını devam ettirmekte olan bir mantıkla bilişsel, rasyonel ve analitik öğrenme sürecini tanımlamaktadır (Imel, 1998’e atfen Akçay, 2012: 196).

Dönüşümsel öğrenme kuramının temel özelliği bireylerdeki özelliklerin değişmesini sağlayarak onların hayata ve olaylara farklı bakış açısı kazanmasını sağlamaktır (Çimen ve Yılmaz, 2014: 342). Bu kazanımların gerçekleşmesi bir süreç gerektirmektedir. Oluşmakta olan dönüşüm süreci bir referans çerçevesi ile sınırlandırılmıştır. Referans çerçeveleri, bireyin bakış açılarını çerçevelemektedir; aynı zamanda bireyin varsayımlar, beklentiler ve düşüncelerini, inançlarını ve eylemlerini etkilemektedir. Dönüşüm bir çerçevenin revizyonudur. Paradigmatik bir değişim tarafından ele alınan deneyim referansı ile perspektif dönüşümü teorisi ile bakış açısında dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm de daha işlevsel ve tam gelişmiş bir referans çerçevesine sebebiyet vermektedir. Bu dönüşüm daha fazla kapsayıcı, daha ayırt edici, geçirgen, eleştirel olarak yansıtıcı ve deneyimi bütünleştiricidir (Mezirow, 1996: 163). Perspektif dönüşümü genellikle ya bir dizi kümülatif dönüştürülmüş anlam şemaları ile meydana gelebilmektedir veya akut, kişisel veya sosyal kriz ile olabilmektedir. Örneğin: Bir doğal afet, değer verilen birinin ölümü, boşanma, güç ya da uzuv kaybına sebep olan kaza, savaş, emeklilik ya da iş kaybı gibi. Bu deneyimler varlıklarının özü olmakla birlikte genellikle stresli ve acı vericidir. Aynı zamanda bireylerin yaşamlarını sorgulamasına neden olabilmektedir (Mezirow, 1997: 12). Dönüştürücü öğrenme, her şeyden önce, belirli bir dünya görüşü, belirli bir eğitim felsefesi aynı zamanda öğrenmenin zor yöntemidir (Taylor, 2008: 13). Mezirow’a göre yetişkin öğrenmesi sadece daha önce öğrendiklerimizin üzerine yenilerinin eklenmesi değildir; anlam perspektifinin değişmesi de olabilir. Bu kurama göre öğrenme: Kişinin inanç, tutum ve varsayımlarını düşünüm yoluyla değiştirerek yeni anlamlara dönüşmesidir. Düşünüm

(reflection) insanın kendi deneyimleri üzerine derinlemesine düşünmesidir. Düşünüm, eskilerin kullandığı dilde tefekkür veya deruni düşünme olarak, günümüz dilinde eleştirel düşünme, sorgulayıcı düşünme veya burada kullanıldığı üzere derinlemesine düşünme olarak adlandırılabilir. Bireyin kendi görüş, inanç, duygu ve varsayımlarını bunlar üzerinde derinlemesine düşünerek, sorgulayarak, değiştirmesi, dönüştürmesi ve bunun sonrasında yeni edindiği bakış açısıyla hareket edebilme yeteneğini kazanması, dönüştürücü bir öğrenme sürecini deneyimlediğini gösterir (Ural, 2020: 182-183).

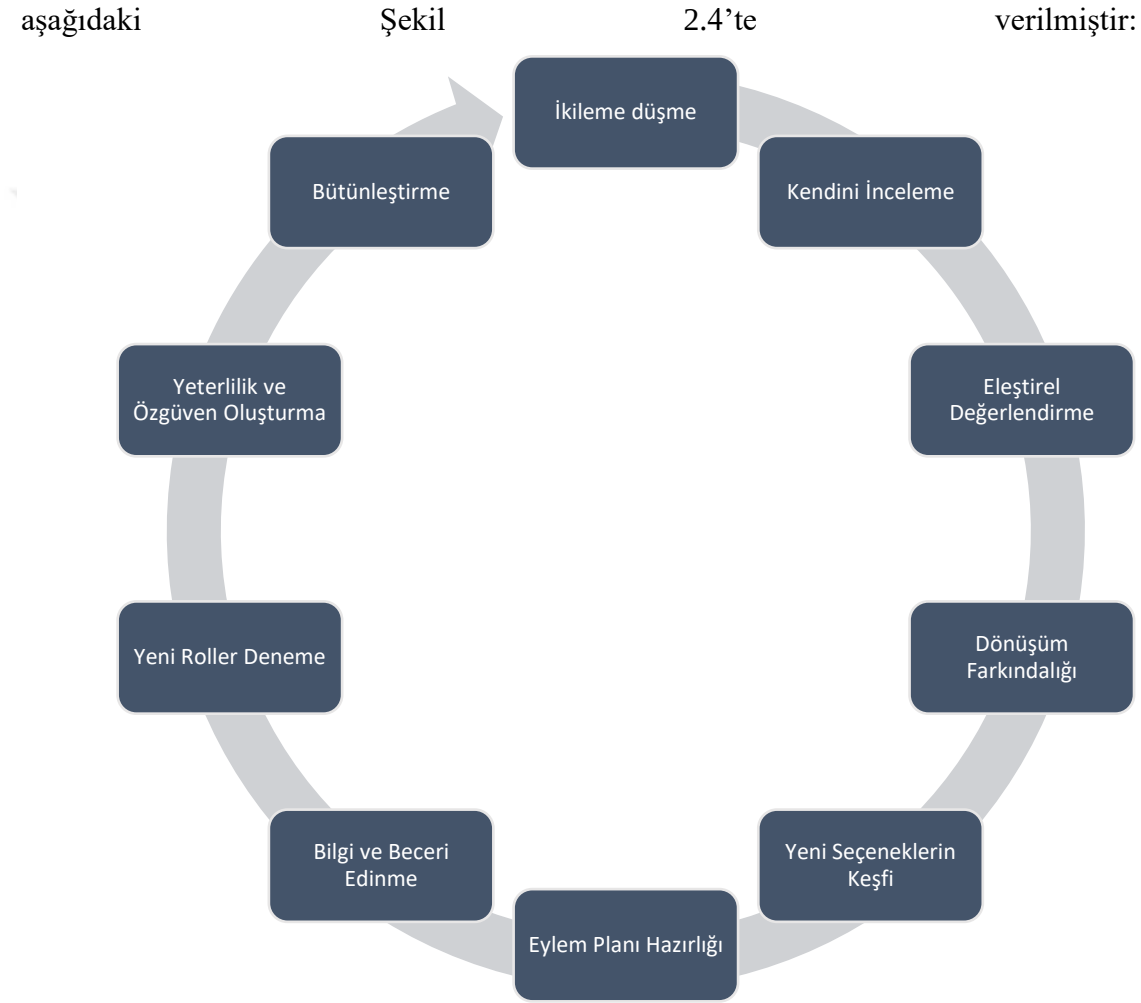
Dönüştürücü öğrenme kuramında yenilik, değişimi temsil etmektedir. Bu kuramda değişimin olması için öncelikle ikilemin olması gereklidir. İkilem, dönüştürücü öğrenmede insan zihnini belirsizliklere doğru yönlendirmenin olmasıdır. Bu sebeple, bireyin bilgiyi öğrenebilmesi amacıyla var olan bilgilerin yerini yeni verilerin alması beklenmektedir. Birey için zor olan bu süreçte, esas olan bireyin ikilemden sonra öz eleştiri yapmasıdır. Bu modelde öz eleştiri, yeni beceri ve bilgilerin bireyin değerlerine, yaşam koşullarına, düşünce ve duygularına uyumlu olmasıdır. Birey öz eleştiri ile öğrenme sürecini sorgulamaktadır (Epçayan ve Koç- Akran, 2018: 542). Dönüşümsel öğrenme uygulamaları, kişilere yetenekler ve üstünlükler kazandırmaktadır. Belli başlı özellikler şunlardır:

- Yeni deneyimleri yorumlayabilme,
- Gündelik hayatı kontrol edebilme,
- Hayatı devam ettirmek amacıyla yeni yöntemler kazanma,
- Yaşam sağlığı amacıyla, öz farkındalıkta derinlik yeteneği, daha fazla bir öz bilgiyi, iç enerjiyi artırma,
- Bu yetenekler ve üstünlüklerin, eğitim çalışmalarının hemen her çeşidinde başarı amacıyla sürdürülebilir bir rekabet gücü ve yeteneği kazandıracağı söylenebilir (Montoya, 2008'e atfen Akçay, 2012: 196).

Dönüştürücü deneyim sizi epistemik ve kişisel olarak değiştirmektedir. Bu deneyim kısa ömürlü ve yoğun olabildiği gibi uzun ömürlü ve kademeli de olabilmektedir. Bu deneyimin dönüştürücü olabilmesi için de kişinin daha önce sahip olmadığı bir deneyim olması gerekmektedir. Dönüştürücü deneyimler örnekleri arasında duysal deneyimlerin kaybedilmesi ya da kazanılması yer almaktadır. Örneğin: Savaşa giden ve düşman birliklerini öldürmek zorunda kalan yeni bir asker, savaşın yıktığı Suriye'den göç eden bir mülteci veya ilk çocuğunu doğuran bir kadın, tümünün

hayatında derin değişikliklere yol açabilecek çarpıcı biçimde yeni türden yaşanmış deneyimler var (Paul, 2020: 561-562). Yetişkin bireylerin değişim ve dönüşüm için hazır bulunuşluk düzeyleri, geçmiş yaşantılarındaki deneyim ve hedeflerine göre farklılık gösterecektir (Taylor, 1997’ e atfen Deveci, 2021: 105).

Öğrenenlerin dönüştürücü öğrenme sürecinde yeni bilgiye erişmesi belirli basamaklar dâhilinde gerçekleşmektedir. Bireyin yeni bilgiye ulaşmasında bu basamaklar ona farklı bakış açıları göstermektedir. Mezirow’un (2000: 3-33) ifade ettiği bu basamaklar aşığıdaki



Şekil 2.4: Jack Mezirow’ un dönüştürücü öğrenme aşamaları

Brock (2010: 136)’a göre dönüştürücü öğrenmede bireyin dönüştürücü öğrenme basamaklarını bir düzen içinde adımlaması gerekmemektedir. Her zaman ilk basamaktan başlanmadığı ve sırasıyla basamakların takip edilmediği durumlar da olmaktadır. Hayatın

getirisi sayesinde bazı basamakların farkında bile değilken kişi basamakları aşmış bile olabilmektedir. Yetişkinler, eleştirel düşünmeye katıldığında rollere ilişkin düşüncelerini ve beklentilerini dönüştürmeden süreci tamamlamadan yarıda bırakabilmektedir. Bazı basamakların da farkında olunmadan gerçekleşmesi de söz konusu olabilmektedir. Basamaklar içinde geçişler de gerçekleşebilir. Aynı zamanda bireysel farklılığa bağlı bazı yetişkinlerin süreci tamamlaması için beklenenden daha fazla zamana ihtiyacı bulunmaktadır. Basamaklar arası gidiş gelişler de seneler sürebilmektedir.

Jarvis (1983: 103), Mezirow'un dönüşüm sürecini dört basamak şeklinde açıklamış ve dört maddelik öğrenme çemberi meydana getirmiştir. Bu aşamalar Şekil 2.5'te verilmiştir.



Şekil 2.5: Öğrenme çemberi

Yetişkin bireylerin bu aşamaların her birini bilinçli bir şekilde geçtiği söylenemez. Bazı bireyler aşamaların herhangi birinde süreci tamamına erdirmeden basamaktaki işlevi sonlandırabilmektedir. Basamağın tam anlamıyla gerçekleştirilememesi, oluşan bu yeni durumla ilgili netlik olmaması ve bunun sonucunda meydana gelen güvensizlikten kaynaklanabilmektedir (Deveci, 2014: 3). Mezirow (1991: 160), sosyal etkileşim ve diyalog yoluyla öğrenmenin perspektif dönüştürmenin tek yolu olduğunu savunmaktadır ve ona göre dönüşüm zamanla gerçekleştirilmektedir. Sosyal etkileşim, duygularımızı doğrulamak ve bakış açılarının gelişimini haklı çıkarmak için bir araç olarak hizmet etmektedir. Perspektif dönüşümü için yansıtma ve sosyal etkileşimin (rasyonel söylem) gerekli olduğunu vurgulamıştır. Perspektif dönüşümü, anlam şemasında değişikliklere yol

açan içerik veya problem çözme sürecidir. Dönüşüme başlamak için problemin formüle edilmesinin altında yatan sebepler üzerine derinlemesine düşünmek gereklidir. Bununla birlikte, Mezirow'un eleştirel söylem ve eleştirel öz-düşünceye odaklanması, yetişkin eğitimcilerinin bu süreçte oynayabileceği uygun bir rolü temsil etmektedir. Dönüştürücü öğrenmenin, eğitimcilerin ve öğrenenlerin öğrenme becerilerini ve alışkanlıklarını geliştirmelerine yardımcı olduğunu öne sürmektedir (Hoggan ve Hoggan- Kloubert, 2023: 6-7).

Sonuç olarak dönüştürücü öğrenme kuramının temel yapısını meydana getiren ikilem oluşturma, eleştirel yansıtma, perspektif dönüşümü, zihin alışkanlıkları, referans çerçeveleri, anlam şemaları ve anlam perspektifi gibi temalar çeşitli kuramcıların etkisi altında kalarak yeni bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönüştürücü öğrenme kuramı anlam oluşturmaya alakalıdır çünkü insanoğlu her daim yeni bir anlam keşfetmeye dayalı yaşamış ya da anlamları var olan durumlarda değişiklik aramıştır. Kendini içinde bulunduğu durumu sorgularken bulan bireyler var olan durumda yenilik ya da değişiklik arzu etmektedir. Dönüşümsel öğrenme neticesinde yeni kuram ve perspektifler eğitim alanında kullanılmakta ve bu perspektifler daha da ön plana çıkmaktadırlar.

2.1.8.1.Perspektif Dönüşümü

Bu terim, yeni deneyimlerin kişinin geçmiş deneyimleri tarafından özümsemişi ve dönüştürüldüğü psiko-kültürel varsayımların yapısını ifade etmektedir. Mezirow tarafından 1975 yılında yapılmış olan çalışmada incelenen pek çok kadın için bu tür psiko-kültürel varsayımlar, kadınların “uygun” rollerine ilişkin geleneksel basmakalıp görüşü ve kadınların kendileri tarafından bu rol beklentilerini savunmak için içselleştirilen genellikle güçlü duyguları içermektedir. Perspektif dönüşümü, kültürel ve psikolojik varsayımların yapısının ilişkilerimizi ve kendimizi görüş şeklimizi neden ve nasıl kısıtladığının eleştirel biçimde farkına varma, bu yapıyı deneyimin daha ayrımcı ve kapsayıcı bir şekilde bütünleştirilmesine izin verecek şekilde yeniden oluşturma ve bu yeni anlayışlara göre hareket etmenin özgürleştirici sürecidir. Bu, yetişkinlerin kültürel kaynaklı bağımlılık rollerini ve ilişkilerini ve bunların nedenlerini fark ettikleri ve bunları aşmak için harekete geçtikleri öğrenme sürecidir. Yetişkinlikteki normal gelişimde yaygın olan bazı anormallikler ya da kafa karıştırıcı ikilemler vardır ve bunlar ancak algı, düşünce ve eylem alışkanlıklarımızın sorunu ve kendimizi onunla ilişki içinde tanımlama biçimimizi nasıl ve neden çarpıttığının eleştirel bilincine vararak en iyi şekilde çözülebilir. Perspektif

dönüşümü, yetişkin öğreniminin önemli bir alanı olarak iddiasını ortaya koyarken, aynı zamanda yetişkin eğitimi için merkezi bir işlev olarak da iddiasını ortaya koymaktadır. Yönümüzü şaşırtan ikilemlerimizi çözmeye çalışırken bize daha kapsayıcı, ayrımcı ve deneyimleri bütünleştirici görünen yeni perspektiflere doğru hareket etme yönündeki doğal eğilimimiz, kendimizi daha iyi anlamak ve olayları öngörmek için bir anlam arayışı olarak açıklanabilmektedir (Mezirow, 1981:4; Tight, 2012: 214).

2.1.8.2. İkilem Oluşturma

Bireyler kendilerini incelediği ve tanıdığı müddetçe öğrenme ihtiyaçlarının farkına varabilmekte ve öğrenmeye daha açık hale gelebilmektedir. Brock (2010: 136)'un yapmış olduğu araştırma da göstermektedir ki, kişilerin kendini incelemesi dönüştürücü öğrenmeyi teşvik etmesi açısından önemli bir özelliktir. Dönüştürücü öğrenmede etkili iki adım şunlar olmuştur: Sosyal rollerle ilgili kafa karışıklığı ve bu durumun ikilem oluşturması ayrıca yeni roller denenmesidir.

Hayatın içinde bir dönem ya da belirli bir zaman zarfı içerisinde oluşan ikilemler, kişinin kendisi tarafından fark edilebildiği gibi eğitimci ya da bir hekim tarafından da anlaşılabilmektedir. Geçmiş yaşantısına göre bakış açısının değiştiğini ve farklılaştığını hisseden birey yaşanan durumlara ve olaylara farklı bir bakış açısıyla yaklaşmakta olup dönüşümsel öğrenme sürecine girdiğini fark etmektedir (Mezirow, 1991; İlik, 2022: 19). Kişiler, anlam yapıları ya da beklentilerine uymayan bir tecrübe ile karşılaştığında zihninde ikileme düşerek, ikilem oluşturmayı ortaya çıkarmaktadır. Örneklendirecek olursak, doğal afetler gibi aniden gelişen ve insanın hayatını ansızın değiştiren olaylar, kişisel parçalanma, anlam çelişkileri, dışsal sosyal olaylar, bir süreç neticesinde birikinti haline gelen içsel değişiklikler kişide ikilem oluşturmaya sebebiyet vermektedir. İkilemler, kişilerin yakınıni kaybetmesi, ciddi rahatsızlıklara yakalanması, eşinden ayrılma ya da işsiz kalması kadar yüksek seviyede yaşanabildiği gibi okul kazanmak, iş değiştirmek ya da çok da sevmediği bir tarzda kitap okumak gibi daha yumuşak biçimde de meydana gelebilmektedir. İkilem kişinin spontan hayatında kendi kendine de gerçekleşebildiği gibi birinin yardımı ile de olabilmektedir. Bu yardımı da bir eğitimci, hekim ya da terapist sağlayabilmektedir. Kişide gelişen yeni bilinç özgün ve aniden ve bir dünya görüşünü gösterebilmektedir. Birey, yeni bir bakış açısının ve değişimin etkisinde olduğunun

bilincindedir. İkilemler, ansızın meydana gelebildiği gibi kimi zaman da kademeli, açıklayıcı bir şekilde de ortaya çıkabilmektedir. Ancak şöyle bir husus söz konusudur, kişi hangi ikilem oluşumuna sahip olursa olsun, eleştirel yansıtma olmazsa dönüşüm gerçekleşemez (Mezirow, 1991: 173; Özçelik, 2019: 12).

2.1.8.3. Eleştirel Yansıtma

Eleştirel yansıtma, kişilerin bireysel inandığı durumları eleştirel bir yolla inceleyip amaçlı bir biçimde yeni anlamlar geliştirdiği süreci yansıtmaktadır. Yetişkin bireyin varsayımının kasıtlı olarak, akla uygun ve tarafsız bir biçimde düşünülmesini içermektedir. Eleştirel yansıtma üç değişik biçimde meydana gelmektedir: İçerik yansıtma, süreç yansıtma ve öncül yansıtma (Mezirow, 1991: 106). İçerik yansıtma, kişinin algıladığı durumları yansıtmadır. Farklı bir söyleyişle kişinin yaşadığı sorunun içeriğini ya da açıklamasını irdelemesidir. Süreç yansıtmaya, yansıtmanın nasıl da diyebilmekteyiz. Kişinin algıladığı durumları nasıl yansıttığına bakılır ve daha çok sorunların çözümüne odaklıdır. Kişi sorunun temeline inmek için “Bu olay nasıl gerçekleşti?” tarzında sorular sorabilmektedir. Hem içerik yansıtma hem de süreç, kişide bağımsız öğrenmeyi başlatabilecek yansıtma sürecini sağlamaktadır. Öncül yansıtma, varsayım ve inançlarla ilgilidir ayrıca yetişkinin temel inanç ve varsayımlarını yansıtmaktadır. Öncül yansıtma, kişi bazı varsayım durumlarını esas aldığıda sorun için “Bu durum benim açımdan niye önemli?”, “Niye bu durumu önemsiyorum?” gibi sorularla sorgulamaya başladığı esnada gerçekleşmektedir. Öncül yansıtma, insanlara belirli bir şekilde hissettiklerinin, düşündüklerinin ya da eyleme geçtiklerinin farkındalığını yaşatmaktadır (Lundgren ve Poell, 2016: 7’e atfen Özçelik, 2019: 13). Yetişkin eğitiminde eleştirel yansıtma genellikle bilgisel, duygusal ve durumsal problemler üzerine kuruludur. Bununla birlikte dönüştürücü eylem, kişisel manada bireyin kendisinde oluşan değişim için de önem arz etmektedir. Kişilerin hayatını şekillendiren hususları anlamaları ve amaçlarına varmak için gereken yeterliliklerin geliştirilmesi gereklidir. Bu durumlarda eğitimciler, yetişkin bireye destekçi olmalıdır. Duygusal, bilgisel ve durumsal problemleri aşabilmek adına bireylerin eleştirel düşünmesi sağlanmalıdır. Eğitimciler böylelikle dönüştürücü öğrenmeyi hızlandırabilirler (Deveci, 2021: 108). Mezirow (1991’e atfen Deveci, 2014: 14), eleştirel yansıtma sayesinde bireyler, yaşantılarının sağladığı bilgilerle, hayatlarını biçimlendiren gerçeklerin farkına varabilirler. Bireyler anlam şemalarının süreç ve içerik yansıtma yoluyla direkt dönüşümün sağlanması ve bireylerin anlam şemalarının daha önceki yansıtması sayesinde çok daha derin bir dönüşüm yaşayabilmektedir (İlik, 2022: 21).

Bireylerin hayatlarında varlığı devam eden sorunlar mevcuttur. Bu sorunları araçsal olarak çözmeyi öğrendiğimizde, bizim veya başkalarının yaptığı varsayımları eleştirel bir şekilde yansıtabiliriz. İletişimsel öğrenmeye dâhil olduğumuzda yani bir kitap okurken, bir bakış açısını dinlerken, bir şeylerle ilgilenirken varsayımları eleştirel bir şekilde yansıtabiliriz. Amaca yönelik problem çözme (nesnel yeniden çerçeveleme) veya kendi fikirlerimizi ve inançlarımızı öz-düşünerek değerlendirme (öznel yeniden çerçeveleme) ve kendini yansıtmaya ile kişisel dönüşümler gerçekleşebilmektedir. Eleştirel olarak araştırılan varsayımlar otobiyografik bağlamda olabilmektedir ya da ekonomik, eğitim, kültürel, psikolojik, politik veya sosyal sistemsel bir inancın parçası olabilmektedir. Referans çerçevelerinde meydana gelen dönüşümler bir zihin alışkanlığının eleştirel yansıması ve dönüşümü yoluyla olmaktadır ya da bakış açılarındaki dönüşümlerin birikiminden kaynaklanabilirler (Mezirow, 1997: 7).

Eleştirel yansıtıcılık, yetişkin öğrenme teorisindeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Gerçekliğe, özellikle de rollerimize ve ilişkilerimize neden bu anlamları yüklediğimize dair farkındalık - geleneksel bilgeliğin eleştirel olmayan bir şekilde özümsemiş yarı gerçekleri ve sabit olduğu varsayılan güç ilişkileri nedeniyle sıklıkla yanlış yorumlanan anlamlar yetişkin öğrenmesinin en önemli ayırt edici özelliği olabilir. Bir kişi ancak ergenliğin sonlarında ve yetişkinlikte kendi kaderine yakalandığının ve onu yeniden yaşadığının farkına varabilir. Kendini izleyen bir zihin Albert Camus'un entelektüel tanımı olabilir, ama aynı zamanda yetişkinlikte öğrenmenin temel bir işlevini de tanımlamaktadır. Sadece geç ergenlik ya da yetişkinlik döneminde, veri seçimimizi ve kanıtları yorumlamamızı önemli ölçüde etkileyen varsayım kümeleri olarak alternatif düşünce paradigmaları hakkında teorileştirme yapılır. Yetişkin öğrenme sürecinde ve perspektif dönüşümünde eleştirel yansıtma kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Eleştirel yansıtma sayesinde kendimize ait belirli bir algının, anlamın veya davranışın ya da sahip olduğumuz alışkanlıkların farkına varabiliriz (Mezirow, 1981: 3-24; Tight, 2012: 128).

2.2.Kavramsal Çerçeve Bölüm İki

Araştırmanın bu kısmında tez konusu olarak belirlenen *Tutunamayanlar* romanı ve yazarı olan Oğuz Atay'ın hayatı, eserleri ve edebiyat dünyası hakkında alan yazın taramaları yapılmış olup, açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Oğuz Atay'ın Hayatı

Oğuz Atay, 1970 ve sonrasında Türk edebiyatı dendiğinde ilk akla gelen ve Türk edebiyatında ilk post-modern roman olarak bahsedilen *Tutunamayanlar*'ın yazarı şeklinde neredeyse herkes tarafından bilinen bir romancıdır (Kapukaya, 2020: 552). Atay, 12 Ekim 1934 senesinde Kastamonu'nun bir ilçesi olan İnebolu'da dünyaya gelmiştir (Ecevit, 2006: 23). O zamanlar CHP Milletvekili olan babası Cemil Atay, aynı zamanda ağır ceza yargıçlığı görevini icra etmektedir. Atay'ın karakterinin oluşmasında anne-babasının etkisi büyüktür (Baysal, 2002: 3; Ecevit, 2006: 29). Baba Cemil Atay, Anadolu'da farklı yerlerde hem hukukçu olarak görev yapmış, hem de milletvekilliği çalışmalarına devam etmiştir (Çatalkaş, 2019: 8). Öğretmen olan annenin aile içi eğitimde etkisi inkâr edilemez. Oğuz Atay'ın okul öncesi dönemde okuma ve yazmayı öğrenmesi annesi sayesinde olmuştur. Aynı zamanda dil eğitimi de çeşitli uygulamalar ile küçük yaşlarda sağlanmıştır (Ecevit, 2006: 29). Annesi Muazzez Zeki Hanım öğretmenlik görevini icra etmekte olup, İstanbulludur. Daha önce de bahsedildiği üzere küçük yaşlarda okuryazarlığı annesine borçludur Atay. Anneannesi Melek Hanımın da etkisi yadsınamaz, çünkü Fransız kökenli anneanne Melek Hanım modern yaşam tarzını benimseyerek Muazzez Hanımın üzerinde oldukça etkili olmuş böylelikle Atay'a da bu durum sirayet etmiştir (Çatalkaş, 2019: 8-9). Atagün'e göre Atay tüm hayatı sürecince kendisini, bütün çevresine hatta kendisine bile yabancı hissetmektedir. Çocukluğunda geçirdiği akciğer hastalığının her an zatürreye çevirmeye olan olasılığı yüzünden el bebek gül bebek büyütülmesi de Atay'ın kendisini toplumdan ayrı görmesine ve insanlığa, düzene alışamamasına sebep olmuştur. Çevreden izole edilerek büyütülen Oğuz, arkadaşlarıyla kıyaslandığında daha sakın bir çocuktur (Atagün, 2018: 10-11'e atfen Kadak, 2019: 55). "Aman koşma evladım!" denilen sırtına tülbent sokulan çocuktur Atay (Yüce- Başarır, 2021).

Baba Cemil Atay, evladı karşısında otoriter bir tutum sergilemekte olup, annesi ise oğluna karşı şefkatlidir. Baba, evladının başarılı, dik duruşlu ve kararlarının arkasında duran biri

olmasını istemekte aynı zamanda sanatla alakadar olmasını da zaman kaybı olarak değerlendirmektedir. Oğuz bir kaç sene sonra kız kardeşe sahip olur böylelikle üzerinde toplanan ilgi artık kardeşiyle paylaşılmaktadır. Babasının işleri sebebiyle Ankara'ya taşınan aile, oğulları Atay'ı Devrim İlkokuluna göndermişlerdir. Okul öncesi dönemde okuma yazmayı öğrenen Atay ilkokula ikinci sınıftan başlamıştır. Küçük yaşlarda Oscar Wilde, Stendhal, A. J. Cronin, Pitigrilli gibi önemli yazarların eserlerini okumuştur. Okudukları yazarlardan en sevdiklerinin Franz Kafka ve Dostoyevski olduğunu söylemektedir. Atay sanatsal etkinliklere, romanın yanı sıra resim ve tiyatroya da lise yıllarında daha da fazla ilgi duymaktadır (Kadak, 2019: 43). Atay'ın lise son sınıfta oynadığı Shakespeare *Hırçın Kız* oyunuyla, oyuna olan ilgisi arttığı söylenebilmektedir. Başarıyla oynaması beğeni almasını sağlamıştır. Sonraki dönemlerde de *Oyunlarla Yaşayanlar* oyununu yazarak başarısına başarı katmıştır (Çatalkaş, 2019: 9). Öğretmenleri onun bu ilgisine istinaden, sanat okuluna gitmesini öngörmektedirler ancak babası mühendislik ya da tıp gibi saygın meslek icra etmesini istemektedir. Bu sebeple Atay mühendislik tercihinde bulunmuştur. Babası karın doyuran bir meslek tercihinde bulunması gerektiğini vurgulamakta olup, sanatın karın doyurmadığını dile getirmektedir. Buna istinaden Atay kolejden dereceyle mezun olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi kazanmıştır. Ancak kalemi elden bırakmayan Atay için bu bir son değil aksine başlangıçtır (Kadak, 2019: 43-44). Atay'ın kitaplara olan aşkı çocukluk ve lise yıllarında kalmamış, üniversite yıllarında da devam etmiştir. Felsefe, edebiyat, psikoloji, tarih ve sol ideoloji ile temas ettikten sonra iktisat ve ekonomi gibi farklı konularda da kitaplar okumuştur. Derslerde devamsızlık yaparak alan dışı konulara zamanının çoğunu ayıran Atay, 1957 senesinde üniversiteden mezun olarak yüksek mühendis olmuştur (Çatalkaş, 2019: 9-10). Deniz Yüce-Başarır, Hakan Günday ile yaptığı röportajda şöyle söylemektedir Atay için: “Karikatürler çizen, Russo, Balzac, Dostoyevski okuyan, resimden, müzikten, sinemadan, alaturka şarkıları annesiyle birlikte söylemekten hoşlanan Oğuz Atay kendini İTÜ İnşaat mühendisliği bölümünde buluyor ve İstanbul yılları başlıyor böylelikle” (Yüce-Başarır, 2021). Mezuniyet sonrasında askerlik hayatı da Atay'ı beklemektedir. Askerlik öncesi de altı ay süre ile Anayol Şirketinde görev yapmıştır. Aynı zamanda Maslak Caddesinde de mühendis olarak görev almıştır (Gürsel, 1986: 46'a atfen Baysal, 2002: 3). Mezuniyet, iş, askerlik hayatı derken evlilik hayatı da başlamıştır Atay'ın.

Oğuz Atay, 1961 yılında ilk evliliğini Fatma Fikriye Gürbüz Hanımla yapmıştır. Bu

evliliğin meyvesi olarak bir kızı dünyaya gelmiştir. İsmi Özge koymuşlardır. Türk edebiyatında alışılmadık bir teknik kullanan Atay, yazılarında o dönemler âşık olduğu kadın, sevgilisi Sevin Seydi'ye göndermelerde de bulunmuştur. Atay *Tutunamayanlar*'ı yazdığı esnada Sevin Seydi de diğer masada romanı İngilizce'ye çevirmiştir. İkinci evliliğini ise, 1974 yılında Pakize Kutlu Hanım ile yapmıştır. O sıralar Pakize Hanım Yeni Ortam gazetesinin kültür sanat sayfasını hazırlamaktadır. Daha sonra Atay rahatsızlanarak, beyin tümörü tanısıyla İngiltere'ye Sevin Seydi hanımefendinin yanına giderek bir süre tedavi olmuştur. 1976 yılında İngiltere'de almış olduğu tedaviden sonuç bulamayınca İstanbul'a dönen Atay, 13 Aralık 1977 tarihinde vefat etmiştir (Baysal, 2002: 4).

2.2.2. Oğuz Atay'ın Eserleri

- *Tutunamayanlar* (1969): Sinan Yayınları, 1. bs., İstanbul, 1971, 306 s. (Eserin ikinci baskısı genişletilerek 1972 yılında Sinan Yayınları tarafından tekrar basılmıştır. 725 s.)
- *Tehlikeli Oyunlar* (1973): Sinan Yayınları, İstanbul, 1973, 502 s.
- *Bir Bilim Adamının Romanı* (1975): Bilgi Yayınları, 1. bs., Ankara 1975, 270 s.
- *Korkuyu Beklerken* (1975): 1. bs; May Yayınları, İstanbul, Şubat 1975, 190 s. (Eserin ikinci baskısı İletişim Yayınları tarafından 1984 yılında tekrar basılmıştır.)
- *Günlük* (2004): İletişim Yayınları, 1. bs., İstanbul 1987, 306 s
- *Eylembilim* (2004): İletişim Yayınları, 1. bs., İstanbul, 1998, 114 s.
- *Oyunlarla Yaşayanlar* (2007): İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul 1985, 104 s.
- *Türkiye' nin Ruh*

2.2.3. Oğuz Atay'ın Edebiyat Dünyası

Oğuz Atay, Türk edebiyatının öncü yazarları denildiğinde ilk akla gelen isimlerdendir. Araştırmacılara göre Atay; biçimsel yeniliklere sahip metinler kaleme alıp, edebiyat çerçevesinden bakıldığında yeni bir döneme imza atan, ilk eserlerinden son eserine kadar siyasal ve etik çevredeki konuya bağlı kurgu kalıpları ile üreten, edebiyatın orta kısmına yetmişli yılların ilk safhasına yabancı bir cisim gibi inen, modernist açıdan ilk biçimci, postmodernist çerçevesine göre de ilk metafiksiyonalist bir yazar olarak anılmıştır. Oğuz Atay'ın edebiyata olan ilgisinin başlangıcı kiralık romanlar olmuştur (Ecevit, 2006: 558). Pitigrilli ile başlayan bu okuma serüveni Gorki, Oscar Wilde, Dostoyevski, Stendhal ile devam etmiştir. Daha sonraları ilgisi George Eliot, Kafka, Joyce, Lackos, Joseph Conrad, Marcel Proust, Henry James, Viladimir Nabakov, Günter Grass gibi sanatçılara doğru kaymıştır. Türk edebiyatındansa Ahmet Hamdi Tanpınar, Yusuf Atılgan ve Sabahattin Ali'yi beğeniyle okumuştur. Oktay Rıfat ise şiir dalında en sevdiği yazardır (Baysal, 2002: 5). Bu isimlere ilave olarak; gençlik döneminde düşünbilimsel yönden beslendiği, dâhil olduğu sohbetleri dikkatle dinlediğini Kemal Tahir'i ve romanlarındaki kahramanları bakımından kendine yakın gördüğü Halit Ziya'ya da alaka göstererek okumuştur (Çatalkaş, 2019: 14). Ayrıca Atay, Tanpınar'ı oldukça önemsemiş ve onun gibi yazılarında trajik duyguyu yaratmaya çalışmıştır (Taburoğlu, 2022: 42). Parla (2021: 55)'ya göre büyük edebiyat ürünleri kendinden önceki eserleri anlam hazineleri olarak kullanmaktadır, Atay'da da bunun en güzel örneği *Tutunamayanlar* eserinde gözlenmektedir. Yüce-Başarır (2021)'ın Hakan Günday ile yaptığı röportajda da Günday şu şekilde bahsetmiştir eserden:

Dille yapılan, kelimelerle yapılan bir iş. Oğuz Atay Türkçe'nin kullanımına dair, bir dille neler yapılabileceğine dair öyle bir örnek ki ister istemez işi hikâye anlatmak olan birine şunu diyor: Bu dille yapılabilecek şeylerin sınırı yok, çizilebilecek resimlerin sınırı yok, içinde gezilebilecek aralarında gezilebilecek duyguların, tasvir edilebilecek düşüncelerin hiçbir sınırı yok. Özellikle *Tutunamayanlar* kendi içinde böyle bir deney barındırıyor. Türkçe yapılan bir deney aynı zamanda, bütün içeriğinin haricinde o romanın kendi psikolojik yapısının haricinde üslup olarak, dil olarak, kelime kullanımı olarak, noktalama işaretlerinden cümle yapılarına kadar tamamen bir deney gibi. Ve bu deney bize gösteriyor ki bu dille dev binalar inşa etmek mümkün, içinde bin oda açmak mümkün, devasa labirentler kurmak mümkün. Dolayısıyla ilk önce benim ilham aldığım tarafı *Tutunamayanlar*'ın, bir dille ilgisi vardır yani dille ilgili olan bölümü çok önemlidir benim için ve olağanüstü bir kitaptır o açıdan.

Oğuz Atay'ın çocukluğundan beri kitapların içinde zaman geçirmesi, onun kurmaca dünyasının gelişmesini sağlamaktadır. Belki de kitapların içinde vakit geçirmesi insanların dünyasından kaçış tekniği olarak da düşünülebilmektedir. Aynı zamanda hayatındaki çeşitli buhranlı ve ortama uyumsuz olduğu durumlarda da yoğun bir şekilde kitap okuması bu durumu destekler niteliktedir (Ecevit, 2006: 43). Atay'ın edebiyat dünyası sadece kitap okumakla sınırlı kalmamış, çeşitli yazınsal çalışmalar ve hatta resim gibi alanlara da yönelmekle çeşitlenmiştir. Ortaokul döneminde başlayan duvar gazeteciliği serüveni, lise döneminde yer aldığı tiyatro oyunu ve kendi yapmış olduğu karikatür ve kara kalem çalışmaları ile sanatsal etkinlikleri devam etmiştir (Ecevit, 2006: 50-52). Atay'ın edebiyatla ilgisi çocukluk yıllarından başlamasına rağmen yoğunlaşması askerlik döneminde olmuştur. Askerlik yıllarını Cevat Çapan ile birlikte geçiren Atay, Çapanla edebiyat üzerine yoğun sohbetler yapmıştır. Çünkü Cevat Çapan, İstanbul Üniversitesi, İngiliz Dil ve Edebiyatı Bölümünde profesör olarak görev yapmaktaydı aynı zamanda şair, çevirmen ve yayıncılık vasıfları da mevcuttur. Sonraları ekibe Vüs'at Bener'in de katılmasıyla askerlik görevleri edebiyat söyleşilerine dönüşmektedir. Cevat Çapan bu geçirdikleri zamanı şöyle dile getirmektedir:

Oğuz'la arkadaşlığımız 1957 senesinde başlar. Aynı dönemde askerlik görevimizi icra ettik. Aynı binada olmakla birlikte öğle yemeğinde buluşurduk. O senelerde ben her akşam Bener'in evine gidiyordum. Oğuz Atay' ı Vüs'at Bener'le tanıştırdım. Aramızda çok güzel bir dostluk kıvılcımı oluştu. Oğuzla olan arkadaşlığımız bir askerlik arkadaşlığından ziyade bir edebiyat ve okuryazarlık arkadaşlığı şeklinde oldu. Okuma merakı oldukça fazlaydı. İlgisi dünya edebiyatı yönündeydi. İngilizce de biliyordu. Nabakov'dan Joyce'ye, Beckett'e kadar modern edebiyata ilgisi vardı. Hatta o dönemde Beckett'in *Godot'u Beklerken* adlı oyununu çevirdi. Daha önceleri yapılan çevirilerle birlikte bu çeviriyi de Vüs'atla konuşuyorduk. Sonra askerlik bitmeden Oğuz İstanbul'a atandı ve askerliğini burada bitirdi (Çapan,1997'ye atfen Baysal, 2002: 3).

Atay, ilerleyen zamanda toplumu anlamlandırma çabası göstererek toplumda yaşanan çatışmaları eserlerinde ele almaktadır. Oğuz Atay, 1970 sonrasında Türk edebiyatında sıkça bahsi geçen yazarlar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Atay'ın ilk eseri olan *Tutunamayanlar*, Türk edebiyatında post-modern eserlerin ilki olarak öncülük etmektedir. Atay, eserlerine yaşadığı dönemlerden kesitler sunarak yaşadığı dönemin izlerini taşımaktadır. Yazar, yazınsal çalışmalarda çeşitliliğe önem vermiş olup, farklı alanlarda da eser bırakmıştır. Eserleri roman, tiyatro oyunu, günlük, hikâye, biyografi olarak söylenebilmektedir. Atay eserlerinde kullandığı teknik itibariyle dönemin şartlarını

okuyucuya aktararak, bakış açılarında dönüşüme olanak sağlamaktadır. Birey ve bireyin sorunları Atay'ın eserlerinde önemli yer tutmaktadır (Kapukaya, 2020: 552-553).). Atay'ın romanlarında Batı ve Doğu'nun kültürel değerleri içinde varlığını devam ettirmeye çalışan Türk aydınının geri kalmışlığın değiştirdiği değerlerle şekillenmiş sistem içindeki savaşı aktarılmaktadır (Çığrı-Yıldırım, 2015: 386). Cumhuriyet dönemine ait Türk edebiyatında varlığıyla önem arz eden isimlerden biri olan Oğuz Atay, 70'li yıllarda art arda yayımlanan eserlerinde Atay, resmî ideolojinin batılılaşmasının toplumsal ve bireysel hayata, sanat, kültür ve düşünce hayatına etkilerini konu edinmiştir. Göndermelerindeki inceliklerle bütünleşmiş ironik dili, tiye aldığı batılılaşma politikalarını ve dayatılmış hayat tarzı karşısında aklı karışan karakterleriyle, resmî düşünce yapısını yaşamın her tarafına nüfuz eden uygulamalarını ve bu uygulamaların sonuçlarını sıkı bir eleştiriye tabi tutmuştur (Türkan, 2017: 1-2). Atay'ın kurgusal yazınsal edebi ürünlerinde otobiyografik bölümünün çocukluk anılarını oluşturduğunu düşündüğümüz kısımda genel anlamda “pısırık” diye bilinen, uyum sorunu yaşayan bir erkek evladının biriktirdiği hayat izlerinden meydana gelmektedir (Ecevit, 2006: 33). Yazınsal çerçevede yazarlar bir tercih yapmak durumunda kalmaktadır.

Oğuz Atay, kararını Batı'dan yöne kullanmış bir tarihi dönemecin meydana getirdiği aydınların temsilcisidir. Oysaki Batı'dan yana karar vermekle Batı'yı hiç tereddüt etmeden kabullenmek arasında bir ayırtı bulunmaktadır. Oğuz Atay, kimlik kaybı endişesine sebep olabileceği için tereddütsüz kabullenmeye sıcak bakmamakta, Batı'ya bağlanmaktan ziyade Batı ile eşitlenmeye çalışan bir yazar olma düşüncesindedir. Modernizm ve gelenekselcilik arasına sıkışmış vaziyette olan bir toplumun oluşturduğu klişeleri ironik anlatım da bu düşüncenin oluşturduğu bir yöntemdir. Bu yöntem aynı zamanda da kendi olmanın yoludur (Doğan, 2016: 149). Atay metinlerindeki ironik ve oyuncu dil trajik etkinliklerden ayırt edilemez (Taburoğlu, 2022: 61). Yazılarındaki bu farklı ahenk ve yaratıcılıktaki arayış, Atay'daki sanatkar zihinde ilmek ilmek dokunmuş bir çalışmanın zekâ ile kendine rota belirleme faaliyetidir (Polat, 2018: 41).

Edebiyatta modern yaklaşımlar, Atay ile Türk edebiyatına da adım atmıştır. Yazarın ilk eserinden son eserine kadar modern edebiyat izleri kahramanlar aracılığıyla gözlenmektedir. Kahramanlar üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda günümüz toplum insanı açıklanabilmektedir. Buna istinaden Atay'ın kahramanları genel itibarıyla yaşama tutunamayan ve toplum içinde çatışma yaşayan insanlardır. Atay'ın bu durumu

ironi yaparak anlatması da Atay'ı ön plana çıkaran hususlardan biridir (Sakallı, 2011: 1714). Oğuz Atay eserlerinde ele alınan bu durumlar, ironi anlatımıyla birlikte incelenmektedir. Toplumsal deformasyonun meydana geldiği ve anlatıldığı insan yapılarını dile getirmede kullanılan bu anlatım tarzı, ciddi bir önem taşımaktadır. Bu doğrultuda Atay'ın eserleri, kahramanlarıyla birlikte düşünülerek yapılabilecek fazlaca çıkarımın olduğunu göstermektedir (Daştan, 2022: 42). Oğuz Atay'ın Türk edebiyat dünyasında postmodern tarzda bir anlatım yöntemi seçmesi, tabii ki modern çağın roman anlayışındaki bazı yeni gelişmelerle yakından alakalı bir durumdur (Polat, 2018: 37). Atay, çeşitli bilim ve sanat alanlarının hepsinin birikiminden yararlanarak bireyin iç dünyasını, hayallerini ve duygularını dil sanatı ile gözler önüne sermeyi başarmış yazardır. Bunu da yaparken genel manada bireylerin tasarımlarını, varoluşlarını, insan ilişkilerini, değişik duygu durumlarını, toplumsal durumlar karşısında gösterdikleri davranışlarına ayna olmayı amaçlayan roman tarzını seçmiştir (Başer, 2015: 3-4). Atay'ın eserlerinde yer alan kahramanlar birer varoluşçu kimliğe sahiptirler. Onlar kendi iç ve dış yüklerini omuzlarında tek başlarına sırtlayamazlar. Bu yüzden alter ego diyebileceğimiz hayali arkadaşlara sahiptirler örnek verildiğinde: Olric ya da Albay gibi. Bu hayali arkadaşlar, hayata karşı çekingen davranan kahramanın içi ile dışı arasındaki boş kalan yerleri ya da kültür, seviye, ekonomi ve yaş gibi farkları doldururlar (Taburoğlu, 2022: 44-45). Aynı zamanda Mezirow'un bakış açılarının değiştirilmesi yaklaşımında bireyin kendisiyle karşılıklı konuşması da önemli bir kavramsal durumdur. Karşılıklı konuşma bir nevi diyalogdur. Bu diyalog ile bir yargı ve kanıta ulaşarak, dönüşüme olanak sağlanmaktadır (Deveci ve Güneş, 2020: 91). Oğuz Atay, ele aldığı eserlerde, kültürel ikilem yaşayan bireylerin, toplumsal normlar içinde yaşanan varoluş sıkıntılarına değinmektedir. Atay'ın roman ve hikâyeleri, bireylerin hayat düzeniyle ve kendisiyle olan ilişkisini ele almaktadır. Özellikle de yirminci yüzyılın Batı edebiyatının ileri gelen isimleri de insanın toplum içinde yaşadığı durumu derinlemesine incelemiştir. Oğuz Atay da bu kervana katılıp, Türkiye'nin modernleşme yolunda geçirdiği değişim ve dönüşümü de eserlerinde ele almıştır (Balcı, 2004: 41). Şahin (2013: 2313)'e göre varoluşlar ve insana has atılımlar, toplumsal değişim ve farklılaşmalar üzerinden incelemelerin yapılması gerekmektedir. Atay'a göre de milletin en değerli yapı taşı toplumdur, atılımların en büyüğü de toplumsal çerçevelerde gözlenmektedir. Dolayısıyla Atay'ın kişisel görüşleri, ülküsel kimliği, ötekileşmeyi irdelemesi dikkate alınmaktadır. Çünkü öteki denildiğinde toplumsal yapıdan ayrıştırıcı, zarar verici olarak gözlenmektedir. Toplumsal açıdan gözlenen bu gelişmelerin ve yapılan çalışmaların sonuçları da toplumda meydana gelen sonuçları da etkilemektedir. Atay, Türk romanındaki zihinsel deneyim

çabasının modernizm yönünden sonuç aşamasıdır (Polat, 2018: 46). Biçer (2010: 26)'e göre sanatçıyı sanatçı yapan içinde bulunduğu topluma ve dünyaya karşı duyduğu sorumluluk duygusudur, Atay da toplumsal çalışmaları eserlerine yansıtmıştır. Oğuz Atay'ın eserlerinin çağdaş batı romanlarına nokta atışlar yapması, günümüzde dikkat çeken hususlardan biri olmuştur. Bireyin ön plana çıktığı da özellikle fark edilebilmektedir. Atay'ın eserlerinde ele aldığı kahramanlarının içsel yaşantısı, çevresel izlenim bırakmakta bu da Atay'ın eserlerini etkili kılmaktadır. Eserleri bu kadar etkili olan Atay'ın karakterlerinin de incelenmesi ve üzerine düşünülmesi gerekliliği söz konusu olmaktadır. Üzerine düşüldüğünde ve değerlendirildiğinde aslında edebiyat dünyasındaki değişmelerin de farkına varılabilmektedir. Çünkü klasik gerçekçi romanlarda olması gereken ve genelleşen toplumsal anlayış vurgulanmaktadır ancak Atay romanlarında toplumsal klasiklerle ters düşen noktaları karakterleri ile dile getirmektedir (Balcı, 2004: 39).

Atay, eserlerinde genellikle insanların psikolojik durumunu ele alarak şahıs, tip ve karakter psikolojisini başarıyla irdelemektedir. Öykü ve romanlarında topluma yabancılaşmış ve yalnızlaşmış insanların içsel dünyada yaşantılarını yansıtmaktadır. Eserlerinde psikolojik birçok etmene rastlanmaktadır. Bu etmenleri şu şekilde söyleyebilmekteyiz: Rüya, bilinçaltı, Oedipus Kompleksi yansımaları, sayıklamalar, anksiyete, kişilik bozuklukları, depresyon, varoluşçu psikanaliz, yaşam-ölüm trajedisi (Yavaş, 2018: 23). Atay varoluş akışını, kendini devam ettirmeyi, dile kenetlenmiş ironiyi genellikle iğneleyici ve mizahi öğelerle sunmayı çok iyi bilmektedir. Aynı zamanda eserde kullandığı bilinç akışı tekniği ile kendi düşüncesini ve iç dünyasını, düzeltme ya da onaylanma ihtiyacının uzağında kurmaktadır (Polat, 2018: 95). Atay bilinçdışı (bilinçaltı) öğelere ilk romanından beri önem vermektedir. Eserlerinde bilinç akışı ve iç monolog tekniğini de oldukça sık kullanmaktadır (Yavaş, 2018: 45). Atay yansılı ve bol yankılı, sürekli aceleci bir halde eserlerini dile getirir (Taburoğlu, 2022: 50).

Atay (2016: 81)'a göre roman iki dala ayrılır. Bunlar şu şekildedir: Romantik ve realist. Yazar söylemese de aslında varoluşçu türü de barındırmaktadır. Romanlarında yer alan bireyler, bazı zamanlarda aynı sayfada bile üç türe ait karakteristik özellikler taşıyabilmektedir (Taburoğlu, 2022: 16). Sanatı yetkinleştirme çabası içinde Aristo "katharsis" fikrini ortaya atmıştır. Böylelikle sanatın amaç değil araç olduğu söylenebilmektedir. Amacı, varoluşu göstererek insanı iyiye güzele doğru yönlendirmektir (Kardeşler, 2017: 70). *Tutunamayanlar* ile her şey tüm gerçekliği ile okuyucuya

sunulmaktadır, sanat da bu gerçekliğin içerisinde. Sanat, deyim yerindeyse bir büyük oyundur (Kardeşler, 2017: 81). Tom Stoppard nasıl ki sanatını icra ederken dil ve söz oyunlarını kullanarak “konuşuyorum, öyleyse varım” önermesini savunuyorsa, Atay da aynı şekilde yazılarını ve olayları oyunlaştırarak sanatını konuşturmaktadır (Biçer, 2011: 7). Oyun içinde oyunla özeleştirir de yapmaktadır aynı zamanda. Atay, eleştiren ve düşünen aydın bireyin karşıt dünyayla ve kendisiyle hesaplaşmasını, “Gerçek Ben”e varmak amacıyla harcadığı emeği, ironik bir tarzla ve varoluşçuluk felsefesiyle okurla buluşturmaktadır (Balcı, 2004: 16).

Sonuç olarak hayatının hemen her döneminde edebiyatla iç içe olan Oğuz Atay, edebiyatı ekmek-su gibi hayatının vazgeçilmezi haline getirmeyi başarmıştır. Şöyle ki, kitapları tanımak ve onların dünyasını anlamaya başladığı günden öldüğü güne kadar edebiyat onun için hayata tutunduğu bir dal haline gelmiştir. Eğer yazarsam, en iyi yazar olmalı ve hakkını vermeliyim dercesine yazınsal ürünlerine gerekli özeni vermiştir. Sunmuş olduğu ürünlerle bireysel ve toplumsal manada zihinsel sorgulama ve dönüşüme olanak sağlama gibi faydalar da sağlamıştır.

2.3.Kavramsal Çerçeve Bölüm Üç

Araştırmanın bu bölümünde *Tutunamayanlar* romanı ile ilgili taramalar yapılmış olup, romanın yetişkin eğitime ait öğretici çıktıları ele alınmıştır.

2.3.1. Tutunamayanlar

Oğuz Atay (1934-1977); çeşitli türlerde eserler kaleme almışsa da, okuyucusuyla gerçek manada buluşmaya başladığı 80’li yılların ortalarından bu yana, romanlarıyla ön planda olan bir yazar olmuştur (Gürçay, 2022: 1). *Tutunamayanlar*, Türk roman tarihinde önemli bir dönüm noktası halindedir. *Tutunamayanlar* ile Atay, varlık farkındalığı içinde olan bireyi, bir grup şeklinde dile getirmiştir. Bu camianın adı ise “Tutunamayanlar” dır (Doğan, 2011: 183). *Tutunamayanlar* romanı, toplumda yer alan bütün kurumların eleştirel gözlem ve süzgeç aracılığı ile gözden geçirildiği metin yazısıdır (Ecevit, 2006: 39). *Tutunamayanlar*, 1969 yılında yazarın ilk eseri olarak yayımlanır. Altı aylık gibi süre zarfında tamamladığı eser yedi yüz yirmi beş sayfa şeklindedir. Büyük birikim gerektiren bu eser edebiyattan politikaya, tarihten psikolojiye kadar derin bilginin ürünüdür. Garip

olan şudur ki Oğuz Atay'ın sağlığında maalesef ki hiçbir eseri ikinci baskıyı yapmamıştır. İlk baskısı da sıkıntılı olmasına karşın, 1972'den 2002'ye kadar ülkemizde yayımlanan kitaplarda çok rastlanmayan ilgiye sahip olmuştur ve yirmi dört kez baskısı yapılmıştır. İlk baskısı haricinde diğer baskıları Atay'ın vefatından sonra yapılmıştır. Atay, 1970'te *Tutunamayanlar* ile TRT roman ödülünü almıştır (Yavaş, 2018: 4). *Tutunamayanlar*'a Atay'ın büyük aşkı Sevin Seydi şahitlik etmiş, bu büyük eserin çevirmenliğini de yapmıştır. *Tutunamayanlar*'ın İngilizce çevirisi 2017 senesinde yayımlanmıştır. Kitabın çevirmeni ve aynı zamanda yazarın o dönemler sevgilisi sonradan da yakın arkadaşı olan Sevin Seydi, Oğuz Atay'ın dünya edebiyatında İngilizce olarak yerini alması için uzun zaman süren çalışmaları neticesinde çevirisini yayınlamıştır (Altaylı-Özemir ve Ataseven, 2021: 149). *Tutunamayanlar*, Atay'ın en başta 1971-1972 yılında iki cilt şeklinde, sonraki baskılardaysa tek cilt halinde yayımlanan ilk romanıdır. Romanın konusu kısaca şöyledir: Evli ve iki çocuk babası olan Turgut Özben, inşaat mühendisi olarak çalışmaktadır. Bir gün arkadaşı Selim Işık'ın ölüm haberini alır. Ölüm şekli intihar olan arkadaşı Selim'le üniversite yıllarından beri yakın arkadaşken ölümünden önceki zamanlarda onunla iletişimi oldukça zayıflamış olan Turgut, aldığı bu haber neticesinde sarsılır ve bu ilginç arkadaşını kendi canına kıymaya sürükleyen sürecin arka perdesini araştırmaya karar verir. Selim'in evine giden Turgut Selim'in annesinin iznini aldıktan sonra odasında ondan kalan notları okuyarak başladığı serüvende, Selim'in kimini tanıdığı, kiminin ise yalnızca ismini bildiği, bazılarını da hiç tanımadığı arkadaşları ile iletişime geçip günlükleri, ondan geriye kalan notları ve arkadaşı Süleyman Kargı'nın yanında yazdığı "Şarkılar"ı okurken, onu daha da yakından tanımaya başlamaktadır. Arkadaşlarından ve günlüğünden öğrendiği bilgilerin yanında, hatıralarının ve hafızasının derinliklerine inen Turgut, aslında hayattayken Selim'i olması gerekenden az tanıdığını ve onu anlayamadığını fark eder. Araştırmaları neticesinde Selim'in intihar sebeplerini daha iyi anlamaktadır. Ona göre Selim toplum içindeki siyasi, sosyal, kültürel, fikri ve siyasi zemine karşı bireysel ve sessizce bir mücadele içinde olduğunu, bu varlık savaşında tutunamayan olduğunu anladığını ve bu yüzden canına kast ettiğini öğrenmektedir. Turgut Selimin hayatını ve ölümünü incelerken, kendi hayatını da sorgulamaya başlamıştır bile. Zamanla da Selimin mücadele içinde olduğu durumları kendine dert edinerek, dönüşmeye başlayarak başka bir hikâye oluşmaktadır (Türkan, 2017: 40-41). Toplumda gayet iyi tutunmuş olan Turgut, Selim'in ardından kalan yazıları okuyarak tutunamamayı öğrenir ve tutunamayanlara bilinçli ve istekli bir biçimde dâhil olur. Tutunamamak da bir öğrenme süreci olabilmektedir (Parla, 2021: 205). Tutunamayanların ana meselesi, tutunamamaktır. Tutunamamak insanların var olan

düzenle hesaplaşması, ezbere yaşamak eyleminin sona ermesi neticesinde düzene yabancılaşma ve var olan düzene uyum sağlayamamasıdır (Yavuz, 2011: 99). Alışılmalı gelen hayat tarzı içinde kendini bulamayan kahramanlar, düzeni reddederek tutunamayanlara dönüşüm sağlamaktadır (Yavuz, 2011: 2). Atay, düzenin saçmalığı karşısında varoluşçular gibi tutunamaz ve bu durumu yazıya dökerek meydan okumaktadır. *Tutunamayanlar* tam anlamıyla bir başkaldırı romanıdır. İçerik, kurgu, dil, biçim gibi etkenlerde edebî başkaldırı metni olan bu eserde bilhassa burjuva yaşam şekli, gelenekler, eğitim sistemi ve Türk aydınının durumu gibi birçok element eleştirilmiştir (Şahin, 2016: 327). *Tutunamayanlar*’ın esas figürü aydınlardır. Atay, *Tutunamayanlar*’da bir grup Türk aydını olarak adlandırdığımız bireylerin toplumla yaşadığı uyumsuzlukları göz önüne alarak çağdaş bireyin içsel ve çevresel sorunlarını işler. Atay’ın eserde bahsettiği aydın karakterleri Doğu ve Batı ikilemi arasında kalmıştır, aynı zamanda bilinçaltı kültür karmaşasının meydana getirdiği çelişiklere sahiptir. İç hesaplaşma ortamında devamlı bir arayış söz konusudur (Baysal, 2002: 14).

Atay, ilk eseri olan *Tutunamayanlar*’da, Türkiye’nin batılılaşmasıyla birlikte içine düştüğü durumu aynı zamanda bu durum karşısında özellikle küçük burjuva kesimle aydın kesimin yaşamış olduğu çatışmayı ironik bir şekilde yansıtmaktadır. Eserde özellikle Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin resmî ideolojinin bireysel ve toplumsal hayatı tasarlamayı amaçlayan eylemler meydana getiren neticeleri ortaya koyulmaktadır (Türkan, 2017: 45). *Tutunamayanlar*’da ön plana çıkan iki karakter mevcuttur bunlar: Selim Işık ve Turgut Özben’dir. Bahsi geçen karakterlerin yanında Süleyman Kargı ve Günseli Ediz de olay örgüsüne dâhil olan diğer önemli iki karakterdir. Eserde Selim’in ve Turgut’un yaşamlarına tesir eden isimler de yer almaktadır. Bu karakterler de doğrudan ya da dolaylı şekilde ciddi düzeyde Selim ve Turgut üzerinde etkili olmuştur. Roman, Selim Işık ve onun intiharının çevresinde örülmüştür. Selim, baş “tutunamayan” dır. Anlaşılamamak da tek derdidir. İnsanlar tarafından anlaşılamadığını düşünmesi, canını oldukça sıkıkmaktadır. Yolunun beklediği kadar soyadı gibi ışıklı olmaması onu hayattan vazgeçmeye, canına kast etmeye itmiştir. Yıldız Ecevit’e göre Selim’in soyadının “Işık” olması, “İsa Mesih” e göndermedir. Bu yüksek ihtimaldir çünkü Selim de Atay gibi günlük yazmaktadır ve günlüğünde İsa Mesih’ten sıkça bahsedilmektedir. Selim İsa’ya hayranlık duymaktadır çünkü İsa Mesih’i insanlığı kurtaracak bir umut şeklinde görmektedir. Selim’e göre İsa ile Selim aynı görevi yerine getirmektedir, ikisi de insanlığın yükünü omuzlarında taşımaktadır. Belki de Selim, bu yükün altında ezilerek, bundan kurtulmak amacıyla

yaşamına son vermektedir. Yakın arkadaşının neden intihar ettiğini merak eden Turgut, sebepleri aramaya başlamıştır. Sebepleri ararken, hayali arkadaşı olan Olric meydana çıkar ve onunla sık sık konuşmaya başlamaktadır. Selim, Turgut'un yaşamının bazı alanlarında etkileyici bir model olmuştur. Selim ne kadar anormal kahraman olarak karşımıza çıksa da Turgut da aksine normal bir kahraman olarak gösterilmektedir. Turgut tutunanlardandır. Turgut'un tutunan olduğunu ailesiyle vakit geçirmesinden, düzenli olarak işine gitmesinden, ev almasından anlaşılabilmektedir. Anlaşılamamak gibi kaygılara sahip değildir. Selim'in intihar sebeplerini araştırana kadar da anlaşılamamak hakkında düşünmemiştir bile. Öyle ki Selim'in intiharı ile hepsi ile tanışmış ve düşünmeye başlamıştır. Soyadının da getirisi ile bu aşamada “özben”liğine inecektir. Hayali arkadaşı “Olric”, Turgut'la sürekli birlikte. Belli bir süreden sonra ise Turgut'un öz benliği şeklinde Olric karşımıza çıkmaktadır. Romanın sonunda Turgut tutunandan tutunamayana dönüşmüş olup, tutunduğu her şeyi yani işini ve ailesini bırakarak bir trene binerek hayatından uzaklaşmayı tercih etmektedir (Kadak, 2019: 45-46). Romanın kısa özeti bu şekildedir ancak romanın derinlerine inildiğinde ayrıntılar da dikkat çekmektedir.

Atay Ankara'da yaşadığı dönemlerde karşılaştığı sol dinamizmden oldukça etkilenmiştir. Bu onda coşkulu umutların yeşermesini sağlamıştır. Marksist ideolojiye, büyük bir inanç, coşku ve içtenlikle bağlanır fakat bu tutumuna rağmen, bireyin kişilik problemi Oğuz Atay'ı hayatının hemen her döneminde alakadar etmektedir. Belki de aynı tutumla, *Tutunamayanlar*'ın ana kahramanlarından olan Selim'ine de “Kendini çözemeyen kişi, kendi dışında hiçbir sorunu çözemez.” cümlesini söyletmiştir (Kardeşler, 2017: 18). Avangard yazınıyla, daha önce kapısı aralanmış olan modernizme de sonuna kadar kapıyı açar Oğuz Atay (Kardeşler, 2017: 23). Modernizmle zihinlerde yeni pencere açmıştır Atay. *Tutunamayanlar* birçok gencin hayallerinin yerini insanı düşünmeye zorlayan, kendini karanlık kuyulara bıraktığı zamanlarda onlara iyi ya da kötü bir yol arkadaşı olmuştur. Okuyucu eseri okurken elinden kitabı bırakıp düşünmek zorunda kalmaktadır (Kardeşler, 2017: 27). Kitabı okurken düşünmeye iten konulardan biri de Olric'tir. Edebiyat dünyasının fenomen ikililerinden Sancho Ponza ve Don Kişot'un tahtına aday olan Turgut Özben ve Olric ikilisi ise, *Tutunamayanlar*'ın sonuna kadar ikisinin birleşiminden meydana gelen karakteri inceliyor, araştırıyor, didikleyip en sonunda yarı bele kadar çamura saplı bir şekilde, parçaları bir araya getiremeden kala kalıyorlar ortada (Kardeşler, 2017: 28). Aslında gerçekte var olmadığını romanın en başından beri bildiğimiz Olric, her şeye rağmen o kadar ustaca hayat verilmiş bir karakter ki, bir süre sonra aynı Turgut gibi,

okur da inanıyor artık onun kendi başına bir varlık olduğuna (Kardeşler, 2017: 29). Delilik ile dahilik arasındaki ince çizgi Turgut ve Olric'te gözlenmektedir. Olric *Tutunamayanlar*'ın tek tutunanıdır. (Kardeşler, 2017: 31). Olric ve Özben'in konuşmaları yeni bir pencere açar zihinlerde: "Herkesin haklı olduğunu sandığı yerde haklı olduğunu savunmak nedir Olric? – Gereksiz tartışmaktır efendimiz. – Haklıyı haksızı nasıl bulacağız Olric? – Kabullenerek efendimiz" (Kardeşler, 2017: 33). "Konuşmak ve gülmek zorunda oluşumuz büyük acı kaynağımız. –Yaşamak için buna mecbursunuz efendimiz. – Neden olric? Ben ben için yaşamıyor muyum? Neden birilerine gülmek zorunda kalıyorum ki? – Herkes birileri için yaşamak zorundadır efendimiz" (Kardeşler, 2017: 34-35). İnsanlara ve insanlığa da matemde bulunurlar: "Bu aralar havalar mı bozuldu Olric? –Hayır efendimiz. –Peki bu gözlerimdeki yaşlar ne? –Bozulan havalar değil, insanlar efendimiz" (Kardeşler, 2017: 36). Yaşam ve ölüm arasında ince çizgi de onların konusu olmuştur: "Ölümü bilerek yaşamak istiyorum Olric. Yaşamamanın anlamını bilmek için, ölümün anlamının karanlıkta kalmasını istemiyorum" (T:349; Kardeşler, 2017: 37). "Belki de geceler hep iyiydi, ne dersin Olric? Belki kötü olan bizdik. Bu işte bir yanlışlık mı var Olric? –Bu işte bir Yalnız'lık var efendimiz" (Kardeşler, 2017: 38). "Susmak nedir Olric? –Susmak konuşmamak değildir efendimiz, insan bazen konuşurken ölesiye susar..." (Kardeşler, 2017: 39). Atay'ın anlatılarında zaman içinde değişim ve dönüşümler olmakla birlikte an içinde ansızın aydınlanma durumları da mevcuttur. Metinler hesaplaşması, bir yenileşmeye, bir dönüşüme, bir değişikliğe imkan sağlamaktadır ama bir sonuca varmak dile getirilmemiştir (Kardeşler, 2017: 53). Turgut Özben, hayatta değişimin ve yenileşmenin arzulandığı bir geçişe, bir kriz anından bir diğerine doğru hızla sürüklenmektedir (Kardeşler, 2017: 58).

Tutunamayanlar'ın ana karakterleri Selim Işık ve Turgut Özben burjuva düzenin kurallarına ve yaşam şekline uyum sağlayamayan, topluma yabancı hale gelmiş yalnız insanlardır. Bu karakterler, içinde bulundukları toplumsal sınıfın yüzeysel, sıradan, yabancılaşmış ve başarı odaklı hayatlarından kurtulmak isterler. Küçük burjuva yaşamının kültürel ve toplumsal sınırlarını kırmak için, kendilerini oldukça yoğun bir eleştiri ve sorgulamadan geçirirler. *Tutunamayanlar*'da yazarın niyeti geleneksel romanlardaki gibi okuyana mesaj vermek değildir. Bireyin iç dünyası ve ruhsal gelişimi ön plandadır. Yakın arkadaşı Selim'in intiharının perdesini aralamak için yola çıkan yüksek mühendis Turgut'un esasında kendi benini bulmak için verdiği çaba gözlenmektedir (Yavaş, 2018: 5).

Atay, sınırın ötesiyle berisi arasında dalgalanan kişilere, tüm eserlerinde ortak tiplere olarak ‘tutunamayan’ ismini vermektedir (Taburoğlu, 2022: 16).

Oğuz Atay’ın eserlerini psikolojik açıdan da incelediğimizde ayna imgesinin önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Turgut, Selim’in ölümünü araştırmak için Süleyman Kargı’yla yaptığı görüşmede, aynaya bakarak yüzündeki zavallılık ve suçluluk duygusunun verdiği etkiyle kendini beğenmemektedir. Burada ayna olayı narsizmin yerle bir olduğu pişmanlık ve suçluluk duygularının ise tepe noktasına ulaştığı sahnedir (Yavaş, 2018: 29). *Tutunamayanlar*’da rüya örneklerine oldukça sık rastlanmaktadır. Bu rüyalar genellikle uzunca sürmektedir. Bu rüyaları eserin başkahramanı Turgut Özben görmektedir. Turgut rüyalarını genellikle yatağında ve gece vakti görmektedir. Ancak gündüz vakitleri iş yerinde de rüya gördüğü olmuştur. Rüya bireylerin bastırıldığı duyguların açığa çıktığı yerdir. Turgut Özben’in de gördüğü rüyalarda bastırılmış duygu ve arzuları vardır. Romanın kahramanı Turgut arkadaşı Selim’in vefat ettiğini öğrendikten sonra Selim’in ölümüyle ilgili suçluluk duyar ve kendisiyle yüzleşir. Okura sanki Selim’le konuşuyormuş gibi gösterilen diyalog aslında Turgut’un vicdanının sesidir. Turgut uzun süren bir iç hesaplaşmadan sonra güç bela daldığı uykusunda ilk önce ne olduğunu anlamadığı sıkıntılı rüyalar görür. “Turgut ertesi sabah çok erken uyandı. Güneşin ilk ışıkları odaya yeni doluyor. Sıkıntılı rüyalar görmüştü. Neler gördüğünü toparlamaya çalıştı, Selim’le ilgili bir olay hatırlayamadı. Bütün gece uğraşmış olduğu bir konunun rüyasına girmemesi garip geldi ona.” (T: 32). Sonrasında tekrar uykuya geçen Turgut uzunca bir rüya görür:

Rüyasında, büyük bir çayırda bekliyordu. Yoksa bir tarla mıydı? Belki de bir meydana; çünkü büyük bir saatin altında duruyordu. Hayır meydan değildi, çayır; çünkü her yandan papatyalar açmıştı. Papatyaları çok iyi hatırlıyordu. Elinde bir karanfil demeti, birini bekliyordu. Nermin’le daha evlenmemişti. Evet, onu bekliyordu. “Nermin gene geç kaldı” diye düşündü. Oysa Nermin hiç geç kalmazdı. Güneş, ekinlerin saplarında ışıldıyordu. O halde bir tarla olmalıydı. Çevresine baktı: uzakta koyu bir orman vardı, gökyüzü parlak ve bulutsuzdu. Koyu renk elbisesini giymişti. Kendini görüyordu. Koyu renkli orman, uçsuz bucaksız buğday tarlasının içinde -demek bir buğday tarlasıydı- bir leke gibi duruyordu. (T: 32).

Rüyanın anlatıcısı Turgut’tur. Turgut rüyasında Nermin’le evlenmeden önceki sevgili oldukları dönemi görmektedir rüyasında. Rüya baştan güzel bir şekilde başlarken, birden karanlık bulutlar çıkmaya başlamıştır.

Birdenbire, ormanın içinden bir kalabalık çıktı: koyu renk bir kalabalık; Turgut gibi onlar da koyu renk elbiselerini giymişler. Sonra, ekinlerin arasında kayboldular. Elindeki demeti yere atarak, kayboldukları yöne doğru koşmaya başladı. Nedense çok yorgundu; bir türlü ormana ulaşamıyordu. Birden karşısına çıktılar. Yüksek ekinlerin arasından Turgut’a doğru gelmişlerdi demek. Ellerinde, kayışlarla tuttukları bir tabut vardı. “Demek bugün gömeceksiniz?” dedi onlara. Adamlar tabutu yere bıraktılar. Ceplerinden kara mendiller çıkarıp terlerini sildiler (T: 33).

Turgut gördüğü rüyadaki cenazeyi Selim’in cenazesi zanneder; ancak mezar taşında ismini gördüğünde korku içinde geriye doğru sıçrar. Mezar taşının üstündeki kabartma yazıya baktığında bir kez daha şaşkınlığa uğrayıp geriye doğru sıçrar. Taşın üzerinde “TURgUT ÖZBEn 1933-1962” yazmaktadır. Turgut rüyasında gördüklerine inanamayıp kabullenmekte güçlük çekmektedir. Ölüm farkındalığı her yanını sarmış olsa da bir gün öleceğini düşünmek bile ona acı ve korku verir. “Doğru mu bu, Selim? Nasıl olur? Sen de biliyorsun ölmediğimi, değil mi? Yoksa ikimiz de öldük mü?” düşünceler sonrasında farkındalık gelişmiştir. “Demek tabut bunun için hafifmiş. Ama ben o kara adamları gördüm, konuştum onlarla.” (T: 34). Turgut rüyasında ölen şahsın kendisi olabileceğini hiç düşünmemiştir. Kendi ismini gördüğünde önce kabullenmemiş, daha sonra üzüntüye kapılmıştır. Bu anlarda bireyin hayat içindeki ölüm-kalım mücadelesini görebilmekteyiz. Aynı zamanda rüyada görülen tabut da bireyin ölüm farkındalığını imgelemektedir (Yavaş, 2018: 35). Eserde Turgut’un bilinçaltında var olan ölüm korkusu rüyalarına yansımalarıyla birlikte gözlenmektedir. Turgut’un rüyasında ölmüş olduğunu, tabutun içinde kendisinin olduğunu görmesi, ondaki ölüm korkusunu gözler önüne sermektedir. Bu korku bireylerin kolaylıkla üstesinden gelemeyeceği bir korkudur. Turgut da ölüm korkusundan kurtulmak amacıyla ilk ana o ana rahmine dönmek istemektedir. Turgut en başlarda bir tutunanken, Selim’in hayata gözlerini yumduğunu öğrenmesi onu etkilemiştir. Bu olayın perde arkasını araştırırken kendini inceleyerek bir iç aydınlanma yaşamış, ikileme düşerek de kişilik bölünmesine uğramıştır. Yeni rol ve perspektif dönüşümü sonucunda da Selimleşerek ve tutunamayan oluşunu anlatan bu eserde, rüyalar ilerleyen sayfalarda Turgut’un, Selimleşme eyleminin oluşacağını habercisidir.

Turgut, Selim’in ardından kalan kâğıtları okurken uyuyakalarak gündüz rüyası görür. Aslında bilincin konuşması mı ya da bir rüya mı çok da belli değildir. Ancak ilerleyen sayfalarda burnuna sinek konarak uyandığını görmekteyiz. Rüyasında Selimle konuşan Turgut bilinçaltındaki değişim isteği ama aynı zamanda da korkusunu gün yüzüne çıkarmaktadır.

Rüyasında “Kendimi bırakmalıyım” diye söylendi. Direnmekten vazgeçmeliyim. Yaşamalıyım ve görmeliyim. Bilmediğim bu ülkeye yolculuktan korkmamalıyım. Kimsenin ilgilenmediği bu silik insanların dünyasına girmeliyim. Selim’in yolculuğu yarıda kaldı, aklı da... Benim ne işim var onların arasında? Olur mu Selim? Ben onları ne yapayım? Onlar beni ne yapsınlar? Öyle deme Turgut. Seni görünce nasıl sevinirler bilemezsin. Benden de selam söylersin. Kusura bakmayın işi çıktı gelemedi dersin. Onlar anlarlar. Rüya gibidir Turgut: aklınla karşı koymazsan birdenbire bir kapının önünde bulursun kendini. Hepsı kapının önüne birikmişler seni bekliyorlar. Onlar seni istiyorlar Selim: tutunamayanlar prensini istiyorlar (T: 320).

Olric, Turgut’un alt benliğinin ta kendisidir. Kesilmeden ve hatta noktalama işaretleri kullanılmadan yazılan sayfalarca yazı, yeni bir algılama stilini gerekli kılmaktadır. Bu işlemlerin gerçekleşmesi zihinde düşünülen sözcüklerin akıl süzgecinden geçirilmeden verildiğini göstermektedir. Ayrıca *Tutunamayanlar*’da yazarın kelime türetme örneklerine de rastlanmaktadır. “Aslında, hayattan çıkarları olduğu ispat edilecektir; çıkarlarını korumak için canları çıktığı halde, bunu beceremedikleri için, çıkarları yokmuşdabirşeybekleliyormuşçasınagillerden göründükleri yüzlerine vurulacaktır.” (T: 202) Atay’ın kahramanları ciddi manada birey olarak varoluşlarına gerçek benliklerine ulaştıklarında kavuşacaklardır. Eserdeki bütün karakterler kendileriyle ilgili gerçekliğe ulaşmaya ayrıca kendilerini ait hissetmedikleri hali hazırda olan varoluş şekilleri dışında başka bir hayat tarzını yakalamaya çalışırlar (Yavaş, 2018: 50).

Sibel Atagün de *Tutunamayanlar* romanının bir “oyun” metası üzerine kurulu olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda Atay’ın üslubunun da diğer yazarlardan farklı olduğunu savunmaktadır. Atagün’e göre oyun Atay’ın eserlerinin vazgeçilmezidir. Atay *Tutunamayanlar*’da hayatta kendi iç hesaplaşmalarıyla var olmaya çaba gösteren kahramanlarının, kendilerini bulma serüvenindeki en önemli yapıtaşlarından biri oyundur. Yazının esprilin ve oyunbaz dilinin yanı sıra karakterler de oyun oynayarak hayatta var olan sıkıntılarla baş etmeye çalışmaktadırlar. Selim Işık için oyun: Hayatta varlığına bir mana bulma çalışmasıdır. Bu çalışma içinde Selim, kendi gibi düzene uymak zorunda kalıp iç dünyasını çirkinleştirmemiş sevdikleriyle birlikte yeni bir dünya kurar. Oyunu da oldukça ciddiye almaktadır ki, evlenerek oyunu bozduğu düşüncesiyle yakın arkadaşı Turgut’u suçlar ve Turgut’a bu sebeple “Hayatım ciddiye alınmasını istediğim bir oyundu. Sen evlendin ve oyunu bozdun” (T: 31) diyecektir. Turgut düzene boyun eğmiş ve evlilik gibi müessese ile hayatın daha da kolay olacağını düşünerek evlenmiştir. Evli Turgut da Selim’i oradan oraya sürünmekle ve bütün oyunların yarısında çıkarak mızıkçılık

yapmakla suçlar. Atay'ın iç dünyasında yaşamış olduğu bu çelişki eserlerine de yansımıştır. Çünkü Atay'ın kendisi de evlenmiş, şirket kurmuş ve bir nevi toplumla bütünleşmeye çalışmıştır. Ancak Turgut'un Selimleşmek istemesi gibi kendisi de Selimleşmek istemiş, bunu yaparken de kendini yazı yazarken bulmuştur (Atagün, 2018: 58-59'a atfen Kadak, 2019: 49). Gürle (2016: 37), *Tutunamayanlar*'dan şu şekilde bahsetmiştir: Aslına bakıldığında romanın olayları işleyişi zannedildiği kadar da karışık değildir: Eserin başkışisi Turgut Özben gayet tekdüze bir şekilde ilerleyen hayata sahiptir; bir süre görmediği, yakın arkadaşı Selim Işık'ın ölümüyle onda bir kırılma yaşanır. Aldığı haber sonrasında Turgut Selim'i intihar etmesine sebep olan etkenleri anlamaya çalışır ve bir süre sonrasında da bu olaydan başka bir şey düşünemez olur. Selim'den geriye kalan gazete kesiklerini, ders notlarını, pusulaları ve mektupları bir araya getirmeye çalışır. Selim'in tanıdığı herkesi bulup, onlarla konuşmak ister. En sonunda da, tek başına nereye gittiğini bilmediği bir yolcuğa yelken açar. Bu yolculuk bizlere günlük yaşam etkinliklerinden oldukça uzaklaşan Turgut'un gitgide Selimleşerek bir 'tutunamayan' haline gelmesini gösterir (Gürle, 2016: 37' e atfen Kadak, 2019: 49-50).

Başkaldırı niteliğinde olduğunu açıklamış olduğumuz eserde Turgut'un ilk başkaldırısı da Selim'in acı kaybına karşı olur: "(...) hayır Süleyman Kargı! İnanmıyorum Selim'in öldüğüne. Reddediyorum! İnkâr ediyorum." (T: 112). Bununla birlikte Turgut, sorgulama sürecine başlamış ve yaşama ait öğelerin birçoğuna isyan etmektedir. Daha önce bahsedilen burjuva yaşam biçimi de buna dâhildir (Şahin, 2016: 327).

Turgut varoluşsal bilince sahip oldukça, farkındalığı gelişir ve kendisi servis edilen hayata başkaldırıda bulunur. Toplumun dayattığı bir tarzda yaşamak istemez. Turgut, kendini bile kendisine anlatabilecek yeni bir dil arayışına girmiştir. Geleneklerin mirasını reddetmektedir. O artık haykırmaktadır isyanının haklı gururuyla:

Acı çekiyoruz. Kapı kapı dolaşıp dileniyoruz. Son kapıya geldik. İnsaf sahiplerine sesleniyoruz. Ey insaf sahipleri! Ben ve Olric sizleri sarsmaya geldik. Dünya tarihinde eşi görülmemiş bir duygululukla ve kendini beğenmişçesine ve kendinibeğenmişçesinesankibizdenöncebirşeysoylenmemişçesinegil-lerden olmaktan korkmadan kapınızı yumrukluyoruz. Dilenciler krallığının en küstah soylusu olarak kişiliğimizi burnunuza dayıyoruz. Dinden imandan çıktık. Deli dervişler gibi saldırıyoruz. Açın kapıyı! Biz geldik! Korkudan dudağınız uçkulasın. (...) sizi ağlatmaya ve burnunuzdan getirmeye geldik. Size dünyanın dörtten fazla bucağı olduğunu göstermeye geldik. Bitmez tükenmez sızlanmalarımızla

ananızı ağlatmaya niyetliyiz” (T: 542).

Sonuç itibariyle Atay, başkaldırıyı, Camus gibi, varoluş sorunsalı olarak ele almıştır. Atay’ın kahramanları ancak dayatılan sisteme karşı başkaldırabildikleri süre zarfında var olabilirler (Şahin, 2016: 328-333). Atay’ın anlatı diliyle göstermeye çalıştığı durumlar ve yarattığı karakterler, bir yanı kayıplara uğramış modern dönem insanının belki kendisinin bile farkında olmadığı bir ses; benzetecek olursak entelektüelin duyduğu çılgıktır (Polat, 2018: 125). *Tutunamayanlar*, psikoloji, tarih, edebiyat, matematik ve daha birçok bilim dalından yararlanılarak yazılmıştır. Toplumun kendine yabancılaşması, düşünsel çerçevede kendi değerlerimize yabancılaşma, özneleşme, oyun ve uyanış gibi kavramların ön plana çıktığı bu eser, başlı başına bir başyapıttır.

2.3.2. Tutunamayanlar Öğretileri

Tutunamayanlar, sıradan bir olay örgüsünden ibaret değildir. İçinde düşünsel öğeler ve tespitler de barındırmaktadır. Evlilik için Atay çeşitli saptamalarda bulunmuştur. Ona göre evlilik hayata, cemiye ve ülkeye tutunma araçlarından biridir (Taburoğlu, 2022: 38). Kadınlar ve erkekler üzerine olan tespitleri de yer almaktadır: “Kadınlarda, el ustalığı isteyen işler için, aptalca bir yarışma duygusu vardır zaten” diye düşünmektedir.

Erkeklerin başka konularda onlara, üstün ve yukardan bakarmış gibi görünen tavırlarını çekemezler, bu çeşit yarışmaların acısını çıkarmak isterler böyle küçük görülmelerin. Bir yandan da, her şeye rağmen savunmasız ve narin olduklarını gösteren yapmacıklarını da elden bırakmazlar: “Canım şu ipi şuraya takar mısın? Canım senin boyun yetişir ya da sen benden kuvvetlisin.” Yani senin bütün üstünlüklerin basit ve hayvani temellere dayanır. Sonra bir aksilik olunca dur bir de ben deneyeyim sahteliği. “Karı-kocanın birbirleriyle ve çevreleriyle durmadan yarışmasını anlamıyorum”.

demişti Selim. Turgut’a göre de bu durum hayatı cehenneme çevirmek gibi gelmektedir (T: 37).

Gorki, Çehov, Ziya Gökalp, Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Fuzuli, Baki, Nedim, Mike Hamer, *Kreutzer Sonat*, Saffet Nezihi, Burhan Cahit, Tevfik Fikret, Hamlet, Ofelya Magdalena, Cenap Şehabettin, Poincare, Moliere, De Gaulle, Newton, Gauss, Dr. Vatson, Mister Holmes, Ranke, Wundt, Oblomov, Bon pour l’Orient, Lavoiser Kanunu, Bizet-Carmen Operası, Prens Paradoks, Dorian Gray, Lord Henry, Oscar Wilde, Gorki ‘*Benim*

Üniversitelerim’, Nietzsche, Marx, Panait Istrati, *Suç ve Ceza*, Carnegie, Doktor Jekyll ve Mister Hyde, Dickens, Descartes, Freinkenstein(frenkeştayn), Florence Nightingale(Floransnaytingeyli), *Donkişot*, Kan Kalesi, *Ölü Canlar*-Çiçikov, Kafka ‘*Dönüşüm*’, Oswald Alving, Galsworthy, Beatris, Grand Encyclopedie de France, Andre Gide, Euler, Diderot, Rainer Maria Rilke gibi terimlerin yer alması da Atay’ ın entelektüel kişiliğini *Tutunamayanlar* ile ortaya koyduğu görülmektedir. Bu isimlerin düşüncelerini ve görüşlerini araştıran, değerlendiren biri olarak Atay, eserlerinde kendine has birer kahraman oluşturma aşamasında birçok yazarın etkisi ve toplumsal kişilik, durumlarının özelliklerini de harmanlayan bir yazar olmaktadır.

Eserde birçok alanda Dostoyevski, Gogol ve Belinski gibi Rus yazarlara atıf yapılmaktadır. Örneğin: “Turgut ile Selim Makyavel oyunlarının zavallığından bahsederken, *Yeraltından Notlar*’ da Dostoyevski eserinin sözünü ederler” (T: 60).

Aynı zamanda bahsettiği dönemde dindarlığın sadece süregelen bir gelenekten ibaret olduğunu, aslına uygun yaşanmadığını şu sözlerle dile getirmektedir Atay: “Hüsni Bey pek dindar sayılmazdı. Turgut’un kulağına ezanı fısıldarken de gene, kadim Yunan gibi bilmediği bir düzenin ezberciliğini yapıyordu” (T: 56).

Atay, *Tutunamayanlar*’da kendi eserlerine ait sözlük oluştururcasına kelimeleri birleştirerek tek kelime türetmektedir. Örneğin: “ehemmiyetvermiyormuşçasınagillerden” (T: 62). “çıkarlarıyokmuşdabirşeybeklemiyormuşçasınagillerden” (T: 202). Babasının karakterinden bahsederken bir özellik olarak da şu kelimeyi kullanmıştır Turgut: “Durbakalımhelecilik” (T: 76). Aynı zamanda Türk Dil Kurumunda yer alan kelimelerin eş anlamlıları yerine kendisinin ürettiği kelimeleri kullanmıştır: “evsiz/ bekâr, bilgesevi/ felsefe, güzelçizi/ resim, koşunuğraş/ atletizim, sakalsaçkeser/ berber, törebilim/ hukuk” (T: 185). Ecevit de yazılarıyla Atay’a yakıştırılan modernist yaratıcılık özelliğini de açık olmayan bir şekilde sorguya çekmektedir. Bunu uygularken yazar, kısmen Türkçe kelimeleri Türkçe olmayan kelimelerle değiştirir; kısmen de bu yabancılaştırmayı Türkçe kelimelerin üzerinde değişiklik yaparak ya da daha yeni Türkçe sözcüklere öncelik vererek başarıya ulaşmaktadır (Polat, 2013: 58-59).

Edebiyat ve edebî eserler üzerine de eleştirileri göze çarpmaktadır Atay’ın bu eserde. “Duygularını ifade edebilme için bakkal, bakkal gibi; bahçıvan da bahçıvan gibi

düşünebilseler kendilerine yakışacak bir ifade coşkunluğuna kavuşacak zamanı bulabilselerdi bütün şehir, gereksiz edebiyattan temizlenmiş olurdu. Yazık ki her zaman birinci sınıf bir bakkal, dördüncü sınıf bir edebiyatçının üslubuna özendiği ve onu kullanmak zorunda kaldığı için edebiyatçılar tarafından edebî bakımdan hor görülmektedir” (T: 66). Edebiyatçıların sabırlı ve azimli olduklarını da şu sözlerle dile getirmiştir Atay : “Edebiyatçılar, Ahd-i Atik’ten beri gök kubbenin altında hiçbir şeyin değişmeyeceğini bildikleri halde yazmağa devam ediyorlar(…)” (T: 68).

Atay Matematik bilgisini de esere işlemiştir, bunu yaparken de farklı bakış açısıyla dile getirmiştir. Eserde Turgut sinüs ile kosinüs arasındaki münasebetten uyumadığını söyler. Aynı zamanda “Acaba sinüsü mü yoksa kosinüsü daha çok seviyorum diye öyle bir açmaza düştüm ki, sonunda ikisinin de karesini aldım; gene bir neticeye varamadım. Bir de ‘Hayatın Koordinatları’ meseleleri beni çok yoruyor” (T: 67) diyerek matematiği hayata bağlar, bağlantıyı edebî yolla dile getirir. Selim ise Turgut’un Matematikle ilgisinin edebiyatı şüpheye düşürmek için olduğunu düşünmektedir. Hayatın Koordinatlarına kısaca “Bir insanın nerede, ne zaman, nasıl olursa olsun, ne yaptığıının analitik geometri esaslarına göre açıklanmasına giriş” diyerek matematikle geometriyi bağdaştırmış ve bilgisini ortaya dökmek istemiştir (T: 68).

Okul öğreniminin o dönemlerde yaşanan kargaşasını da dile getirmektedir Atay. Arapça’ dan Türkçe’ye geçişin, alfabe devriminin öğrenci ve aileler üzerindeki etkisini Turgut üzerinden şu sözlerle dile getirmektedir: “Okulda ilk öğrendiğim gerçeklerden biri de babamın- sonra peder oldu- beni yanlışlıkla mektep yerine okula gönderdiği oldu. Önümüze alfabe adında anlaşılmas bir kitap koydular. Babam, ona da elifba dedi. Okulla babamı uzlaştırmaya imkân yoktu” (T: 74).

Eserde kalıplaşmış kavramların değişimi ve dönüşümü söz konusu olmaktadır. Bunu yaparken de düşündürücü olmakla birlikte kendi bilgisini ortaya koymuştur. Örneğin: “Felsefeyi seviniz, fakat koparmayınız” (T: 117).

Atay tutunamayanlardan da eserde sıkça bahsetmektedir. Selim’in “Şarkılar” olarak adlandırdığı bölümde buna örnek olarak yazdığı kısımda Selim’in hep çocuk kalmak istediğini dile getirmiştir. Büyümek istemediğini aynı zamanda büyümek gibi özelliğin sadece tutunanlara ait olması gerektiğini vurgulamaktadır. “Büyümek, yalnızca tutunanlara

gerekli” (T: 122).

Atay’a göre insan tanımlamasında farklı kavramların kullanıldığı da göze çarpmaktadır. İnsan kompozit bir yapıya sahiptir ona göre. Selim’in üçüncü şarkılar bölümünde şu şekilde bahsetmiştir insanoğlundan: “Arapça dua eden insanın Latince kemikleri?” (T: 126).

Eserde ünlü felsefecilerden bahseden Atay, felsefî ilgi ve bilgisini konuşturmaktadır. Hegel, Kafka ve Kant’a sık sık değinmiştir. Franz’ın hayatından kurmaca bir biçimde bahsederken şu cümleleri kurmuştur Atay: “Franz kasap dükkânını ve evini Fichte’ye ucuz bir fiyata satarak, yerleşmek ve felsefeyle uğraşmak üzere Göttingen’e hareket etti. Yola çıkmadan önce de bir kitapçı dükkânında Kant’ın *Kritik der Reinen Vernunft* adlı eserini gördü ve hemen satın aldı” (T: 180).

Atay içinde bulunduğu döneme bağlı toplumsal bakış açısına mizahi eleştiri yapmaktadır. Bu eleştirinin ana konusu ileri kafalı olarak adlandırılan kızlardır. O dönemlerde ateist olan, alaycı ve saygısız olan kız çocuklarına ileri kafalı denmektedir. “Çok yaman kızdır. Bütün törelerle alay eder. Babasına moruk der. Çok ileri kafalı kızdır. Tanrıya inanmaz” (T: 194).

Eserde Selim’in çocukluk ve ergenlik dönemine ait din bilgisi ve toplumsal din düzeyi hakkında da bilgi verilmiştir. Kırsal kesimlerde din bilgisinin şehirlere göre fazla olduğu kanısına varılmaktadır. Bu dini bilgiler de çocukların eğitimini etkilediğini söylemektedir. “Büyük şehirlerde dine bağlılığın özellikle küçük burjuva ailelerinde zayıf olması, din terbiyesinin verilmesinde gösterilen ihmal, çocukların daha çok taşradan gelen hizmetçilerin efsaneyle yetişmesine sebep olmuştur” (T: 220). Aynı zamanda camideki kursların sadece yaz aylarında olmasından da dem vurulmuştur. “Dini bir mevsimlik sevebilmesi ve dileklerinin yerine gelmediğini görmesi onu başka bir çıkmaza düşürmüştür” (T: 221).

Yıl bin dokuz yüz kırk dokuz başlığı altında o zamanın şairlerinden, edebiyatçılarından, karikatürcülerinden ve ileri görüşlü gençlerinden bahsedilmektedir. İleri görüşlü gençlerden bahsederken toplum yapısına uymayan davranışlarından söz etmiştir yazar. “Bazı ileri fikirli gençler büyüklerin yanında sigara içiyor ve onlara sen diye hitap

ediyorlar” (T: 227).

Atay, edebiyat ve matematik bilgisi yanı sıra tarih bilgisi de yansıtmaktadır. Tarihin rüyalar gibi yorumlanabildiğini dile getirmiş, kendince tarih tanımını da şöyle yapmaktadır: “Tarih, geçmişten geleceğe uzanan ve bugün gördüğümüz bir rüyadır” (T: 231).

Tunç Devri olarak adlandırılan kısımda Hz. İsa’nın tekrar dünyaya geleceğinden bahsedilmekte aynı zamanda bu dönemin altın devir olacağını söylemektedir. Bu kısımda toplumsal sorunların çözüleceğinden bahsedilmektedir, bunlar şu şekildedir:

Tunç devrinde insanlarımız arasında, birinci sınıf vatandaş, ikinci sınıf vatandaş ve halk şeklinde ayırım ortadan kalkacaktır. Umumi nakil vasıtalarında biletciler, halka bay ve bayan gibi kaba tabirlerle hitap etmeyeceklerdir. Herkes istediği mesleği seçecektir. Delilerle alay edilmeyecektir. Babalar, kızlarını her çeşit insana vereceklerdir. Sokak köpeklerinin durumu düzeltilecektir. Çocuklar masallarla ve Allah’ın vereceği cezalarla korkutulmayacaktır (T: 221).

Eserde devlet dairelerinin çalışma düzenine de atıfta bulunmaktadır. Devlet memurlarının hiyerarşiye göre iş düzeninden şöyle bahsetmektedir Atay: “Daire, o battal kütle, yavaş yavaş geriniyor, uyanıyordu; şefler daha otobüs duraklarında vasıta bekliyorlardı, müdürler, evlerinde kahvaltı ediyorlardı, umum müdürler uyuyorlardı, bir yolunu bulup rapor alabilen küçük memurlar hiç gelmiyorlar, evlerinde öteberi tamir ediyorlardı” (T: 291). Memurlar için yaptığı tespitler de bir o kadar ilgi çekicidir. “Yazı işlerine gittim zimmetle size gönderdiler diyerek, ilk dakikadan onu bunaltmaya gelmez. Kendisini çok çaresiz görürse, ümitsiz hareketler yapabilir. Mesela: “Bir dakika” der, çıkar odadan, bir daha koydunsa bul. Nazlı masal kuşlarıdır” (T: 293). Müdürler de nasibini alır Atay’ın benzetmelerinden. Müdürler için de matematiksel terimler kullanır Oğuz Atay. “İş sahipleri için onlar, sonsuz bilinmeyenli bir denklemdir” diye söylemde bulunur (T: 302).

Bir zamanlar evlilik ve toplum görüşünü eleştirir Atay. Kız evlatlarını istemeye gelen damat adayının işinin sorulmasının insana insan olduğu için değer verilmediği vurgusunu yapmaktadır. “Kızımı bir memura verdim, kızımı bir subayla evlendirdim! Demek o zaman insanla evlenmek âdeti yokmuş” (T: 295).

Selim’in ve Turgut’un edebiyata olan ilgisi eserde oldukça sık bir biçimde vurgulanmaktadır. Kitapların yeri onlar için ayrıdır. Selim’in düşüncesi şu şekildedir:

“Yeni bir şey yaşamak, yeni bir kitap tanımak oluyor benim için” (T: 370).

Az Gelişmiş Aşklar Ülkesi, Aşk Sağlığı Enstitüsü, Tutunamayanlar Üniversitesi, Ruhsalgerçekler Bankası, Acıma Bankası, Kitapları Koruma Derneği gibi kendince kurum, dernek ya da ülke üreten Atay, klasiğin dışında modernizmin ötesinde bir bilinç düzeyine sahipliğini vurgulamaktadır.



3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analiz süreci hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

Nitel araştırmalar görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma şeklinde tanımlanabilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2021: 189). Bu çalışma da nitel araştırma yöntemlerine uygun bir şekilde yapılmıştır. Çalışma için nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Teknik olarak içerik analizi tekniği uygulanmıştır. İçerik analizi yapabilmek için de literatür tarama çalışması yapılarak veriler toplanmış olup derinlemesine bilgi elde etmek amaçlanmıştır.

3.2.Veritoplama Araçları

Çalışmamızda hayat boyu öğrenme, duygusal zekâ, yetişkin eğitimi, dönüştürücü öğrenme ve edebiyat arasındaki ilişki üzerine durularak, alan yazın taramasına bağlı araştırmalar yapılmıştır. Konu ile ilgili yayınlar okunarak bilimsel araştırmalar dikkate alınıp ve incelenmiştir. Yazılı materyaller elde edilirken kitaplardan ve çevrimiçi veri tabanlarından (Veri Tabanı İstatistik Sistemi, Google Scholar, Dergi Park, ProQuest) yararlanılmıştır. Araştırmanın evreni edebî eserler, örnekleme ise Oğuz Atay' ın *Tutunamayanlar* adlı eseridir. *Tutunamayanlar* romanının hayat ve hayat içindeki öğretileri, dönüştürücü öğrenme ve yetişkin eğitimi bağlamında dönüştürücü öğrenme ilkeleri roman üzerinden incelenmiştir. İçerik analizinin amacı metinlerin içeriğinin ne anlama geldiğini, esas konunun ne olduğunu anlamak ve yorumlamaktır. Buna istinaden *Tutunamayanlar*'ı inceleyip, içeriğindeki bilimsel bilgiler, öğretiler, edinilen tecrübeler eleştirel bir bakış açısıyla yorumlanarak ortaya çıkan sonuçlar itibarıyla edebiyatın hayat boyu öğrenme üzerindeki etkileri belirginlik kazanacaktır.

3.3.Veritoplama Süreci

Araştırma başlangıç ve bitiş sürecinde toplanan veriler genel anlamda betimsel, içerik ve metinsel analiz gibi çeşitli analitik süreçlere tabi tutulmaktadır (Baltacı, 2019: 377).

Yapılan araştırmada yazın çeşitliliği ve bilgilerin geçerlik güvenirliğini artırmak amacıyla, nitel araştırmada araştırma desenleri arasında yer alan doküman analizi kullanılmış olup, dönüştürücü öğrenme, hayat boyu öğrenme, yetişkin eğitimi ve edebiyat ile ilgili mevcut yayınlar, kitaplar ele alınmıştır. *Tutunamayanlar* romanı ele alınırken de doküman analizi tekniği kullanılmış olup, HBÖ'nün önemli yetişkin eğitimi kuramlarından olan dönüştürücü öğrenmeyi desteklemek ve örneklendirmek amacıyla edebiyattan ve bilhassa romandan yararlanmanın da bir alternatif eğitim tekniği olabileceği de gözler önüne serilmiştir. *Tutunamayanlar* romanı okunurken ele alınan “Turgut Özben” karakteri, dönüşümsel öğrenme kuramını ortaya ilk kez atan Mezirow’ un dönüşümsel öğrenmede gerçekleştirilen on adımı göz önüne alınarak değerlendirme ve neticelendirme işlemi yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda, güvenirliği ve geçerliği artırmak amacıyla, alanında uzman doktoralı üç uzmana danışılarak görüş alınmıştır. Dönüşüme uygunluk görüşlerle desteklenmiştir.

3.4.Verilerin Analizi

Tutunamayanlar romanının başkışısı “Turgut Özben”in, hayatında ve kendisindeki değişim ve dönüşüm Mezirow (1994: 224)’un ortaya attığı adımlar dikkate alınarak veriler analiz edilmiştir. Bu adımlar aşağıdaki şekilde gösterilmiş olup, üç uzmandan görüş alınarak verilerin güvenirliği ve geçerliği sağlanmıştır.

1. İkilem oluşturma	Bireyin zihinsel çerçevede karmaşa ya da çatışma yaşadığı aşamadır.
2. Korku, öfke, suçluluk ya da utanç duyguları ile kendini değerlendirmesi	İkilem sonrası bireyin duygularında değişimler olması ve öz inceleme yapabilme.
3. Mevcut varsayımlarını eleştirel olarak değerlendirmesi	Bireyin çevresini, yaşadıklarını ve kendisini eleştirel bir çerçevede değerlendirmesi.
4. Dönüşüm sürecinin farkında olması	Değerlendirme sonrası yaşadığı ya da farkına vardığı dönüşümü dile getirme.
5. Yeni roller, ilişkiler ve eylemler için yeni seçenekler keşfetmesi	Bireyin dönmek istediği rol için, kaynak arama çabasında olması ve bunu değerlendirmesi.
6. Yapılması gerekenlerle ilgili bir	Bireyin yeni kararlar alarak olası denemeler

plan oluşturulması	için plan yapması.
7. Planlarını oluşturmak için bilgi ve beceriler edinmesi	Bireyin oluşturduğu eylem planına göre bilgi ve beceri kazanması.
8. Yeni rolleri edinmeye çalışması	Edinilen bilgiler doğrultusunda hareket etme.
9. Yeni roller ve ilişkilerde rekabet duygusu ve kendine güven geliştirmesi	Bireyin yapmış olduğu eylem ve hareketler doğrultusunda bireyde özgüven gelişimi.
10. Kazanılan yeni perspektifleri kendi yaşamına uyarlaması.	Bireyin elde edilen yeni rol, bilgi ve becerilerini uygulamaya koyması.

Tablo 3.1: Jack Mezirow' un dönüştürücü öğrenme adımları.

4. BULGULAR

Bu kısımda *Tutunamayanlar* isimli romanda yer alan başkarakter Turgut Özben'in değişim ve dönüşümü yetişkin eğitimi kuramlarından olan dönüşümsel öğrenme bağlamında Mezirow'un ortaya attığı basamaklar dikkate alınarak incelenmiş olup, elde edilen bulgulara yer verilecektir.

4.1.Sahip Olduğu İkilemin Yönünü Değiştirmesi

Tutunamayanlar romanı, toplumsal gerçeklikler içinde birey olma yolunda karşılaşılan durumlardan bahsederken, bireylerin yaşadığı içsel çatışma durumunu gözler önüne sermektedir. Romanda Selim ve Turgut, bu eserin başrol oyuncularını olmakla birlikte, toplum içinden ve topluma uyum sağlama/sağlayamama açısından bize ayna olacak olan karakterlerdir. *Tutunamayanlar*'ın ortaya atılma sebebi gerçekliği tartıştırmaktır. Somut dünyaya ait Turgut somutun dünyasındayken soyut gerçeklikle karşılaşmaktadır (Kardeşler, 2017: 86). Atay için de aynı tutum söz konusudur. Bu dünyada sürekli kendisiyle hesaplaşma içinde olan, içsel başkaldırı niteliğinde kendine karşı meydan savaşları vermekte olan biridir o (Ecevit, 2006: 170). Eserin başkarakteri Turgut Özben burjuva yaşam biçimine sahip aynı zamanda topluma ayak uydurmuş bir bireydir. Bu da evindeki koltuk takımlarının düzeninden, alışılmış hayatın monotonluğundan, karı- koca ilişkilerinden anlaşılabilir. Ancak Turgut bu durumu toplumun dayattığı düzenin olduğunu, aslında kendisine ait bir karar olmadığını yakın arkadaşı Selim'i ani ve acı bir şekilde kaybettikten sonra anlayarak gerçeklikle karşılaşmıştır. Soyut gerçeklikle karşılaşan Turgut, içsel karşılaştırma yapmaktadır. Yazılarda dile getirilen oyunlar, hayatın bir vazgeçilmezi olup, bireyin kendisiyle çekişmesine, çelişmesine ve tutarsızlık içine düşmeye açık hale gelmesine neden olmaktadır (Taburoğlu, 2022: 53). Kişilerin bireysel hesaplaşması biçiminde ortaya çıkan varoluşsal kimlik meselesi ve Doğu-Batı kültürel zıtlığı Atay'ın eserlerinin ana taşıyıcılarıdır (Ecevit, 2006: 422). Turgut evlidir, mühendistir ve toplumsal düzene uyum sağlamaktadır, bu da eserin başlarında tutunan olduğunun göstergesidir. Bireylerin hayatında deneyimlediği ani değişiklikler düşünsel ve fiili eylem açısından onların ikileme düşmesine sebep olmaktadır. Başkasının vefatı, emeklilik, başka bir kadın, beklenmedik ruh hallerine kapılmak, türlü tesadüfler, onlar adına romantik diyebileceğimiz bir fiili başlatır; ihtimaller dâhilinde bireylerde kısa süreli hareketlenmeye sebebiyet vermektedir (Taburoğlu, 2022: 17). Eserde de Turgut'un yakın arkadaşı olan Selim'in vefatı onda içsel hesaplaşmaya dönüşmesi, aslında ikileme

düşüğünün göstergesi olmaktadır. Hayatlarında ruhsal eylemlerin ön planda yer aldığı ve ruhunun derinliklerine inen Atay'ın kahramanları, nasıl ki somut dünyaya tutunamıyorlarsa, bedenlerine de tutunamazlar. Soyut akıl-somut beden, ruh-madde ikilemi, Atay'ın yazınsal dünyası incelendiğinde birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. *Tutunamayanlar*'ın Turgut'u dünya edebiyatının en güçlü taşıyıcısı olan *Faust* gibi bu ikilemde yakınmalara sahiptir (T: 307; Ecevit, 2006: 534). Selim'in vefatı sonrası *Tutunamayanlar*'ın Turgut'u da varoluşsal kimlik meselesini içinde hayatında tutunamayanlığa doğru yönelmektedir. “Kendine toplumun dışında bir yaşam kurmaya çalışan tutunamayanların Turgut'u eski giysilerini yok edip çırılçıplak kaldıktan sonra yeni baştan giyinirler” (T: 498). Selim'in vefat etmeden önceki yalnızlık içinde yazdıklarına Turgut sahip çıkar. Onun yazdıkları Turgut'un hayatını şekillendirmesine sebep olur (Taburoğlu, 2022: 49). Selim'in yazdıklarını okumak Turgut'ta ölüm korkusu oluşmasına da sebep olmuştur. Turgut bir gün rüyasında kendisinin öldüğünü görmekte olup rüyasından ter içinde uyandı ve derin düşüncelere daldı. Ölümü bu kadar yakınında hissetmek Turgut'u bir hayli sarsmıştır; eserde de Turgut'un bilinç akışında ortaya çıkacak olan Olric'ten de bahsedilmiştir. “O zamanlar Olric yoktu, o zamanlar durumlar bu kadar açık bir bakıma da belirsiz değildi” (T: 36).

Selim'in hayatını sorgulayıp hayatında değişim izlerinin rastlanması, Turgut için yön değişikliğine örnek olarak gösterebilmektedir çünkü Turgut Selim'in izlerini takip etmekte, tutunamayan örneği olan Selimleşme yolunda ilerlemektedir ancak Turgut bile aslında bunun henüz farkında değildir. Selim “Ne yapmalı?” başlıklı yazısında şöyle yazmıştır:

Bugüne kadar sürdürdüğüm gibi, çevremdeki kişilerin davranış ve tutumlarını bilinçsiz bir aldırmaçlıkla benimseyerek bu renksiz, kokusuz varlıkla yetinmeli mi; yoksa başkalarından farklı olan, başkalarının istediğinden çok farklı, köklü bir eylem isteyen gerçek bir insan gibi bu miskin varlığı kökten değiştirmeli mi? (T: 93).

Turgut bir yandan kendisini bir yandan da çevresindekilerin davranışlarını incelemeye başlamıştır. Turgut, bir konuşması sonrasında yarıda kalan sözünün arkasından kimsenin gitmemesi üzerine etrafındaki insanlara gereğinden fazla değer verip ilgi gösterdiğinin farkındalığını yaşamaktadır. “Almadıkları bir sürü Turgut vermişim onlara. Bu kadarıyla da idare edebilirmiş. Eski Turgutlara acıdı. Yalnız ben yaşamışım o Turgutları demek” (T: 403). Aslında etrafındakilere verdiği değerın israf olduğunu da fark etmiştir o anlarda.

Selim'in ardından yine Selim'e yakınırken bulur kendini Turgut. İkilemdeki yön

değişikliği başlamıştır bir kere. Öz eleştiri yapmaktan da alıkoyamaz Turgut. “Birçok meseleyi bırakıp gittin. Beni bıraktın bu makinenin çarkları arasında. Ben de dişlilere kendimi kaptırdım. Eteğimin ucundan bağlandım bu düzene.” Selim her ne kadar üstündekileri çıkarıp bu düzenden çıkması gerektiğini söylese de o sıralar bunu yapamayacağını düşünüp tutunacak bir yeri kalmayacağını söyler ve devam eder: “Düşünceler göklere yükseliyor, fakat vücut toprağa bağlı” (T: 307).

Turgut bir gün lokantaya yemek yemek için girdiğinde düşündü, düşündükçe terledi. Orada başka biri olmak istedi, istediği tam olarak dönüşüm ve başkalaşımdı. Ancak dönüşümün zorluğu korkutmaktadır onu: “Hayatında ilk defa başka bir insan olma özlemini duydu. Hiç bilmediği bir içkinin susuzluğu gibi bir duygu. Değişebilmek. Kendinin bile tanıyamayacağı bir varlık olmak. Bütün canlıların bile karşı koydukları bir değişim, başkalaşım” (T: 319).

4.2.Kendisini İncelemesi

Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar*’da yarattığı karakterler, her nefes alıp verdiklerinde, yaşamış olduğu çevreyi, hayatı ve her şeyden önce de kendilerini sorgulayan bireylerdir (Ecevit, 2006: 210). Biz gerçekten kimiz ve hangi yollarla “özne” şekline getiriliyoruz? Her şeyden önce özne nedir? Bu tarz sorular her ne kadar soyut gibi görünse de bireyin var oluşunu ve kimlik sahibi olma sürecini doğrudan ilgilendiren, bu açıdan aslında hayatın tam da içinden kaynağını bulan ancak cevabını bulmakta zorlanan sorulardır. Bu çok seslilik ve çok katmanlılık içinde *Tutunamayanlar*’ın ele aldığı pek çok sorunsalın yanında yoğun olarak kendini tanımlama çalışmasında olan Selim Işık’la hayatının belli bir noktasından sonra kendini tanıma yolcuğuna çıkan Turgut Özben’in hikâyesini okumaktayız (Mutlu, 2020: 1). Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*’da günümüz insanının çıkarı olmayan durumlar karşısında gösterdiği tutuk hareketlerini, aynı zamanda iç dünyasındaki çekişmeleri tanımlamakla birlikte tutunamayan için de şöyle demiştir:

Beceriksiz ve korkak bir hayvandır. İnsan boyunda olanları bile vardır. Dik arazide yokuş yukarı hiç tutunamaz. Yokuş aşağı kayarak iner (bu arada sık sık düşer). Genellikle başka hayvanların yuvalarında (onlar dayanabildikleri sürece barınırlar). Toplu olarak yaşamayı da bilmezler ve dış tehlikelere karşı birleştikleri de görülmemiştir. Kendilerini korumayı bilmezler. Fakat gene taklitçilikleri nedeniyle başka hayvanların dövüşmesine özenerek kavgaya girdikleri olur. Şimdiye kadar hiç tutunamayanın bir kavgada başka bir hayvanı yendiği görülmemiştir.(...) Öldükten sonra

cennete gideceği bazı yazarlarca ileri sürülmektedir. Fakat toplu ya da tek gittikleri her yerde hadise çıkardıkları için bunun pek mümkün olmayacağı sanılmaktadır (T: 149-151; Kardeşler, 2017: 84).

Turgut'u incelediğimizde yaşamış olduğu tecrübeler onun davranışlarını şekillendirmiştir. *Tutunamayanlar*'ın başkişileri Turgut ve Selim'in tecrübe ettiği çelişkiler, uyumsuzluklar ve yalnızlıkların ardında bütün kahramanların dönem dönem deneyimlediği olaylar yer almaktadır (Kardeşler, 2017: 162). Yaşanan bu tecrübeler bireylerin kendileri hakkında daha çok fikir sahibi olmalarını sağlamıştır aslında. Atay'a göre "Kendini çözemeyen kişi, kendi dışında hiçbir sorunu çözemez"(T: 76). Bireyin sorunların çözümüne odaklanabilmesi için öncelikle kendisinin incelenmesi gerektiğine bu sözlerle değinilmektedir. *Tutunamayanlar*'ın yazarına göre birey artık, toplumcu yaşamının koşullarından birinin bireye değinilmesi gerekliliğidir (Ecevit, 2006: 97). Turgut kendisini incelediği esnada "şey" diye adlandırdığı varlıktan söz etmektedir. Şey denilen varlık, romanın başkişisi Turgut için soyut bir varlıktır. O şey her neyse, Turgut'un içsel derinliğinde yer alan, kimsenin hatta kendisinin bile bilmediği bir "özben"lik olarak tanımlamaya çalıştığı ancak henüz keşfedemediği için şey olarak dile getirilmiştir:

Bu öyle bir şeydir ki kıskanır (...) anlatmaya başlarsın. Birden içinde bir duraklama duyarsın. Şey engel olur sana: 'Söyleme onu' der. Her şeyi anlatma belki sözlerinin arasında beni ele verirsin. (...) Her 'şey'i ayrıntılı anlatma o kadar. Bütün şey ayrıntılarda değil midir zaten? Ayrıntılarda ele vermez mi insan kendini? Başkalarına anlatamadıklarıyla beslenir, varlığını sürdürür o halde. Başkalarından sakladıklarıyla gelişir (T: 289-291; Ecevit, 2006: 173).

Turgut Özben, kimsenin farkında olmadığı, tanımlamanın oldukça zor olduğu ancak varlığından gayet de haberdar olduğu o varoluşsal özü yalnızca kendisine saklamak ister ve değerini sadece kendisi bilerek; onun alışlagelmiş bilim tasniflenmesi içinde yer edinmesini istememektedir. "Ben ne dediğimi biliyorum. Benim Turgut Özben'in öz benliği."(T: 288; Ecevit, 2006: 173). Kendi özünü incelediğinde, öz-benlik kavramı ile karşı karşıya gelmiştir. Aynı zamanda kendini Shakespeare'in oyunları ile kıyas yapmakta ve kendini Hamlet'e daha yakın bulmaktadır. "Ben herhâlde Hamlet'e yakınım diyordur Turgut" (T: 255). Atay gerçekten de bazı zamanlarda dokunaklı kişiliği, düzende var olan çarpık ilişkilere gösterdiği duruşla Turgut'u Hamlet anımsatmasıyla kurgulamıştır (Ecevit, 2006: 248).

Atay'ın eserlerinde oyun vurgusuna sık rastlanmaktadır. Turgut da Selim gibi hayatı oyun

metası üzerinden değerlendirmektedir. Üniversite yıllarında Selim, Turgut ve arkadaş grubunun kendi aralarında yaptığı kelime oyunlarından bahsederek “Hayatım ciddiye alınmasını istediğim bir oyundu.”(T: 31) der Turgut Özben. Aynı oyunu kendini tanıtırken de yapar Turgut. Kelime oyunları onun hayatının vazgeçilmezidir. “Benim, Turgut Özben’in öz benliği” (T: 323). Kendini iyi analiz etmiş, incelemiş olan Turgut, hayatında ciddiye alınmadığı vurgusunu bir kez daha yapmıştır.

Selim’in ölümünü öğrendiği günün ertesi sabahında, hayatı ve kendisini sorgulayan Turgut, insanların düşüncelerimize uygun şekiller alamamasından dem vurarak hayatın hapisane olduğundan bahsetmektedir. Aynı zamanda aynı yatakta yattığı eşinin sadece saçlarından canlı bir insan olduğunu anladığını söyler ve “Hayat, düşünceleri tutan bir hapisanedir. İnsan, can sıkıcı bir saç demetidir, ben de akılsız bir robotum” diyerek kendisine de ağır eleştiride bulunmaktadır (T: 32).

Kendini inceleme örneğinde Selim’i de incelediğimizde ardında bıraktığı notta kendinden şu şekilde bahseder: “Ben aşağılık sahtekârın biriyim. Kendime bile sahtekârlık ediyorum; dolandırıyorum kendimi” (T: 99). Eserin ikinci yarısında öz benliğini, kendini öğrenmek ve yazmak için iç dünyasının en derinlerine yolculuğa çıkan Turgut Özben, soyutlaşma aşamasının başında kendisini gösterir. Olric, Turgut’un iç dünyasında kendisiyle baş başa kaldığında içsel konuşmalarını insani özelliklere büründürmek için Atay’ın keşfettiği özgün bir kurgusal çözümdür (Ecevit, 2006: 250). Tutunamayan olarak ilk yolculuğuna çıkan Turgut artık okur olmaktan ziyade yazarlığa geçiş sürecinde tedirginlik yaşamakta ve dönüşümü gerçekleştirdiği esnada tekrar kendisini incelemektedir.

Benim büyük ve mustarip bir ruhum yok ki Olric. Ben on ikinci dereceden resmi bir Türk vatandaşıyım. Törelere bağlıyım yazamam ben. Ben fakir bir Turgut’um. Turgutların en önemsizi. Şimdiye kadar yaptığım bütün tahliller normal çıktı; böyle bir şeye rastlanmadı. Ben düz bir çizgi üzerinde sürüp giden yaşantımın, bazı beklenmedik olaylar –bunlara örnek demek de fazla iyimserlik olur- nedeniyle küçük etkileşimler göstermesi üzerine, aslında çok zayıf olan bağlarımı kopararak –buna koparmak dersem fazla kötümserlik olur- süresi ve sonu belirsiz atılışa, benden başka kimsenin farkına varamayacağı bir kavgaya sürüklenmeye karar vermek için elindeki imkânlarla düşünmeye çalışan bir macera heveslisi, bir karınca, bir ne bileyim, böyle şartlar altında herkesin aptallık sayacağı bir teşebbüsün basit bir noktasıyım (T: 581).

4.3.Mevcut Varsayımların Eleştirel Olarak Değerlendirmesi

Eser başlı başına bir eleştiri niteliğinde olup, *Tutunamayanlar* romanı, toplumun temel yapı taşı olan insanı tek tipleştirme, monotonlaştırma, sistematize etme ve yola getirme çabalarına başkaldırı niteliğindedir (Kardeşler, 2017: 89). Eserdeki oyun teması, hayata karşı gösterilen başkaldırı örneğidir. Turgut’un da içinde yer aldığı bireylerin, kendi korunaklı değerlerini yaşama dâhil etme, gelişmek ve yozlaşmanın içinde yer almamak, ‘özben’ine kavuşmak isteğinde olan bireyin bu savaştaki korunaklı limanıdır. Bir varoluş stratejisi olmakla birlikte giderek varoluşun kendisidir; bireyin toplumsal/maddesel şartlar sebebiyle hayata geçiremediği gerçeğidir; hatta ve hatta oyun, “gerçek” in tam anlamıyla kendisidir (Ecevit, 2006: 277). Oyun temasına devam ederek hayat içindeki duruşundan bahsederken Turgut, düne bağlılığı ve yarına korkusuzca atılabilmekten bahsederken şu cümleleri kullanarak aslında çoğu kişinin dünde kaldığı ve düne bağlı kaldığını eleştirmektedir: “Bir gün öncesine korkak bir bezirgânlıkla sarılmadan yaşayabilecek miyiz? Yoksa yarından korktuğumuz için düne köle gibi bağlanacak mıyız?” (T: 316).

Kendini inceleme yolunda ilerlerken kendisine de sıkça eleştirel yaklaşımda bulunmaktadır Turgut: “Hiç kimseyi anlamıyorum. İnsanların arasına karışıp onlara uyduğum için de kendimden nefret ediyorum” (T: 426).

Selim’in ölümünü kabullenmekte zorlanan Turgut kendi insanlığı üzerinden yorum yaparak, ağır bir üzüntü sonrası yapılması gerekenleri dile getirir eleştirel bir söylemle: “İnsan gerçeklere karşı durur, yaşar ve olduğu gibi yaşamayı sürdürür Selim” (T: 31).

Selim ardında bıraktığı notunda kendini eleştirmekten bahseder. Bunu da ‘otokritik’ olarak tanımlar. Bu işlemin yapılması için kişinin önce eylem yapması gerektiğini düşünmektedir: “Kendini eleştirmenin, kendinden yakınma çerçevesinden çıkması gereklidir” diye yazmıştır (T: 98). Selim’in otokritik yapmasıyla birlikte Turgut’un da sürekli otokritik yaptığı gözlenmektedir. Turgut tutunamayanları düşünmektedir. Çünkü tutunamayan olabilmek için güzelce elekten geçilmesi gerekiyordur. Öyle herkes gelip tutunamayan olamamaktadır. Turgut’a göre tutunamayanlar ince elekten geçirilmeliydi hatta süzgecin varlığı rahatsızlık yaratmamalı vurgusu da yapılmıştır. “Fakat tutunamayanların bu kadarcık bir titizlik göstermesi de yadırganmamalıydı.”(T: 380).

Turgut, dönüşüm içindeyken bulunduğu çevreden uzaklaştığını, sıyrıldığını hissetmektedir.

Bu his dönüşüm farkındalığının başladığını göstermektedir, aynı zamanda içinde bulunduğu duruma eleştirel gözle bakabildiğinin de bir diğer göstergesidir. İçinde bulunduğu mahallenin ve çevrenin eleştirisini yapmaktadır. Farkındalık sonrası gelen eleştiri, aslında üzümlü beddua etmesine sebep olmaktadır. “Ne kadar tutucu görünüyordunuz. Ne hileleriniz vardı. Ne kadar zayıf bağlarla bir arada tutuyormuşsunuz toplumu.” Aralarından ayrılıp uzaklaştığında yaşanacakları şöyle dile getirir: “Sahte bir şaşkınlık göstereceksiniz. Sizi hesaba katıp yola çıkanları büyük bir hayal kırıklığına uğratiyorsunuz” (T: 403).

Turgut zaman ne kadar geçerse geçsin, dönüşümün her evresinde kendini incelemeye ve özeleştiri yapmaya devam etmektedir. “Neden her istediğimi anlatamıyorum? Neden aynı yaşantının içinde bulunan insanlarla hiç ilişki kuramaz oldum?” (T: 408). Kendini inceleyen, ikileme düşerek içinde bulunduğu durumu eleştirmeye başlayan Turgut, yavaştan dönüşmeye başlamıştır bir kere.

4.4.Dönüşüm Sürecinin Farkında Olması

Basamakların çoğunda oyun kavramı karşımıza çıkacaktır çünkü oyun Atay için çoğu evrede kendini ifade etmenin bir yöntemi haline gelmiştir. Oğuz Atay, bir “tutunamayan insan” portresi oluşturma isteği içindeyken, eserde dile getirdiği derin hesaplaşmaları, ruh çözümlemelerini, ayrıntıları, içsel konuşmaları ve anlatabilmeyi ancak oyunla mümkün olabileceğinin bilincindedir (Kardeşler, 2017: 82). Tutunandan tutunmayana dönüşümün simgesi Turgut Özben’dir. Çünkü Selim’in intiharına kadar geçen sürede Turgut mühendistir, evlidir, rahat bir hayat sürmektedir ve iki çocuk sahibidir yani tam bir tutunandır. Ancak aldığı haberle Turgut’un değişim süreci başlamaktadır (Kardeşler, 2017: 146). Selim’in tutunamayan olması doğuştan kaynaklanırken, Turgut’un farklı ve farkındalıklı yapılmış bir seçimidir (Ecevit, 2006: 293). Selim arkasında mektuba benzer bir yazı bırakarak hayatına son vermişti. O zamanlar Olric diye bahsedilen Turgut’un hayali arkadaşı yoktu. Turgut kendi kendine mektubun neden gelip onu bulduğunu sorguluyordu. “Demek hafifçe söylenme alışkanlığı ve kendi kendine konuşma o gece başlamıştı.” (T: 25-26). Turgut Özben kendine geldiğinde, gerçek benini yaşayabilenlerin aslında tutunamayanlar olduğunu anlamıştır (T: 26). Selim eğer ölümü tercih etmeyip yaşasaydı, Turgut da uyanmış olmayacak ve hayatını sorgulamayacaktı. Bu farkındalık, Turgut için rasyonel düzenin dışına çıkarak gerçekleşmektedir (Mutlu, 2020: 60). Selim’in arkasında

bıraktığı yazı Turgut'un dönüşümünün başlangıcı olarak düşünülebilir. Turgut, Selim'in ölümünün ardından perdeyi biraz aralamak, bilgi edinmek için Selim'in evine gittiği sırada "Ne yapmalı?" başlığı altında yazıya denk gelir ve içsel çatışma yaşar okuyup okumamak adına. Bu anksiyete esnasında kendi kendine konuşurken Olric artık oluşmaya başlamıştır. Olric'in oluşumunu şu sözlerle anlamaktayız: "Efendim? Batsın efendin senin! Ne olur çıkıp gidelim buradan.(...)" (T: 93). Dönüşüm çerçevesi içerisinde Turgut eskiden önemsemediği şeyleri artık önemser olmuştu. Evinin dış görünüşünden tutalım da daire içindeki küçük aksaklıklar aklına takılır olmuştu. Örneğin: Düşün tepesinden akmaması, evyenin sık sık tıkanması... Tüm bunları neden sorguladığını düşünürken, bir yandan da dönüşümün farkına varıyordu Turgut.

İnsan bunları neden görür? Daha doğrusu neden bunlara takılır aklı? Basit: demek yürümeyen bir şeyler var. Evet, ama yürümeyen şey nerede? Eşyada mı? Yoksa... Turgut henüz düşünemiyordu; yalnız bir huzursuzluk, huzursuzluk bile değil, insanı bazı şeyleri yapmaya ve bazılarını yapmamaya, fark ettirmeden iten ve davranışlarında, eski alışkanlıklarına yabancı gelen küçük değişiklikler. Eve dönerken acele etmek için ihtiyaç durmuyordu içinde, örnek olarak. Bu ihtiyaç eksikliğini de düşünmüyordu aslında; sadece eve dönerken acele etmiyordu (T: 44).

Bir gün Turgut, lokantaya yemek yemek için girdiği esnada dönüşümü ve başkalaşmayı düşünmüştür. Dönüşümün farkındadır, dönüşüm kendi içinde yol almaya başlamıştır. "Kendimi bırakmalıyım" diye söylendi. Direnmekten vazgeçmeliyim. Yaşamalıyım ve görmeliyim. Bilmediğim bir ülkeye yolculuktan korkmamalıyım."(T: 320). Dönüşüm için cesareti de kendi kendine vermektedir Turgut. Tutunamayan olma yolunda ilerlediğini hisseden Turgut, Selim'in ölümünün ardından Metin'le buluştuğunda bunu şu cümleyle dile getirmektedir. "Gerçekle düş birbirine karışıyor; yalanın nerede bittiğini anlayamıyoruz. Tutunacak bir dalımız kalmıyor. Tutunamıyoruz." (T: 254). Turgut dönüşüme ve değişime atılmak üzere olduğunu şöyle dile getirmiştir: "Sonu belirsiz bir kavgaya atılıyoruz Olric." (T: 418).

Turgut'un dönüşüm sürecini kendi öz benliğini tamamlama ihtiyacı da körüklemektedir. Polat (2018: 105)' a göre Turgut'un tamamlanma isteğine "ben" prizmasından kırılan ışık parçalarına benzeterek Olric'in de ona bazen şahitlik ettiğini dile getirmektedir. Turgut toplumsal düzene aykırı yaşamak istemektedir artık, yenilik görmek ve yaşamak istemektedir. "Onların istediği gibi yaşamak istemiyorum" der ve devam eder "Kendime yeni bir önsöz yazmak istiyorum. Yeni bir dil yaşatmak istiyorum." (T: 541).

4.5.Yeni Roller, İlişkiler ve Eylemler İçin Yeni Seçenekler Keşfetmesi

Dönüşüm sürecinin farkında olan Turgut, artık yeni hayatındaki yeni Turgut için yol almaya başlamıştır. Bu yolda ona eşlik eden en yakın arkadaşı tabi ki Olric olacaktır. Olric, Turgut'un bölünmüş kişiliğinin alt benidir ve ilk defa genelevde ortaya çıkmaktadır. Olric Turgut'un Sancho Pancası olacaktır. Turgut ilk kez Selim'in intiharının sebeplerini araştıran bir arkadaş olmaktan ziyade tutunamayan olmaya doğru ilk ciddi hareketini genelevde gerçekleştirmektedir (Kardeşler, 2017: 116). Somut dış dünyadan ve maddesel yaşamdan uzaklaşan Turgut, iç dünyasına sığınmaya başlamaktadır. Bu ortaya çıkarmış olduğu iç dünyada yine kendisinin hayal dünyasında bulunan iç kişiliği Olric ona yol arkadaşlığına başlamaktadır (Kardeşler, 2017: 147). Tutunamayan olma serüveninde, yol arkadaşı Olric ile emin adımlarla ilerlemektedir Turgut. Tutunamayan Turgut, bir nevi Selimleşiyordu aynı zamanda.

Ecevit (2006: 193)'e göre Selimlik; korkudur, yabancılaşımdır, iletişimsizliktir, yalnızlıktır, Oblomovluktur, hayata karşı zayıflıktır; bireyin yaşamda dibe vurmuş durumudur. En dibe vurup, ayakları yere bastığında ise kendine ulaşip yeniden var olmaktır. Turgut da şu anki rolü olan tutunandan sıyrılıp farklılaşma adına yeni rol keşfi olarak Selimliği yani "tutunamayanlar"ı bulmuştur. Bunu da eserde Tunç Devri- Utanç Devri gibi teşbihlerle süsleyerek anlatmıştır. "Utanç devri, tutunamayanların(disconnectus erectus) ortaya çıktığı tunç devrinden hemen sonra gelen tarih öncesi dönemdir." (T:430).

Eserde yer alan İTHAF ve MUKADDİME bölümü mısralardan oluşmaktadır. 10. Mısra da tutunamayanlardan bahsetmektir. Turgut'un tutunandan yeni bir rol olan tutunamayanlar onun için keşiftir aynı zamanda. Atay eserde tutunamayanları şu şekilde dile getirmiştir:

Garip Yaratıklar Ansiklopedisi'nden:

Tutunamayan(disconnectus erectus): Beceriksiz ve korkak bir hayvandır. İnsan boyunda bile olanları vardır. İlk bakışta dış görünüşü ile insana benzer. Yalnız, pençeleri ve özellikle tırnakları çok zayıftır. Dik arazide, yokuş yukarı hiç tutunamaz. Yokuş aşağı kayarak iner. (Bu arada sık sık düşer). Tüyleri yok denecek kadar azdır. Gözleri çok büyük olmakla birlikte, görme duygusu zayıftır. Bu nedenle tehlikeyi uzaktan göremez.

Erkekleri yalnız bırakıldıkları zaman acıklı sesler çıkarırlar. Dişilerini de aynı sesle çağırırlar. Genellikle başka hayvanların yuvalarında (onlar dayanabildikleri sürece) barınırlar. Ya da terkedilmiş yuvalarda yaşarlar. Belirli bir aile düzenleri yoktur. Doğumdan sonra ana, baba ve yavrular aynı yerlere giderler. Toplu olarak yaşamayı da bilmezler ve dış tehlikelere karşı

birleştikleri de görülmemiştir. Belirli bir beslenme düzenleri de yoktur. Başka hayvanlarla birlikte yaşarken onların getirdikleri yiyeceklerle geçinirler. Kendi başlarına kaldıkları zaman genellikle yemek yemeyi unuturlar. Bütün huyları taklit esasına dayandığı için, başka hayvanların yemek yediğini görmezlerse, acıktıklarını anlamazlar. (Bu sırada çok zayıf düştükleri için avlanmaları tavsiye edilmez).

İçgüdüleri tam olarak gelişmemiştir. Kendilerini korumayı bilmezler. Fakat –gene taklitçilikleri nedeniyle- başka hayvanların dövüşmesine özenerek kavgaya girdikleri olur. Şimdiye kadar hiçbir tutunamayanın bir kavgada başka bir hayvanı yendiği görülmemiştir. Bununla birlikte, hafızaları da zayıf olduğu için, sık sık kavga ettikleri, bazı tabiat bilginlerince gözlenmiştir. (Aynı bilginler, kavgacı tutunamayanların sayısının gittikçe azaldığını söylemektedirler.)

Din kitapları, bu hayvanları yemeyi yasaklamışsa da, gizli olarak avlanmakta ve etleri kaçak olarak satılmaktadır. Tutunamayanları avlamak çok kolaydır. Anlayışlı bakışlarla süzerseniz, hemen yaklaşırlar size. Ondan sonra tutup öldürmek işten değildir. İnsanlara zararlı mikroplar taşıdıkları tespit edildiğinden, Belediye Sağlık Müdürlüğü de tutunamayan kesimini yasak etmiştir. Yemekten sonra insanlarda görülen durgunluk, hafif sıkıntı, sebebi bilinmeyen vicdan azabı ve hiç yoktan kendini suçlama gibi duygulara sebep oldukları, hekimlerce ileri sürülmektedir. Fakat aynı hekimler, tutunamayanların bu mikropları, kasaplık hayvanlara da bulaştırdıklarını ve bu sıkıntılardan kurtulmanın ancak et yemekten vazgeçmekle sağlanabileceğini söylemektedirler.

Hayvan terbiyecileri de tutunamayanlarla uzun süre uğraşmış ve bunları sirklerde çalıştırmak istemişlerdir. Fakat bu hayvanların, beceriksizlikleri nedeniyle hiçbir hüner öğrenemediklerini görünce vazgeçmişlerdir. Ayrıca birkaç sirkte halkın karşısına çıkarılan tutunamayanlar, onları güldürmek yerine mahzun etmişlerdir. (Halk gişelere saldırarak parasını geri istemiştir.)

Filden sonra, din duygusu en kuvvetli olan hayvan olarak bilinir. Öldükten sonra cennete gideceği bazı yazarlarca ileri sürülmektedir. Fakat toplu, ya da tek gittikleri her yerde hadise çıkardıkları için, bunun pek mümkün olamayacağı sanılmaktadır.

Başları daima öne eğik gezdiği için, çeşitli engellere takılırlar ve her tarafları yara bere içinde kalır. Onları bu durumda gören bazı yufka yürekli insanlar, tutunamayanları ev hayvanı olarak beslemeyi de denemişlerdir. Fakat insanlar arasında barınmaları –ev düzenine uymamaları nedeniyle- çok zor olmaktadır. Beklenmedik zamanlarda sahiplerine saldırmakta ve evden kovulunca da bir türlü gitmeyi bilmemektedirler. Evin kapısında günlerce, acıklı sesleriyle bağıarak ev sahibini canından bezdirmektedirler. (Bir keresinde, ev sahibi dayanamayıp kaçmışsa da, tutunamayan, sahibini kovalayarak, gittiği yerde de onlara rahat vermemiştir.)

Şehirlere yakın yerlerde yaşadıkları için, onları şehrin içinde, çitle çevrili ve yalnız tutunamayanlara mahsus bir parkta tutarak, sayılarının azalmasını önlemeyi düşünmenin artık zamanı gelmiştir (T: 149-151).

Turgut, Selim’ in ölümünü ve ardındaki izleri takip ederek yeni rol için yeni seçenekler keşfetmektedir. Keşfetme aşamasında hazırlık yapmaktadır Turgut, “Turgut geceye istediği gibi hazır olmak için, önce odasına çıkıp biraz uyumuş, sonra da tıraş olup yıkanmıştı. Beyaz gömleğinin ütüsünü beğenmedi, kolacıya gönderdi. Elbiselerini fırçalattı,

ayakkabılarını boyattı. Oyuna çıkıyoruz: hazırlıklarımızda bir eksiklik olmamalı.” (T: 249).

4.6.Eylem Planı Düzeni Oluşturması

Öznenin hayata kavuşamadığı durumlarda, belirsizliklerin aralanması için çeşitli yöntemler mevcuttur. Gölgede kalan ya da sır gibi saklanan durumları meydana çıkarmak için alışılmış düzenden ayrılıp kendini soyutlama ya da bir diğer deyişle düzene yabancılaşma en iyi yöntemdir (Ecevit, 2006: 170). Soyut düzlemde sürekli içsel hesaplaşma içerisinde olan Atay, eserlerine de bu durumu yansıtmıştır. Atay’ın kaleme aldığı karakterler, kişiliklerini çalışarak arılaştırmak isterler ve de kendileriyle sürekli bir hesap kitap içinde olup, öz benliğine kavuşma arzusu içinde yaşamaktadır; bunu harekete geçirmek için de oyunu bir araç olarak kullanırlar (Ecevit, 2006: 276). Turgut’ta da bu durum söz konusudur. Turgut, Selim’in vefatı sonrasında başlamış olduğu araştırmalarına devam ederken kendisiyle hesaplaşmaktadır, arayış haline bürünmektedir aynı zamanda dönüşmeye de başlamıştır, dönüşüm aşamasında eylem planı düzeni oluşturmaktadır. Bunu yaparken önce Selim’in iç dünyasını algılayabilmek için Turgut, Esat’la buluşarak Selim’ in o dönem okuduğu kitapları öğrenmektedir (T:347; Parla, 2021: 216). Selim’in arkadaşı olan Metin’i alkollü masaya oturtup konuşturmayı planlamıştır (T: 254). Ve bu planını da uygulama dökmüştür. Daha sonrasında da Metin ile telefon görüşmesi yapan Turgut Metin’e Selimle arasında geçen her şeyi noktasına kadar anlatmasını istemektedir (T: 369; Parla, 2021: 216). Üçüncü planı ise Turgut Özben’in Günseli’yi bulması ile başlamaktadır. Günseli Selim’in büyük aşkı olmasıyla birlikte ölmeden önceki anılarına sahip olan kişidir. Ondan da almış olduğu bilgiler onun için değerli olmaktadır. Son okuyacağı metin ise Selim’in günlüğüdür (Parla, 2021: 219). Daha sonrasında planlarını zihninde oturtan Turgut, Selimleşmek daha doğrusu tutunamayan olabilmek adına yolculuk yapması gerektiğini düşünerek planlama yapmaya devam etmektedir Turgut: “Masanın yanına geldi, oturdu. Cebinden not defterini çıkardı. Masanın kenarına dayadı. Program yapmalıyım, bu işi sonuçlandırmalıyım. Nereden başlamalı? İşlerim ve evim ne kadar vaktimi alıyor? Kimsenin ne yaptığımı anlamayacağı bir zaman kalmalı bana.” (T: 329). Böylelikle öze dönüş arzusu içinde, tutunamayan olma yolunda zihninde şemalar oluşturmuş, belirli plan doğrultusunda ilerlemektedir.

4.7.Planlarını Oluşturmak İçin Bilgi ve Yetiler Edinmesi

Selim’in gidişinin ardından istediği bilgileri edinebilmek adına, Turgut’un planı Metin’i

konuşturup Selim hakkında daha çok bilgi edinmek olmuştur. Bilgi edindiği takdirde Selimleşme yolunda daha da ilerlemiş olacaktır. Bu plan doğrultusunda Metin'i alkollü masaya oturtup, sarhoş edip yeni bilgiler edindikten sonra Selimle daha önce de yaptıkları gibi kerhaneye gidip zihninde olanları tekrar canlandırıp ona aktarmasını beklemektedir. Kerhanedeki herkes de ona göre birer oyuncudur ve bu oyuna onları da katar.

Dostlarım! Burada dostlar arasındayım. Buranın kralıyım. Sorarım sizlere, kim, bir ülkeyi bu kadar ucuza ele geçirmiştir? Ben, kraliçeye rüşvet vererek, kerhanistanı ele geçirmiş bulunuyorum. Fakat şurasını da belirtmek isterim ki, bu zafer kolay olmamıştır. Bütün hükümet darbelerinde olduğu gibi, gecenin geç ve bir saatini seçtim. Muhafızlara içki dağıttım. Kızların bacaklarını okşadım. Kalanları da müzikle uyuttum. Şimdi artık planımı tatbik mevkiine koyabilirim (T: 268).

Böylelikle plan içindeki planını kerhane halkına arz eder. Tutunamayan olma yolunda hızla ilerleyen Turgut sadece bir tutunamayan değil aynı zamanda yazarlığa soyunan tutunamayan bir Turgut olma yolunda ilerlemektedir. Bu ilerleyiş doğrultusunda uzun bir yolculuğa çıkmış, bu yolculukta da kendine ve Olric'e yol arkadaşı olacak kitapları tercih etmiştir. Kitaplar onlara sadece yol arkadaşı olmayacak, yazarlık yolunda yeni bilgi ve yetenekler edinmesini de sağlayacaktır.

Adam kitapların parasını hesapladıktan sonra, Turgut bir paket de kâğıt istedi. Bir kelime söylemek yok Olric. Peki efendimiz. Kitapları sardırmadı. Kitapçıyla birlikte onları arabaya taşıdılar, arka kanepenin üstüne yığdılar. Turgut adama, bir açıklama yapmış olmak için, uzun bir yolculuğa çıktığını, bu yolculuğun ne kadar süreceğini bilmediği için, yolda okumak üzere bu kitapları aldığını söyledi (T: 583).

Uzun bir yola çıkan Turgut bilgi edinme evresine geçmiş, Selim'in tuttuğu günlükleri satır satır okuyarak Selimleşme ve onun gibi tutunamayan olmak nasıl olduğunu öğrenmektedir. “Beni hayata bağlayan tek şey bu günlük. Onun için yazıyorum...” (T: 616) diyerek yazar olmak istediğinin ipuçlarını da vermektedir.

4.8.Yeni Rollerini Edinmeye Çalışması

Artık dönüşüm neticelenmeye başlamıştır. Çıkmış olduğu bu yolculukta kitaplar en yakın arkadaşı olacaktır Turgut'un. Turgut kitapçıdan *Don Kişot*'u, *Oblomov*'u, Dostoyevski'nin ve Kafka'nın romanlarını alır. Turgut'un gidişinin ardındaki sır perdesini bu kitapların aklın serüvenini, bireyselliğe ket vuran halleri sorguya alması ile anlaşılabilir. Artık Selim gibi Turgut da çağdaş bir Pikaro'dur (Kardeşler, 2017: 125). Bu kitapların hepsinin zihnini macerasını ve varoluşsal durumları sorgulayışları, Turgut'un kaçışının manasını sorgulayışını göstermektedir. Ardında bıraktıkları toplumsal kabullerle yeni baştan hesaplaşmaya kalkışılmaz. Hesaplaşma aslında kaçışın kendisidir. İsa'nın çarmıha gerilmesinin nedenleriyle kendisinin ve diğer çağdaş tutunamayanların toplumun dışına itilmelerinin nedenleri arasında bir paralellik kurmaktadır Atay. İsa'yla alakalı bilgilerin bir polis raporu parodisi şeklinde yazılması da bu açıdan dikkat çekicidir (Apaydın, 2007: 66).

Yeni rol edinmeye çalışan Turgut içsel konuşması esnasında kendine öğütler vermeye başlamıştır: "Kendimle biraz yalnız kalmalıyım. Kendimi karşıma alıp öğüt vermeliyim. Bilmediğim bir maceraya atılıyorum çünkü." (T: 322).

Turgut yeni kimliğiyle atıldığı bu macerada yaşamanın anlamına değinmek istiyordu. Olric ile bir konuşmasında şöyle söylemektedir: "Ölümü bilerek yaşamak istiyorum Olric. Yaşamanın anlamını bilmek için, ölümün anlamının karanlıkta kalmasını istemiyorum" (T: 349).

Turgut'un tutunamayan olmaya başlamasının örneklerini romanda görmekteyiz. Hantal yapıya sahip olan devlet daireleri de Turgut için oyun alanıdır. Turgut'un bu seferki oyunu genel müdüre imza attırmaktır. Selim için oyun tutunanların dünyasından uzaklaşmak için bir araçtır. Turgut için de oyun devlet otoritesini küçük burjuva değer yargılarını aşabilmek amacıyla kullandığı bir araçtır (Kıvanç Kardeşler, 2017: 118). Atay'ın eserde ele aldığı kişiler, toplumsal düzenden ayrılarak kendilerine iç dünyalarında yeni kimlik oluşturmaya çabalamaktadırlar (Ecevit, 2006: 172). Turgut'un da bütün çabası yeni kimliğine ulaşmak içindir. Eserin ikinci yarısında öz benliğini, kendini tanımak ve yazmak amacıyla kendi derinliklerine yolculuk eden Turgut Özben dönüşüm sürecinin başlangıcında belirir. Olric, Turgut'un iç dünyasında kendisiyle yalnız kaldığında içsel konuşmalarını insani özelliklere

büründürmek amacıyla Atay'ın kullandığı kendine has kurgusal çözümdür (Ecevit, 2006: 250).

4.9.Yeni Roller ve İlişkilerde Rekabet Duygusu ve Kendine Güven Geliştirmesi

Turgut'un yeni rol olarak adlandırdığımız tutunamayan Turgut olması üçüncü bölümde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü bölüm, Turgut'un tutunamayanlık macerasında farklı bir dereceye gelmiş olduğunu göstermektedir (Kardeşler, 2017: 122). Tutunamayan olma kademesindeki Turgut'ta daha önce gözlemlemediğimiz özgüven ve rekabet özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Metin'i konuşturmak için gittikleri kerhanede, kerhanistanı ele geçirdiğini düşünen Turgut, oranın kralı olduğunu iddia ederek planını gerçekleştirme yolunda hiç olmadığı kadar özgüvenli ve rekabet duygusuna kapılmaktadır. Kendi içinde aşırı alkole bağlı sıkıntılar yaşamış olsa bile dayanması gerektiğini ve oyunundaki kozların hepsini henüz oynamadığını kendine hatırlatmaktadır. "Dayanmak gerek, daha bütün kozlar oynanmadı, son çıkış yapılmadı." Aynı zamanda kerhanede bulunan Safter isimli birine kim olduğunu sorduğunda "Eski bir kumarbaz, efendim." cevabını alır ve bu efendim kelimesi özgüvenini daha da artırır (T: 274). Kerhane kralı olan Turgut, gözeneklerinden hava girmesini emretmiştir oradakilere. Gerekirse ince elbiseler giydirilmesini istemiştir. "Büyük yelpazeler getirin, iki adamın taşıyamayacağı kadar büyük yelpazeler. Mısır resimlerindeki firavunlara tutulanlar gibi geniş tüylü" (T: 276). Bu cümlelerden de Turgut'un oldukça özgüvenli olduğu gözlemlenebilmektedir.

Bir gün yazıhanede oturan Turgut, Selimleşme ve tutunamayan olma yolunda özgüven sahibi olmuş, yeni rolünü hayata geçirmek için adımını atmıştır. Telefonu açarak Ankara'da bulunan Selim'in yakın arkadaşı Metin'i arayarak, Selimle arasında olan biteni yazılı olarak istemiştir. Çünkü artık okur olmaktan ziyade yazar olacaktır ve yazarlık serüveninde yeni kimliğini doyasıya yaşamak istemektedir. Metin'i aradığı esnada kullanılan şu cümle de bunu göstermektedir. "Sahneye çıkıyoruz Olric" (T: 404).

Artık sahne Olric ve Turgut'undur. Topluma ayak uydurmayı bırakıp doludizgin yaşamayı öğrenmiştir Turgut. Düzenin kölesi olmaktan çıkmış, yeniliklere aç ve açıktır. "Ey insaf sahipleri! Ben ve Olric sizleri sarsmaya geldik" diyerek rekabet ve özgüven duygusuyla dolup taşmaktadır. "Açın kapıyı! Biz geldik! Korkudan dudağınız uçuklamasın" (T: 542) gibi cümlelerle de söylemlerine devam ederek, kendisine yüklenen özgüven ve rekabet duygusunun karşısına çıkan bireylerin korkuya kapılmasını engellemek istemektedir.

4.10. Kazanılan Yeni Perspektifleri Kendi Yaşamına Uyarlaması

Romanın ilerleyen bölümlerinde nihai başarıya ulaşacak olan Turgut Özben'in başkaldırısı, bireysel açıdan değerlendirildiğinde bir devrim özelliği taşımaktadır; dünyanın birlik güçleri tarafından engellendiği halde bireyin gelişmesi gerçekleşmiştir (Ecevit, 2006: 286).

Turgut, Metin'den Selimle arasında geçen her şeyi yazmasını istemiş ve bunu derhal yapmasını istemiştir. Artık yaşamında o da bir tutunamayandır. Tutunamayan olma, istediği şeyleri vakit geçirmeden söyleyebilmektir. “Metin! Hemen gönder mektubu. Bekliyorum” (T: 406).

Selim'in ölümünün ardından yaptığı o kadar araştırma ardından bir rapor hazırladığını söyler Turgut. Ancak rapor Turgut'u anlatmaktadır. Yaşadığı araştırma sürecinde kendini aramış ve sonunda bulmuştur.

Bu rapor değil, bu bildiğiniz kelimelerle yazılmış bir araştırma değil. Yaşayan, nefes alan, ıstırap çeken, haykıran bir belge bu. Bu belgeyi okumayacağız Olric. Bu belgeyi, raporu yaşayacağız, anlıyor musun Olric?” der ve devam eder: “Bu belge biziz Olric. Ben Turgut Özben, elle tutulur bir belgeyim ben. Yüzüme baktıkça okumalısınız beni. Aranızda durmadan dolaşacak elden ele gezecek canlı bir delil (T: 544).

Artık tutunamayan olan Turgut kendini şöyle ifade etmektedir. “Ben özel teşebbüsüm Olric. Herkesle birlikte kalkıp, herkesle birlikte oturmam. Ben Amerika'yı keşfetmiş adamım” (T: 542). Tutunamayan Turgut artık rol yapamamaktadır. Zevk almadığını fark ettiği şeyleri devam ettirememekte, Selim'in günlüğünü okumak için uzun bir yolculuğa çıkmak istemektedir. “Uzun ve hazin bir yolculuk olacak, geçmişten geleceğe uzanan bir yolculuk. Bu yolculukta ben gelişimimi yaşayacağım. Kendime bu hürriyeti vermeden önce, kutuyu açıp bir satırını bile okumaya cesaret edemezdim. Yol uzun ve zahmetli. Bana müsaade.” (T: 560). Ve yolculuk için hazırlık başlamıştır. “Eşyalarımızı hazırla Olric, gidiyoruz.” (T: 565). Tutunamayan Turgut ve Olric, çıkmış oldukları uzun bir yolculuğa trenle devam etmişlerdir. Bu yolculuk içsel yolculuğudur aslında Turgut'un. Oturarak uyumayı öğrendi, kompartımandaki yabancılarla arkadaş oldu, tanımadığı kişilere el salladı. Trenin de bir adabı vardı onları öğrendi. “Trenin uğradığı bir şehre geldiler. Turgut bankaya uğrayarak bütün parasını çekti. Arabasını şehirde bir sokağın köşesinde bıraktı. Eşyasını, yeni satın aldığı bir bavula doldurdu ve trene bindiler” (T: 713). Romanın sonunda Anadolu'nun bilinmez yollarında Turgut'un bölünmüş kişiliğiyle, tren aracılığıyla

önceden planlanmamış yolculuklar yaptığı böylelikle ortadan kaybolduğu gözlenmektedir (Kardeşler, 2017: 128). Turgut bu trenle yolculuk hikâyesini trencilik olarak ifade etmektedir. Dışarıdaki hayattan oldukça uzakta, iç dünyasına yönelmiş durumdadır. “Çocuk gibi oldunuz efendimiz. Evet, çocuklaşıyorum Olric, trencilik oynuyorum. Bütün oyunları nasıl oynamışsam bunu da öyle oynayabilirim Olric, istediğim gibi. Trenin dışında kalan dünyaya aldır mıyorum artık” (T: 716). Çocuklaşmak, bir bakıma özgürleşmektir onun için. Ona dayatılan tüm rollerin reddidir. Toplumsal normlardan uzaklaşmak bir bakıma onu benliğine kavuşturmuştur. Dönüşümün en güzel haline bürünmüştür, kendisi olmuştur.

Tutunamayanlar Ansiklopedisi için Turgut da ilk adımları atmış, yazmaya başlamıştır artık. Olric olarak bahsedilen zihinsel ürün kişisinden yani kendinden cesaret bulduğu da gözlenmektedir. “Ben de yavaş yavaş kendi bölümümü yazıyorum; bazı küçük değişiklikler yapmama izin verileceğini söylüyor Olric.” ve ilerisi için planlarını da şöyle dile getirmektedir: “Romanlar yazacağız, bitip tükenmeyen romanlar. *Tutunamayanların Sonu*, *Tutunamayanların Dönüşü* gibi. Tutunamayanların romanı biter mi?” (T: 720).

5. SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu kısımda araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlara, tartışmaya, önerilere ve gelecek araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgulara ait sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Her edebi eser yazıldığı dönemin şartlarını ve imkânlarını okuyucularına yansıtmaktadır, *Tutunamayanlar* romanında da yazılmış olduğu dönemin izlerine rastlanmaktadır. Bu izler okuyucu açısından bilgi niteliğinde olmaktadır.
- Eserler yazarların iç dünyası, bilgi birikimi, duygu ve düşüncelerine ait izler taşımaktadır; bunun da örneğini *Tutunamayanlar* romanı ve Atay arasındaki bağ ile gözlenmektedir.
- *Tutunamayanlar* romanı yetişkin bireylere kendi içindeki sanatsal öğreti tekniği ile eğitimsel bilgiler içermekte olup öğrenme öğelerini içinde barındırmaktadır.
- Eser içinde yer alan Turgut Özben karakterinin dönüşümsel öğrenme basamaklarının tamamını gerçekleştirdiği gözlenmekte olup dönüşümü tamamladığı neticesine de ulaşılmıştır.
- Kişilerin hayatlarında, çevrelerinde gerçekleşen ani ölümün, onların dünyasında içe dönüşü sağlayarak dönüşüme yol açabildiğini Turgut Özben karakteri ile gözlemlenebilmektedir.
- Atay'ın *Tutunamayanlar* eserindeki karakterlerin sıklıkla kendisini incelediği gözlenmekte olup dönüşüme açık kişilerin varlığı söz konusudur. Bireylerin öz eleştiri yapıyor olması da öğrenmeye başlangıçları olarak düşünülebilmektedir.

5.2.Tartışma

Çalışmamızda Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanı ile yetişkin eğitimi kuramlarından olan dönüştürücü öğrenmenin ilişkisini incelenmiştir. İnceleme esnasında edebiyatın hayat boyu öğrenmeye katkısı da araştırılmıştır. Alan yazında, edebiyat, hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi, dönüştürücü öğrenme, *Tutunamayanlar* romanı ilişkisini bir arada inceleyen çalışma bulunmadığından dönüştürücü öğrenmenin farklı çerçevelerde

uygulanması ile ilgili çalışmalarla edebiyat ve eğitim ilişkisini araştıran çalışmalar incelenmiştir. *Tutunamayanlar* romanında yer alan Turgut Özben karakterinin dönüştürücü öğrenme bağlamında, anlamlı bir değişime sahip olup olmadığını tespit etmek amacıyla, dönüşümde Jack Mezirow'un dönüşüm basamakları göze alınmış, analizler yapılmış ve elde edilen sonuçlar bulgular kısmında tartışılmıştır. Aynı zamanda alanında uzman araştırmacılara sunulmak üzere uzman görüş formu hazırlanarak, bulgular desteklenmiştir.

5.3.Öneriler

Bu bölümde bundan sonraki araştırmalara ve uygulayıcılara öneriler yer almaktadır.

- ✚ Edebî eserler yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme alanında kullanılabilir. Böylelikle öğrenme kalıcı ve keyifli hale getirilebilir.
- ✚ Eğitim amacıyla kullanılacak olan roman gibi eserler içerik yönünden incelenerek, eserlerdeki olumlu-olumsuz öğelerin analizi yapılmalı, bu konuda seçici ve hassas olunmalıdır.
- ✚ Benzer çalışma modeli tiyatro, film ya da hikâye farklı dallar kullanılarak, çeşitli gruplara eğitim amacıyla uygulanabilir.
- ✚ Farklı romanlar dönüşümsel öğrenme bağlamında incelenerek eklenebilir.

5.3.1. Gelecek Araştırmalara Öneriler

Araştırmada elde edilen bilgiler neticesinde bundan sonraki araştırmalara yönelik olarak verilen öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- ✚ Eğitim herkes için ve her yerdedir, edebiyat da bu şekilde olduğundan ortak eğitim ve edebiyat kapsamında araştırmalar yapılabilir.
- ✚ Çalışmada toplum içindeki bireylerin topluma yabancılaştığı ve umutsuzluğa kapıldığı gözlenmekte olup hayat boyu öğrenme süreci ve yetişkin eğitimi ile bireyleri destekleyici çalışmalar yapılabilir. Bu durumun nedenleri araştırılarak bunun önüne geçebilmek amacıyla faaliyetler yapılabilir.
- ✚ Çalışmada bireylerin özünden uzaklaştığında umutsuzluğa sürüklendiği gözlenmiştir, buna istinaden bireylerin özüne dönüşmesini sağlayıcı ya da özünden uzaklaşmasını engelleyici eylemler ve etkinlikler planlanabilir.
- ✚ HBÖ alanında romanların kullanımının etkinliği araştırılabilir.

- ✚ Romanlardaki HBÖ ve yetişkin eğitimi kuramları ve uygulamaları araştırılıp verimliliği artırma amacıyla çalışmalar yapılabilir.
- ✚ Yaşanılan çevre, iş ortamı ya da toplumsal yapıda hayat boyu öğrenme kültürünün roman tekniği ile gelişmesini sağlayarak öğrenme ve gelişmenin hayatın her alanında yaygınlaşması sağlanabilir.



KAYNAKÇA

- Akçay, R.C. (2012). Dönüşümsel öğrenme kuramı ve yetişkin eğitiminde dönüşüm. *Milli Eğitim Dergisi*, 42 (196): 5-18.
- Akın, G. (2014). Andragoji kavramı ve Andragoji ile Pedagoji arasındaki fark. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 47 (1): 279-300.
- Akman, P., Demirogları, B., Tuncel, F., ve Kutlu, M. O. (2020). Hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitime bir bakış. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 6 (2): 305-313.
- Akpınar, B. (2010). Transformatif öğrenme kuramı: Dönüşerek ve değişerek öğrenme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2): 185-198.
- Alkan, C. (1987). Öğrenme-öğretme süreçleri ilkeler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20 (1): 209-229.
- Altaylı- Özemer, B. ve Ataseven, F. (2021). Yazar çevirmen ilişkisinde “diyaloji”: Oğuz Atay ve Sevin Seydi. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 147-168.
- Apaydın, M. (2007). Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar adlı romanında mizah ve hiciv öğeleri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1): 45-68.
- Atay, O. (2008). *Tutunamayanlar*. (41.baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Atay, O. (2015). *Korkuyu Beklerken*. (46. baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Avcı, Ö. (2019). *Duygusal Zekâ ve İletişim*. (2.baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Balcı, Y. (2004). Oğuz Atay’ın romanlarında kahramanlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (16): 39-53.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2) , 368-388.
- Başer, İ. (2015). İnsan karşısında bir romancı olarak Oğuz Atay. *Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış)*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 98 s.
- Bayer, M. (2006). *Sokak çocuklarının eğitiminde drama ve tiyatronun kullanılması ve bir uygulama*, Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.134.
- Baysal, H. B. (2002). *Oğuz Atay’ın Hayatı-Eserleri-Sanatı*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 139 s.

- Beck, C. (2015). Alexander Kapp: o primeiro andragogo, WEB <https://andragogiabrasil.com.br/alexander-kapp/> (08.11.2021).
- Biçer, A. G. (2010). *Sarah Kane'in Postdramatik Tiyatrosunda Şiddet*. İstanbul: Çizgi Yayınevi.
- Biçer, A. G. (2011). Tom Stoppard'ın Travestiler oyununda sanatın ereği ve gereği. *Sanat Dergisi*, (17), 7-13.
- Brock, S. E. (2010). Measuring the importance of precursor steps to transformative learning. *Adult Education Quarterly*, 60 (2): 122-142.
- Brockett, R. G. & Hiemstra, R. (1991). *Self direction in adult learning perspectives: on theory, research and practice*. London and New York: Routledge.
- Çatalkaş, A. (2019). *Oğuz Atay'ın Romanlarında Kişiler Kadrosu*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 208 s.
- Çığrı-Yıldırım, A. (2015). Hikâyenin modernleşme yolculuğunda iki isim: Sait Faik Abasıyanık ve Oğuz Atay. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12): 382-394.
- Çiçek, H. (2022). Eğitim sanatı: pedagojiden andragojiye. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55: 10-23.
- Çimen, O. ve Yılmaz, M. (2014). Dönüşümsel öğrenme kuramına dayalı çevre eğitiminin Biyoloji öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik algılarına etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1): 339-359.
- Çolakoğlu, J. (2022). *Milli Eğitim Dergisi*. Yaşamboyu öğrenme ve motivasyonun önemi, WEB http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/155-156/colakoglu.htm (20.06.2022).
- Çukurbaşı, B. ve Kıyıcı, M. (2020). Trend ve Eğilimler. H. Kaygın, İ. Ç. Ulus, ve B. Çukurbaşı içinde, *Hayat Boyu Öğrenme Teoriler, Araştırmalar ve Eğilimler*. Ankara: Pegem Akademi, s. 47.
- Daştan, H. (2022). *Oğuz Atay ve Dostoyevski Romanlarında 'Tutunamayan' Tipi Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt, 142 s.
- Deveci, T. (2014). The transformative learning experiences of learners of English as a foreign language at a university preparatory programme. *Transformative Dialogues: Teaching and Learning Journal*, 7 (3): 1-19.
- Deveci, T. (2021). *Yetişkin Eğitimi Teorileri*. Ankara: Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Doğan, L. E. (2011). *Oğuz Atay'ın "Tutunamayan" Bireylerinde Suç ve Ceza Algısı*.

Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 190 s.

Doğan, Z. (2016). Doğu ve Batı arasında iki mütereddit: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay. *Akdeniz Üniversitesi İnsani Bilimler Dergisi*, 5 (1): 143-154.

Ecevit, Y. (2006). “Ben Buradayım” Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ersözlü, Z. (2014). Yetişkin eğitimi ve yansıtıcı uygulama. *Tarımsal Yayın ve Danışmanlık Kişisel Gelişim içinde*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, 1 (1): 140.

Epçaçan, E. ve Koç-Akran, S. (2018). Dönüşümsel öğrenme modelinin 6. sınıf Fen Bilimleri dersinde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine ve bilişötesi farkındalıklarına etkisi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 12 (2): 538-571.

Forrest, S. P., III ve Peterson T. O. (2017). It’s a called andragogy. *Academy of Management Learning and Education*, 5 (1): 190-194.

George, I., Nair, J. G., A.R. B. and G. H. (2021). Self directed learning and student engagement: A conceptual review. *Journal of Tianjin University Science and Technology*, 54 (10): 574-585.

Gibbons, M. (2002). *The Self-Directed Learning Handbook*. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint.

Girgin, S. (2023). *Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları ve Yönetimi*. İstanbul: Efe Akademi.

Gitterman, A. (2004). Interactive andragogy. *Journal of Teaching in Social Work*, 24 (3-4): 95-112.

Goleman, D. (2019a). *Duygusal Zekâ*. (31. baskı). B. S. Yüksel (Çev). İstanbul: Varlık Yayınları.

Goleman, D. (2019b). *Duygusal Zekâ ve Liderlik*. Ü. Şensoy (Çev). İstanbul: Optimist Kitap.

Gureckis, T. M. ve Markant, D. B. (2012). Self-directed learning: A cognitive and computational perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 7 (5): 464–481.

Güleç, İ., Çelik, S., ve Demirhan, B. (2012). Yaşam boyu öğrenme nedir? Kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2 (3): 34-48.

Güneş, F. ve Deveci, T. (2020). *Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Güneş, F. (2017). Okuma ve sınırsız öğrenme. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2 (1): 1-20.
- Gürçay, D. B. (2022). *Oğuz Atay Öykülerinin Anlatıbilimsel Yöntemle İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 112 s.
- Hart, J. K. (1927). *Adult Education*. Hawaii: World Public Library Edition.
- Henschke, J. A. (2011). Considerations regarding the future of andragogy. *Adult Learning Magazine*, 22 (1): 34.
- Hoggan, C. ve Hoggan- Kloubert, T. (2023). Critiques and evolutions of transformative learning theory. *International Journal of Lifelong Education*, 41 (6): 1-8.
- İlik, M. Ü. (2022). *Dönüşümsel Öğrenme Kuramı Bağlamında Yetişkinlerin Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin, 143 s.
- İstanbul, A. (2020). Hayat boyu mobil öğrenme. H. Kaygın, İ. Ç. Ulus ve B. Çukurbaşı içinde, *Hayat Boyu Öğrenme Teoriler, Araştırmalar ve Eğilimler* (s. 123). Ankara: Pegem Akademi.
- İşeri, İ. (2016). *Lise Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 120 s.
- Jarvis, P. (1983). *Professional Education*. London: Routledge.
- Kabaktepe, R. (2022). URL-1. https://www.academia.edu/19984856/Ya%C5%9Fam_boyu_%C3%B6%C4%9Fre_nme_edebiyat (24.04.2022).
- Kadak, D. (2019). Oğuz Atay ve Franz Kafka'nın Kurguya Dönüşen Bilinçaltı Süreçleri (Tutunamayanlar ve Dönüşüm Anlatıları Üzerinden). *Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış)*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 76 s.
- Kapukaya, Z. (2020). Oğuz Atay'ın düşünsel arka planı: "Günlük". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (1): 552-561.
- Karakaya, Z. (2014). Öğretici ve eğitici edebiyat üzerine bir deneme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1): 80-91.
- Kardeşler, K. (2017). *Olric & Oğuz Atay*. Ankara: Yason Yayınları.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve Eğitim*. (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kaygın, H. (2020). Kavram ve Bağlam. H. Kaygın, İ. Ç. Ulus, & B. Çukurbaşı içinde, *Hayat Boyu Öğrenme Teoiler, Araştırmalar ve Eğilimler* (s. 4). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaygın, H. (2021). Öz yönelimli öğrenme (Self-directed learning). E. Yılmaz, & B. Duman içinde, *Eğitimde Öz* (s. 203). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kiremitçi, F. (2015). Klasik Türk Edebiyatında öğretici eserler: Tanım, tasnif, örnek metin. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* , (54): 313-353.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers*. Chicago: Follett Publishing Company.
- Knowles, M.S. (1978). Andragogy: Adult learning theory in perspective. *Community College Review*, 5(3): 9-20.
- Knowles, M. S. (1989). Andragoji: Yetişkinlerde Öğrenme Konusunda Yeni Bir Teknoloji. S. Ayhan (Çev). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 22(2), 531-544.
- Knowles, M. S. (1996). *Yetişkin Öğrenenler: Göz Ardı Edilen Bir Kesim*. S. Ayhan (Çev). Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Knowles, M. S., Holton, E.F. ve Swanson, R.A. (2012). *Yetişkin Eğitimi*. O. Gündüz (Çev). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Knowles, M. S., Holton, E.F. and Swanson, R.A. (2015). *The Adult Learner- The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development*. (8. Baskı). Burlington, MA: Elsevier.
- Laal, M. (2013). Key necessities for lifelong learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 83: 937-941.
- Laal, M., Aliramaei, A., and Laal, A. (2014). Lifelong learning and art. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116: 4047-4051.
- Lindeman, E. C. (1926). *The Meaning of Adult Education*. Hawaii: World Public Library Education.
- Loeng, S. (2017). Alexander Kapp, the first known user of the andragogy concept. *International Journal of Lifelong Education*, 36(6), s. 629-643. WEB <https://doi.org/10.1080/02601370.2017.1363826> (05.11.2021).
- Loeng, S. (2018). Various ways of understanding the concept of andragogy. *Cogent Education*, 5(1): 1-15.
- Malkoç, G. (1989). Andragoji. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1): 88-95.

- Masar, S. (2021). *Yetişkin Eğitimi Kapsamında Hizmet Veren Eğitimcilerin Sorunlarının ve Yetişkin Eğitime Uygunluklarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- McKenzie, L. (1977). The issue of andragogy. *Sage Journals*, 27(4): 225.
- Merriam, S. B. (2001). The new update on adult learning theory. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 89: 2-13.
- Merriam, S. B. ve Kim, Y. S. (2008). Non-Western perspectives on learning and knowing. *New Directions For Adult and Continuing Education*, (119): 71-81.
- Mezirow, J. (1981). A critical theory of adult learning and education. *Adult Education (Adult Education Association of the USA)*, 32(1): 3-24.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. The Jossey-Bass Inc. , San Francisco, California 94104, 1-237.
- Mezirow, J. (1994). Understanding transformation theory. *Adult Education Quarterly*, 44(4): 223-232.
- Mezirow, J. (1996). Contemporary paradigms of learning. *Adult Education Quarterly*, 46(3): 158-172.
- Mezirow, J. (1997). Transformative learning: Theory to practice. *New Directions for Adult and Continuing Education*, (74): 5-12.
- Mezirow, J. (2000). Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress. *Higher and Adult Education Series*. San Francisco: Jossey Bass.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2014). *Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Miser, R. (2020). Yaşamboyu ve Yaşamgenişliğinde Öğrenme. R. Miser içinde, *Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi* (s. 8). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miser, R. (2002). “Küreselleşen” dünyada yetişkin eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2): 56-58.
- Mutlu, H. (2020). Oğuz Atay’ ın Tutunamayanlar eserinde başkışilerin öznellik arayışı. *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1): 45-62.
- Nespi, T. (1999). Mapping adult education. *Educational Theory*, 49(2): 278.

- Önal, M. (2009). *Yeni Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öncü, A. (2017). Roman ve değerler eğitimi ilişkisi hakkında uygulamalı bir yorum denemesi: Huzur ve Tutunamayanlar romanlarında hayatı tecrübe etmek. *Artvin Çoruh Üniversitesi Dergisi*, 1(2): 133-158.
- Özçelik, Ö. M. (2019). *Kaçkar Dağlarında Dönüşümsel Öğrenmeye Bir Bakış: Turistlerin Seyahat Deneyimlerini Anlamaya Yönelik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 95 s.
- Parla, J. (2021). *Don Kişot' tan Bugüne Roman*. (16. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Paul, L. A. (2020). Transformative education. *Educational Theory*, 70(5): 561-579.
- Polat, A. (2018). *Oğuz Atay Anlatılarında Bağlam-sızlık*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Polat, N. (2013). *Oğuz Atay Nerede?* Ankara: Doğu Batı Yayınevi.
- Robert, P. F. (1998). *Adult Education: A Comparative Study*. London: Routledge is an imprint of the Taylor and Francis Group. Retrieved from <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=e000xww&AN=634349>.
- Sakallı, F. (2011). Tutunamayanların hikâyeleri 'korkuyu beklerken'. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1): 1713-1725.
- Samancı, O., ve Ocakcı, E. (2017). Hayat boyu öğrenme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24): 711-722.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim- Kuramdan Uygulamaya*. (9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim Psikolojisi*. G. Yüksel (Çev). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şahin, V. (2013). Oğuz Atay'ın romanlarında toplumsal yabancılaşma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 8(9): 2313-2322.
- Şahin, Y. (2016). Edebiyatta başkaldırı ve Oğuz Atay. *IMCOFE/2016 Odessa*. Yalova: Yalova Üniversitesi Yayınları, 326-334.
- Şimşek, H., ve Yıldırım, A. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (14. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Taburoğlu, Ö. (2022). *Oğuz Atay - Yazı Eylemi ve Oyun: Anlatı Desenleri – 1*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Taylor, E. W. (2008). Transformative learning theory. *New Directions For Adult and Continuing Education*, (119): 5-13.

- Tezcan, F. ve Deveci, T. (2018). Andragoji ve yaşamboyu öğrenme bağlamında yetişkinlerin öğrenmesi. *Researcher: Social Science Studies*, 6(2): 123-137.
- Tight, M. (2012). *Education For Adults Volume I: Adult Learning and Education*. London: Routledge Taylor and Francis Group, Volume 83.
- Turan, S. (2005). Öğrenen topluma doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında yaşam boyu öğrenme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5 (1): 87-98.
- Türkan, H. (2017). *Türk Romanında Resmi İdeolojinin İronisi: Oğuz Atay Örneği*. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 115 s.
- Ulus, İ. Ç. (2020). Hayat boyu öğrenme ve toplum psikolojisi. H. Kaygın, İ. Ç. Ulus, & Ç. Barış içinde, *Hayat Boyu Öğrenme Teoriler, Araştırmalar ve Eğilimler* (s. 19). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, A. (2011). *Eğitim Psikolojisi*. (5. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ural, O. (2020). Dönüştürücü Öğrenme. R. Miser içinde, *Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi* (s.182-183). Ankara: Nobel Kitap.
- Yavaş, S. (2018). *Oğuz Atay' ın Roman ve Öykülerinin Psikanalitik Açidan İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman, 216 s.
- Yavuz, A. D. (2011). *Düzenin ve Kadının Karşısında Bir "Garip" Oğuz Atay*. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 106 s.
- Yazar, T. (2012). Yetişkin eğitiminde hedef kitle. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7): 21-30.
- Yeşilyaprak, B. (2001). Duygusal zekâ ve eğitim açısından doğurguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (25): 1-139.
- Yılmaz, N. (2020). Andragojik açıdan bir değer olarak salih amel. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 20(2): 668-696.
- Yılmazsoy, B. ve Kahraman, M. (2019). Uzaktan eğitim öğrencilerinin öz-yönetimli öğrenme becerilerinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(2): 783-818.
- Yüce- Başarır, D. (2021). *Tutunamayanlar-Ben Okurum ve Hakan Günday*. Spotify podcast. [Tutunamayanlar - Ben Okurum | Podcast on Spotify](#)

EKLER

EK 1. Uzman görüşü formu

Mezirow' un dönüştürücü öğrenme on adımı açısından Tutunamayanlar romanında yer alan Turgut Özben karakterinin değerlendirilmesi.

ÖĞRENME ADIMI	TURGUT ÖZBEN	UYGUN	UYGUN DEĞİL
1-Kafa karıştırıcı ikilem	Eserin başkışısı ve araştırmaya konu olan Turgut Özben burjuva hayat düzenine sahip olan topluma ayak uydurmuş bir bireydir. Bunun en güzel örneği evindeki koltuk takımlarının düzeninden, alışılmış hayatın monotonluğundan, karı- koca ilişkilerinden anlaşılabilir. Ancak Turgut bunu toplumun dayattığı düzenin olduğunu, aslında kendisine ait bir karar olmadığını yakın arkadaşı Selim'i ani ve acı bir şekilde kaybettikten sonra anlayarak gerçeklikle karşılaşmıştır. Bu gerçeklik, ölüm farkındalığı ve toplumdaki düzene uyum sağlamak zorunda olmanın verdiği iç sıkıntıdır. Arkadaşının vefatı, toplumla bütünleşemeyen Turgut'ta içsel hesaplaşmaya sebep olmaktadır.		

2- Korku, öfke, suçluluk ya da utanç duyguları ile öz değerlendirme	Turgut, Selim'in ölümünü öğrendiği günün ertesi sabahında, hayatı ve kendisini sorgulamıştır. İnsanların düşüncelerimize uygun şekiller alamamasından dem vurarak hayatın hapisane olduğundan bahsetmektedir. Turgut Özben, kimsenin farkında olmadığı, tanımlanmasının oldukça zor olduğu ancak varlığından gayet de haberdar olduğu o varoluşsal özü yalnızca kendisine saklamak istemekte ve değerini sadece kendisi bilmektedir. Onun alışlagelmiş bilim tasniflemesi içinde yer edinmesini istememektedir. Kendi özünü incelediğinde, özbenlik kavramı ile karşı karşıya gelmiştir. Aynı zamanda kendini Shakespeare'in oyunları ile kıyaslamakta ve kendini Hamlet'e daha yakın bulmaktadır. Kendisini incelemeye devam eden Turgut, hayatında hiç ciddiye alınmadığı vurgusunu da yapmıştır. Topluma ve düzene uyum sağladığı, tutunan olduğu için de kendisine kırgındır. Aynı zamanda bu bozuk dünyanın çarklarında yalnız kaldığını düşünüp öfkelenmektedir.		
3- Mevcut varsayımların eleştirel yolla değerlendirilmesi	Eserdeki çoğu mesele eleştirel bir dil kullanılarak oyun teması ile ele alınmıştır ve Turgut için oyunlar hayata karşı gösterilen başkaldırı örneğidir. Oyun, kendi korunaklı değerlerini yaşama dâhil etme, gelişme ve yozlaşmanın içinde yer almama aynı zamanda 'özben'ine		

	kavuşmak isteğinde olan Turgut'un bu savaştaki korunaklı limanıdır. Oyun temasına devam ederek hayat içindeki duruşundan bahsederken Turgut, düne bağlılığı ve yarına korkusuzca atılabilmekten bahsederek çoğu kişinin dünde kaldığı ve düne bağlı kaldığını eleştirmektedir. Kendini inceleme yolunda ilerlerken kendisine de sıkça eleştirel yaklaşımda da bulunmaktadır Turgut. Kimseyi anlamadığını ve topluma karışıp onlara uyum sağladığı için de kendisinden nefret ettiğini dile getirmiştir.		
4- Dönüşüm sürecindeki farkındalık	Turgut, Selim'in sır gibi gidişini biraz aydınlatmak amacıyla onun evine gitmiştir. Bu esnada 'Ne yapmalı?' başlıklı yazısına ulaşan Turgut, kendi kendine konuşmaya diyalog geliştirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda hayali arkadaşı ve alt beni olan Orluc'in ortaya çıkmasıyla dönüşüm farkındalığı gelişmeye başlamıştır. Dönüşüm gözlüğünü gözüne takan Turgut, daha önce görüp de önemsemediği şeyleri önemser hâle gelmiştir. Evinin dış görünüşünden, daire içindeki küçük aksaklıklara kadar her şey aklına takılır olmuştu. Örneğin: Duşun tepesinden akmaması, evyenin sık sık tıkanması gibi. Tüm bunları sorgularken bir yandan da kendini sorguya çekmektedir Turgut çünkü içinde kopan değişim isteğinin ve değişimin farkına varmaktadır. Bu		

	farkındalıkla isteklerine kulak vermektedir Turgut, artık yeni bir senaryo yazıp oynamak, bilmediği bir ülkeye yolculuk yapmak istemektedir. Dönüşüm farkındalığında gözlemlediğimiz başlıca durum da Turgut'un kendi öz benliğini keşfetme ve tamamlama arzusudur. Turgut, dönüşüm için de sonu belli olmayan bir kavgaya atıldığını söyleyerek eyleme geçtiğini göstermektedir.		
5- Yeni roller, eylemler ve ilişkiler için seçeneklerin keşfedilmesi	Yeni hayatındaki yeni rolü için hazırlık yapmaktadır Turgut. Düşünü almış, ayakkabılarını boyatmış ve beyaz gömleğini giymiştir. Artık o da Selim gibi olacaktır. Selimleşecek ve onun gibi tutunamayan olacaktır.		
6- Yapılması gerekenlerle ilgili bir plan oluşturulması	Turgut, Selim'in vefatı sonrasında başlamış olduğu araştırmalarına devam ederken aynı zamanda dönüşmeye de başlamıştır. Dönüşüm aşamasında eylem planı düzeni oluşturmaktadır. Turgut Selim'in iç dünyasını algılayabilmek için öncelikle Esat'la buluşarak Selim'in o dönem okuduğu kitapları öğrenmektedir. Daha sonrasında ise Selim'in arkadaşı olan Metin'i alkollü masaya oturtup konuşturmayı planlamıştır. Ve bu planını da uygulamaya dökmüştür. Daha sonrasında da Metin ile telefon görüşmesi yapan Turgut Metin'e Selim'le arasında geçen her şeyi noktasına kadar anlatmasını istemektedir. Üçüncü planı ise		

	Turgut Özben'in Günseli'yi bulması ile başlamaktadır. Günseli Selim'in büyük aşkı olmasıyla birlikte ölmeden önceki anılarına sahip olan kişidir. Ondan da almış olduğu bilgiler onun için değerli olmaktadır. Planlarını zihninde oturtan Turgut, tutunamayan olabilmek adına yolculuk yapması gerektiğini düşünerek planlama sürecine devam etmektedir. Turgut, cebinden çıkardığı not defterine aklından geçenleri, işe nasıl ve nereden başlayacağını düşünerek not alır. Kendisine özel bir zaman yaratmak istemektedir. Böylelikle öze dönüş arzusu içinde, tutunamayan olma yolunda zihninde şemalar oluşturmuş, belirli plan doğrultusunda ilerlemektedir.		
7- Kişinin planlarını eyleme geçirmek için bilgi ve beceri edinmesi	Turgut planlarını eyleme geçirerek, bilgi edindiği takdirde Selimleşme yolunda daha da ilerleyeceğini bildiğinden yapmış olduğu planları hayata geçirmiştir. Planlarının içinde Metin'i alkollü masaya oturtmak da mevcuttur. Onu sarhoş edip yeni bilgiler edindikten sonra Selim'le daha önce de yaptıkları gibi kerhaneye gidip zihninde olanları tekrar canlandırıp ona aktarmasını beklemektedir. Kerhanedeki herkes de ona göre birer oyuncudur, bu oyuna		

	onları da katar. Planını kerhane halkına arz eder. Planları doğrultusunda tutunamayan olma yolunda hızla ilerleyen Turgut sadece bir tutunamayan değil aynı zamanda yazarlığa soyunan tutunamayan bir Turgut olma arzusundadır. Bu ilerleyiş neticesinde uzun bir yolculuğa çıkmış, bu yolculukta da kendine ve Olric'e yol arkadaşı olacak kitapları tercih etmiştir. Kitaplar onlara sadece yol arkadaşı olmayacak, yazarlık yolunda yeni bilgi ve yetenekler edinmesini de sağlayacaktır. Uzun bir yola çıkan Turgut bilgi edinme evresine geçmiş, Selim'in tuttuğu günlükleri satır satır okuyarak Selimleşmeyi ve onun gibi tutunamayan olmayı öğrenmektedir.		
8- Yeni rolleri edinmeye çalışması	Yeni rol edinmeye çalışan Turgut içsel konuşması esnasında kendine öğütler vermeye başlamıştır. Bilmediği bir maceraya atıldığını düşünüp yalnız kalıp kendisiyle konuşmaya ihtiyacı olduğundan bahsetmektedir. Eserin ikinci		

	yarısında öz benliğini, kendini tanımak ve yazmak amacıyla iç dünyasının derinliklerine yolculuğa çıkan Turgut Özben dönüşüm sürecinde yeni rol kıyafetini giymeye çalışmaktadır.		
9- Yeni rollerde ve ilişkilerde rekabet duygusu ve özgüven gelişimi	Turgut'un yeni rol olarak adlandırdığımız tutunamayan Turgut olması üçüncü bölümde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü bölüm, Turgut'un tutunamayan olma yolunda farklı bir dereceye gelmiş olduğunu göstermektedir. Tutunamayan olma kademesindeki Turgut'ta daha önce gözlemlemediğimiz özgüven ve rekabet özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Metin'i konuşturmak için gittikleri kerhanede, kerhanistanı ele geçirdiğini düşünen Turgut, oranın kralı olduğunu iddia ederek planını gerçekleştirme yolunda hiç olmadığı kadar özgüvenli ve rekabet duygusuna kapılmaktadır. Kendi içinde aşırı alkole bağlı sıkıntılar yaşamış olsa bile dayanması gerektiğini ve oyunundaki kozların hepsini henüz oynamadığını kendine		

	hatırlatmaktadır. Kerhane kralı olan Turgut, gözeneklerinden hava girmesini emretmiştir oradakilere. Gerekirse ince elbiseler giydirilmesini istemiştir. Bu cümlelerden de Turgut'un oldukça özgüvenli olduğu gözlemlenebilmektedir. Bir gün yazıhanede oturan Turgut, Selimleşme ve tutunamayan olma yolunda özgüven sahibi olmuş, yeni rolünü hayata geçirmek için adımını atmıştır. Telefonu açarak Ankara'da bulunan Selim'in yakın arkadaşı Metin'i arayarak, Selimle arasında olan biteni yazılı olarak istemiştir. Çünkü artık okur olmaktan ziyade yazar olacaktır ve yazarlık serüveninde yeni kimliğini doyasıya yaşamak istemektedir. Bu esnada alt beni olan Olric ile konuşmasında artık sahneye çıkacağını dile getiren Turgut yeni rol için hazır olduğunu da göstermektedir.		
10- Kazanılan yeni perspektiflerin yaşamına entegrasyonu	Artık sahne Olric ve Turgut'undur. Topluma ayak uydurmayı bırakıp doludizgin yaşamayı öğrenmiştir Turgut. Düzenin kölesi olmaktan çıkmış, yeniliklere aç ve açıktır. "Ey insaf sahipleri! Ben ve		

	Olric sizleri sarsmaya geldik” diyerek rekabet ve özgüven duygusuyla dolup taşmakta, hayatına yenilenmiş bir Turgut olarak devam etmektedir. Romanın sonunda Anadolu’nun bilinmez yollarında Turgut’un bölünmüş kişiliğiyle, tren aracılığıyla önceden planlanmamış yolculuklar yaptığı böylelikle ortadan kaybolduğu gözlenmektedir. Turgut bu trenle yolculuk hikâyesini trencilik olarak ifade etmektedir. Dışarıdaki hayattan oldukça uzakta, iç dünyasına yönelmiş durumdadır. Yolculuk esnasında çocuklaşmıştır Turgut, Çocuklaşmak, bir bakıma özgürleşmektir onun için. Ona dayatılan tüm rollerin reddidir. Toplumsal normlardan uzaklaşmak bir bakıma onu benliğine kavuşturmuştur. Dönüşümün en güzel haline bürünmüştür, kendisi olmuştur.		
--	---	--	--

ÖZGEÇMİŞ

